

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์อย่างดียิ่งจากรองศาสตราจารย์ ดร. พรทิพย์ อุดมสิน ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ ดร. เเบญจมาศ อยู่ประเสริฐ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม และคณาจารย์สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้กรุณาสละเวลาในการให้คำปรึกษาแนะนำ ถ่ายทอดความรู้ และแนวความคิดทางด้านวิชาการ อันมีคุณค่า ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ถูกต้องสมบูรณ์ นอกจากนี้ผู้วิจัย ยังได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอาจารย์เอื้อน นู่อสุวรรณ รองผู้จัดการ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ผู้ทรงคุณวุฒิ และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้กรุณาให้แนวคิด และคำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่กล่าวมาข้างต้นเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ คุณอภิชาติ ชัมละมัย ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการบริหารสินเชื่อเกษตรแห่งชาติ (ผอ. กบส.) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร คุณพิมล ชมภูพันธ์ ผช. กบส. และคุณวิวัฒน์ เศรษฐบุรจรัง หัวหน้าแผนกประกันภัยพืชผล ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาที่ได้ให้ความกรุณา ให้กำลังใจ ให้โอกาส และให้การสนับสนุนการศึกษาของผู้วิจัยตลอดมา และขอขอบคุณพี่ ๆ และเพื่อน ๆ ที่ ธ.ก.ส. สาขาจตุรัส และที่ กบส. ที่ให้กำลังใจ คำแนะนำ และช่วยเหลือด้วยดีตลอดมา

ขอขอบคุณเกษตรกรกรลูก้า ธ.ก.ส. ผู้เข้าร่วมโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิต การเกษตร (คปร.) ปี 2539 ในอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ที่กรุณาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย และขอขอบคุณ คุณชัยสิทธิ์ เจริญผล หัวหน้าแผนกสินเชื่อนโยบายรัฐ กองงานนโยบายรัฐ ธ.ก.ส. คุณภูมิพงศ์ ศรีโยธา พนักงานบริหารสินเชื่อเกษตร 7 กบส. และคุณอลงกรณ์ สันถวชาติ หัวหน้าหน่วย อำเภอจตุรัส 3 ธ.ก.ส. สาขาจตุรัส ที่ช่วยเหลือชี้แนะในการสร้างเครื่องมือและคำแนะนำอื่น ๆ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้รับการสนับสนุนและกำลังใจอันสำคัญยิ่งจากบิดา มารดา พี่สาว น้องชาย หลาน และนางพุทธชาด สานิตศ ภรรยาของผู้วิจัย ซึ่งถือว่ามีความอย่างมาก หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์และใช้เป็นแนวทางให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงาน โครงการ คปร. หรือโครงการอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันให้ได้ผลดียิ่งขึ้น คุณค่าและความดีอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

จิระศักดิ์ สานิตศ

สิงหาคม 2547

ชื่อวิทยานิพนธ์ การประเมินผลการดำเนินงาน โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร :

ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรปลูกข้าว ธ.ก.ส. อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

ผู้วิจัย นายจิระศักดิ์ สานิตเทศ ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร. พรทิพย์ อุคมสิน (2) รองศาสตราจารย์ ดร. เบลูจมาศ อยู่ประเสริฐ

ปีการศึกษา 2546

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรปลูกข้าว ธ.ก.ส. อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ (2) ประเมินผลการดำเนินงาน โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ของเกษตรกรปลูกข้าว ธ.ก.ส. อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ (3) ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงาน โครงการดังกล่าว

การวิจัยเรื่องนี้เป็น การวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ศึกษาคือเกษตรกรปลูกข้าว ธ.ก.ส. อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ที่เข้าร่วมโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2539 ซึ่งยังคงมีต้นทุนกู้ยืมเป็นหนี้ กับ ธ.ก.ส. สาขาจตุรัส จำนวน 96 คน เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์ได้ครบถ้วนทุกราย และวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows สถิติที่ใช้คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรในโครงการมีอายุเฉลี่ย 52.9 ปี มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ เกษตรเฉลี่ย 32.6 ปี พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 37.4 ไร่ และจบการศึกษาชั้นประถมศึกษา พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ เฉลี่ย 7.1 ไร่ เกษตรกรสองในสามเข้าร่วมโครงการเพราะต้องการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและปัจจัยการผลิต ส่วนใหญ่ คิดสนใจเลือกกิจกรรมทดแทนจากการแนะนำของเจ้าหน้าที่และเพื่อนบ้าน การอนุมัติสินเชื่อของสาขาทันกับ ฤดูกาลผลิตและเพียงพอกับการผลิต เกษตรกรส่วนใหญ่มั่นใจว่าจะชำระคืนเงินกู้ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ คปร. คือ การอบรมให้ความรู้ตามกิจกรรมที่ผลิตในโครงการ และเงินสดไปจัดซื้อหรือจัดหาปัจจัยการผลิตตามโครงการมีมูลค่าเฉลี่ย 12,070.80 บาท เจ้าหน้าที่ส่วนราชการ ที่เกี่ยวข้องรวมถึงพนักงาน ธ.ก.ส. มาวิเคราะห์ความเหมาะสมของพื้นที่ก่อนการผลิต และติดตามตรวจสอบ ให้คำแนะนำหลังการผลิต กิจกรรมทดแทนทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในพื้นที่ ปรับโครงสร้างการผลิตในปัจจุบัน ปัญหาที่สำคัญของการดำเนินงานโครงการ คปร. คือ ภัยธรรมชาติ และราคา ผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรจึงเสนอให้มีการประกันภัยพิผลทางการเกษตร เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกร ที่ได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ และแก้ไขปัญหาด้านราคาโดยการจำหน่ายผลผลิต การประกันราคาผลผลิต และการจัดตั้งตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

คำสำคัญ การประเมินผล โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปลูกข้าว ธ.ก.ส. อำเภอจตุรัส

จังหวัดชัยภูมิ

Thesis title: PERFORMANCE EVALUATION OF THE AGRICULTURAL RESTRUCTURING PLAN: A CASE STUDY OF BAAC'S CLIENTS IN CHATTURAT DISTRICT, CHAIYAPHUM PROVINCE

Researcher: Mr. Jirasak Sanithet; **Degree:** Master of Agriculture (Agricultural Extension);

Thesis advisors: (1) Dr. Porntip Udomsin, Associate Professor; (2) Dr. Benchamas Yooprasert ; Associate Professor; **Academic year:** 2003

ABSTRACT

The research objectives were to study (1) socio - economic background of BAAC's clients in Chaturat District, Chaiyaphum Province. (2) performance evaluation of the agricultural restructuring plan of BAAC's clients in Chaturat District, Chaiyaphum Province; (3) problems and recommendations about the agricultural restructuring plan.

This is a survey research. The study population was 96 BAAC's clients who enrolled in the agricultural restructuring plan in 1996 and stood principal outstanding with Chaturat branch. All data were gathered by interview and were in term of frequency, percentage, minimum, maximum, average and standard deviation analysis with SPSS for Windows

The research results indicated that clients' average age was 52.9 years, 32.6 years experienced in agriculture careers, average 37.4 rai owned land. Almost of them graduated primary school. The average of project land areas were 7.1 rai. Two-third of farmers joined the project because they needed the low interest rate of credit and farm inputs. The majority of the farmers decided to choose an alternative activity because of officers and neighbors' suggestions. Clients got enough loan for their production and ensured the repayment on time. The benefits of the farmer who joined the project are production training course according to their activities and cash for farm inputs which worth 12,070.80 baht. The suitable areas were analyzed by the government and BAAC officers before producing also monitoring and advising during the season. Farmers could earn more incomes from alternative activities which became a current income resource of restructuring areas. The main problems of the agricultural restructuring operation were natural calamities and the lower price of outputs. Therefore, farmers have proposed to establish the agricultural insurance in order to relief their troubles from disasters. Also the Paddy Pledging Scheme, the price Insurance and a future agricultural market are recommended to solve the price problem.

Keywords: Performance Evaluation, Agricultural Restructuring Plan, BAAC'S Clients, Chaturat District, Chaiyaphum Province

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	4
กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ขอบเขตการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
ความเป็นมาของโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิต	
การเกษตร ปี 2537-2539	9
ข้อแตกต่างระหว่างโครงการ คปร. ปี 2539 กับโครงการ คปร. ปี 2537	
และ ปี 2538	14
ผลการดำเนินงาน โครงการ คปร.	14
โครงการ คปร. ของอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ	16
สถานการณ์ทั่วไปของอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ	20
กรอบความคิดทางทฤษฎี	23
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	38
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	38
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	39
การเก็บรวบรวมข้อมูล	40
การวิเคราะห์ข้อมูล	41

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	42
ตอนที่ 1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ	42
ตอนที่ 2 ประเมินผลการดำเนินงาน	46
ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ	57
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	63
สรุปการวิจัย	63
อภิปรายผล	66
ข้อเสนอแนะ	70
บรรณานุกรม	73
ภาคผนวก	77
ก ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ (แบบสัมภาษณ์)	78
ข แบบสัมภาษณ์เกษตรกร	80
ประวัติผู้วิจัย	88

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 ผลการดำเนินงานจ่ายเงินกู้โครงการ คปร. ปี 2537-2539	15
ตารางที่ 2.2 ผลการดำเนินงานรับชำระหนี้เงินกู้โครงการ คปร. ปี 2537-2539	15
ตารางที่ 2.3 ดัชนีเงินกู้คงเหลือและหนี้เงินกู้ค้างชำระโครงการ คปร. ปี 2539 ณ วันที่ 31 มีนาคม 2547	16
ตารางที่ 2.4 เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ คปร. ปี 2539 ในจังหวัดชัยภูมิ	17
ตารางที่ 2.5 เป้าหมายวงเงินสินเชื่อและเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตโครงการ คปร. ปี 2539 ของกรมส่งเสริมการเกษตรและกรมปศุสัตว์ ในอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ	18
ตารางที่ 2.6 ผลการดำเนินงานรับชำระหนี้โครงการ คปร. ปี 2539 ของอำเภอจัตุรัส แยกตามกรม	18
ตารางที่ 2.7 ผลการดำเนินงานรับชำระหนี้โครงการ คปร. ปี 2539 ของอำเภอจัตุรัส รวมกรม	19
ตารางที่ 2.8 อัตราค่าสนับสนุนปัจจัยการผลิตโครงการ คปร. ปี 2539 ของกรมส่งเสริมการเกษตร	19
ตารางที่ 2.9 อัตราค่าสนับสนุนปัจจัยการผลิตโครงการ คปร. ปี 2539 ของกรมปศุสัตว์	20
ตารางที่ 2.10 จำนวนประชากรอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ในปี 2545 จำแนกเป็นรายตำบล	21
ตารางที่ 2.11 สภาพการใช้ที่ดินและการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ในปี 2545	22
ตารางที่ 2.12 จำนวนเกษตรกรในอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ในปี 2545 จำแนกตามประเภทสัตว์ที่เลี้ยง	23
ตารางที่ 3.1 จำนวนเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอจัตุรัสคงเหลือที่เข้าร่วม โครงการ คปร. ปี 2539 ณ วันที่ 31 มีนาคม 2547	38
ตารางที่ 4.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร	43
ตารางที่ 4.2 ลักษณะการถือครองที่ดิน	45
ตารางที่ 4.3 การเข้าร่วมโครงการ	46

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.4 การใช้สินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตาม โครงการ	49
ตารางที่ 4.5 การอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร	51
ตารางที่ 4.6 การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	54
ตารางที่ 4.7 รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ	56
ตารางที่ 4.8 ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ	57
ตารางที่ 4.9 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ	60

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตภาคการเกษตรของประเทศนับว่าเป็นภาคเศรษฐกิจหลักที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากภาคการเกษตรเป็นพื้นฐานดั้งเดิมของระบบเศรษฐกิจไทย เป็นแหล่งผลิตอาหารและเป็นแหล่งรองรับแรงงานในประเทศ ซึ่งเป็นพื้นฐานนำไปสู่การพัฒนาประเทศในที่สุด แต่การเจริญเติบโตของผลผลิตจากภาคการเกษตรมีอัตราต่ำกว่าสาขาการผลิตในภาคอื่นติดต่อกันเรื่อยมา นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (ปี 2520 - 2524) ในช่วงต้นแผน (ปี 2520) สัดส่วนผลผลิตภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศลดลง โดยเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (ปี 2524) มีสัดส่วนมูลค่าผลผลิตต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเพียงร้อยละ 20.05 และลดลงอีกเป็นร้อยละ 18.15 และ 13.31 ในระยะสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (ปี 2529) และฉบับที่ 6 (ปี 2534) ตามลำดับ ขณะเดียวกันมูลค่าการส่งออกก็มีสัดส่วนลดลงเช่นกัน โดยในระยะสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ฉบับที่ 5 และฉบับที่ 6 สัดส่วนมูลค่าการส่งออกภาคการเกษตรต่อมูลค่าการส่งออกรวมลดลงร้อยละ 47.71 34.02 และ 15.06 ตามลำดับ (สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2539: 8-11)

จากการที่ภาคการเกษตรมีโครงสร้างการผลิตที่อ่อนแอและต้องพึ่งพิงตลาดต่างประเทศ ทำให้รายได้ของเกษตรกรผันผวนตามภาวะของราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตั้งแต่ปี 2520 เป็นต้นมา ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมีการแข่งขันทางการค้ากันอย่างรุนแรง และมีการรวมกลุ่มทางการค้าเพื่อกีดกันสินค้าจากประเทศนอกกลุ่มสมาชิก ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ของไทยได้รับผลกระทบโดยตรงจากเหตุการณ์ดังกล่าว เกษตรกรบางส่วนทนรับภาระหนี้สินและความยากจนต่อไปไม่ไหวจึงต้องเลิกประกอบอาชีพการเกษตรไป ดังจะเห็นได้จากจำนวนเกษตรกรของไทย ลดลงจากร้อยละ 65.18 ของประชากรทั้งประเทศในปี 2526 เหลือเพียงร้อยละ 62.46 ของประชากรทั้งประเทศในปี 2535 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 2537: 16)

ปัญหาความถดถอยในภาคการเกษตรและปัญหาราคาสินค้าเกษตรหลักตกต่ำ รัฐบาลได้พยายามเข้ามาแก้ไขปัญหาดังกล่าวตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (ปี 2525 – 2529) โดยนำแนวความคิดในเรื่องการปรับโครงสร้างการผลิตการเกษตรมาใช้ แต่ใช้ถ้อยคำว่าการกระจายการผลิตทางการเกษตร อย่างไรก็ตาม รัฐบาลในสมัยนั้นยังไม่ได้ดำเนินการตามแนวคิดนี้อย่างจริงจังมากนัก เพราะพืชหลักดั้งเดิม คือ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยางพารา ยังประสบปัญหาในด้านราคาตลาดโลกตกต่ำไม่รุนแรงมากนัก แต่ในระยะต่อมาได้เกิดปัญหาภาวะราคาสินค้าเกษตรตกต่ำในตลาดโลกอย่างรุนแรงส่งผลกระทบต่อราคาขายสินค้า และรายได้ของเกษตรกรไทยอย่างมาก ดังนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (ปี 2530 – 2534) จึงได้กำหนด “กลยุทธ์การกระจายการผลิตทางการเกษตร” เพื่อลดความเสี่ยงของเกษตรกรทั้งในด้านราคาสินค้าและสภาพดินฟ้าอากาศ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาการเกษตรของไทยจากเดิมที่มุ่งเน้นเพียงแต่เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรโดยสนับสนุนในด้านปัจจัยการผลิตเพื่อให้พืชหลักมีผลผลิตต่อไร่สูงขึ้น เป็นการสนับสนุนให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรหลายชนิดแทนการผลิตสินค้าเกษตรเพียงไม่กี่ชนิด กลยุทธ์การกระจายการผลิตในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ได้รับการพัฒนามาเป็นการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (ปี 2535-2539) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (ปี 2540-2544) (สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2539: 9-13)

เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 คณะรัฐมนตรีชุดนายชวน หลีกภัย จึงมีมติเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2536 รับหลักการโครงการแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร โดยให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ดำเนินโครงการแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) ในปี 2537 – 2539 การดำเนินการตามโครงการมีพืชหลัก 4 ชนิด ที่กำหนดให้ลดพื้นที่การเพาะปลูก ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง กาแฟ และพริกไทย รวมพื้นที่พืชหลักที่ต้องการลดพื้นที่ตามโครงการระยะเวลา 3 ปี ประมาณ 4.912 ล้านไร่ โดยให้เกษตรกรเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าและเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ เช่น การทำไร่นาสวนผสม การปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น และการเลี้ยงปศุสัตว์ เป็นต้น เพื่อจูงใจให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ รัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณเพื่อจัดหาปัจจัยการผลิตบางส่วนให้แก่เกษตรกร และให้ ธ.ก.ส. จัดหาสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยต่ำเพียงร้อยละ 5 ต่อปี ระยะเวลาปลอดการชำระดอกเบี้ยไม่เกิน 5 ปี และระยะเวลาชำระคืนต้นเงินกู้ 15 ปี โดยรัฐบาลชดเชยส่วนต่างของอัตราดอกเบี้ยให้ ธ.ก.ส. รวมงบประมาณที่รัฐบาลอนุมัติให้ดำเนินงานตามโครงการเป็นเงิน 65,949 ล้านบาท โดยเป็นเงิน

สินเชื่อ 33,756 ล้านบาท เงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตรวมแหล่งน้ำ 9,212 ล้านบาท งบดำเนินการ 780 ล้านบาท เงินชดเชยส่วนต่างดอกเบี้ยและค่าดำเนินการให้ ธ.ก.ส. 22,201 ล้านบาท (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2536: 11-12)

เนื่องจากโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) เป็นโครงการพัฒนาการเกษตรขนาดใหญ่ ที่เปลี่ยนแปลงวิถีในการดำเนินชีวิตของเกษตรกร จากการทำไร่-ทำนา เปลี่ยนมาเป็นการทำสวนและเลี้ยงสัตว์ ทำให้เกษตรกรต้องมีการปรับตัวเองเป็นอย่างมากจากที่เคยทำกิจกรรมการผลิตแบบเดิม ต้องเปลี่ยนมาสู่การทำกิจกรรมการผลิตแบบใหม่ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า และเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งการทำกิจกรรมดังกล่าวต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก และดำเนินการครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ จึงทำให้การประเมินผลการดำเนินงาน โครงการ คปร. ระยะเวลาหนึ่ง ปี 2537 - 2539 ทั้งสามปี กระทำได้อย่างลำบาก ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะประเมินผลการดำเนินงาน โครงการ คปร. ปี 2539 เพียงปีเดียว เนื่องจากเป็นโครงการปีี่สามที่มีการปรับปรุงการดำเนินงาน ทำให้โครงการ คปร. ปี 2539 มีผลการดำเนินงานดีกว่าปี 2537 และ 2538 โดยผู้วิจัยศึกษาเฉพาะในระดับอำเภอเท่านั้น เพื่อที่จะได้ศึกษาผลการดำเนินงานได้อย่างละเอียด

จังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่บริเวณใจกลางของประเทศไทยบนขอบที่ราบสูงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้านทิศตะวันตก มีพิกัดทางภูมิศาสตร์อยู่ที่ละติจูด 15 องศา 48 ลิปดา 17.5 พิลิปดา และลองจิจูด 102 องศา 2 ลิปดา 17.5 พิลิปดา (คุณา นนทพัฒน์ 2545: 19) ทำให้จังหวัดชัยภูมิเป็นจุดเชื่อมต่อทางวัฒนธรรมและสังคมระหว่างภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง ประกอบกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ คปร. ปี 2539 คงเหลือมากที่สุดจำนวน 9,332 ราย (กองงานนโยบายรัฐ ฝ่ายกิจการนโยบายรัฐ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 2546: 1) และอำเภอจัตุรัสมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ คปร. ปี 2539 มากที่สุดในจังหวัดชัยภูมิ คือ มีจำนวนทั้งสิ้น 767 ราย คิดเป็นเนื้อที่ที่เข้าร่วมโครงการ 5,221 ไร่ โดยแยกเป็นเกษตรกรที่ขอกู้เงินจาก ธ.ก.ส. จำนวน 157 ราย คิดเป็นพื้นที่ 1,012 ไร่ และเกษตรกรที่ไม่ประสงค์ขอกู้เงินจาก ธ.ก.ส. แต่ขอรับปัจจัยการผลิตอย่างเดียวจำนวน 610 ราย คิดเป็นพื้นที่ 4,209 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยภูมิ 2539: 2-3) นอกจากนั้น ลักษณะทั่วไปของเกษตรกรในจังหวัดเดียวกันส่วนใหญ่มักจะมีวิถีในการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้น ไม่ว่าจะเลือกศึกษาที่อำเภอใดซึ่งอยู่ในจังหวัดเดียวกันก็มักจะได้รับคำตอบในส่วนของคำถามเกี่ยวกับเกษตรกรไม่แตกต่างกันมากนัก ดังนั้น จึงเห็นสมควรประเมินผลการดำเนินงานโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรลูก้า ธ.ก.ส. อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ เพื่อนำผลการวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานโครงการ คปร. หรือโครงการอื่น ๆ ที่มีลักษณะของโครงการในทำนองเดียวกันให้ได้ผลดียิ่งขึ้น เนื่องจากเกษตรกร

ผู้เข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ของส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่น ๆ มักจะมีรูปแบบในการดำเนินงานเหมือนกัน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ
- 2.2 เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ
- 2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงาน โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การประเมินผลโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) ปี 2539 ของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ มีตัวแปรที่ศึกษาดังนี้

3.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

3.1.1 เพศ

3.1.2 อายุ

3.1.3 ระดับการศึกษา

3.1.4 ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตร

3.1.5 การถือครองที่ดิน

3.1.6 ระบบการผลิตเดิม

3.2 ประเมินผลการดำเนินงานโครงการ คปร. 5 ด้าน ประกอบด้วย

3.2.1 การเข้าร่วมโครงการ

3.2.2 การใช้สินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ

3.2.3 การอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร

3.2.4 การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2.5 รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

3.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ ประกอบด้วย ตัวแปร 5 ด้าน เช่นเดียวกับการประเมินผล การดำเนินงานโครงการ คปร.

4. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการประเมินผลการดำเนินงานจากการประเมินความคิดเห็นของ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) เฉพาะ ปี 2539 ในอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ที่กู้เงินจาก ธ.ก.ส. เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินการผลิตทางการเกษตร ตามกิจกรรมหรือแผนงานที่กำหนดไว้ในโครงการ คปร. และยังคงมีหนี้คงเหลือกับ ธ.ก.ส. จำนวน 2 รหัสโครงการ คือ รหัสโครงการ 6W ของกรมส่งเสริมการเกษตร จำนวน 56 ราย และรหัสโครงการ 9W ของกรมปศุสัตว์ จำนวน 40 ราย รวมทั้งสิ้นจำนวน 96 ราย โดยศึกษาเฉพาะกิจกรรมลดพื้นที่นา และกิจกรรมลดพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง ทั้งนี้ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ คปร. ปี 2539 ในอำเภอ จตุรัสดังกล่าว หมายรวมถึงเกษตรกรที่อยู่ในกิ่งอำเภอชัยใหญ่ 3 ตำบล คือ ต. ชัยใหญ่ ต. ท่ากูป และ ต. ตะโกทอง ด้วย เนื่องจากกิ่งอำเภอชัยใหญ่ แยกออกมาจากอำเภอจตุรัส เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2540 ดังนั้น การแยกเขตการปกครองดังกล่าว จึงเกิดขึ้นภายหลังจากที่เกษตรกร ในกิ่งอำเภอชัยใหญ่เข้าร่วมโครงการ คปร. ปี 2539 และเหตุผลที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ คปร. ปี 2539 คงเหลือเพียง 96 คน เนื่องจากเกษตรกรมาชำระหนี้เงินเสร็จสิ้นและบางส่วนเสียชีวิต ทายาทจึงได้มาชำระหนี้กับ ธ.ก.ส.

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 คปร. หรือ โครงการ หรือ โครงการ คปร. หมายถึง โครงการปรับโครงสร้าง และระบบการผลิตการเกษตร หรือแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ที่คณะรัฐมนตรี ได้มีมติ เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2536 เห็นชอบให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินงานตาม แผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2537 – 2539 เพื่อแก้ไขปัญหาการผลิต ผลการเกษตรที่สำคัญของประเทศมีราคาตกต่ำ และปัญหาการขาดแคลนน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกพืช ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง กาแฟ และพริกไทย ไปสู่กิจกรรมการผลิตประเภทอื่น ๆ ที่จะส่งเสริม

ได้แก่ การเลี้ยงโคนม โคเนื้อ การผลิตประเภทไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้โตเร็ว ไม้ดง ไม้ดอก - ไม้ประดับ พืชผัก และพืชอายุสั้น ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า และเหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละพื้นที่

5.2 การประเมินผลการดำเนินงาน หมายถึง การประเมินผลหลังการดำเนินงาน ตามโครงการ โดยการประเมินจากความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมโครงการใน 5 ด้าน คือ 1) การเข้าร่วมโครงการ 2) การใช้เงินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ 3) การอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร 4) การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 5) รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

5.3 รหัสโครงการ 6W หมายถึง โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) ปี 2539 ของกรมส่งเสริมการเกษตร

5.4 รหัสโครงการ 9W หมายถึง โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) ปี 2539 ของกรมปศุสัตว์

5.5 ธ.ก.ส. หมายถึง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ที่ให้การสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ คปร.

5.6 การเกษตร หมายถึง การทำนา ทำไร่ การทำสวน การเลี้ยงสัตว์ การปลูกไม้ดอก - ไม้ประดับ การปลูกพืชผัก การทำไร่นาสวนผสม การปลูกไม้โตเร็ว และไม้เศรษฐกิจอื่น ๆ

5.7 เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ คปร. หรือ เกษตรกร หรือ เกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. หมายถึง เกษตรกรรายย่อยที่เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2539 รหัสโครงการ 6W และ 9W ในอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ โดยกู้ยืมเงินจาก ธ.ก.ส. เพื่อนำไปใช้ในการผลิตทางการเกษตรตามแผนที่กำหนดไว้

5.8 ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตร หมายถึง การที่เกษตรกรเคยประกอบอาชีพการเกษตรมาแล้วก่อนเข้าร่วมโครงการ คปร.

5.9 การถือครองที่ดิน หมายถึง พื้นที่ที่เกษตรกรเข้าครอบครองทำการผลิต ซึ่งมีเอกสารสิทธิ์ตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขของทางราชการ รวมถึงการได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เช่น การได้รับเอกสารสิทธิ์ในรูปแบบ ส.ป.ก. 4-01 เป็นต้น

5.10 ระบบการผลิตเดิม หมายถึง ระบบการผลิตเดิมก่อนที่เกษตรกรจะเข้าร่วมโครงการ คปร. ซึ่งได้แก่ เกษตรเชิงเดี่ยว คือ ทำการเกษตรชนิดเดียว เช่น ปลูกข้าวอย่างเดียว และ เกษตรเชิงผสม คือ ทำการเกษตรมากกว่าหนึ่งชนิด

5.11 แรงจูงใจในการเข้าร่วมโครงการ หมายถึง สิ่งกระตุ้นให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ คปร. เพราะคาดว่าจะมีรายได้ดีขึ้น ต้องการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ ต้องการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตแบบเดิมไปสู่กิจกรรมอื่น ต้องการรับปัจจัยการผลิตและแหล่งน้ำจากโครงการ

5.12 จำนวนพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ หมายถึง พื้นที่ที่เกษตรกรเคยใช้ในการปลูกข้าว มันสำปะหลัง กาแฟ และพริกไทย แล้วเปลี่ยนไปสู่กิจกรรมทดแทนตามแผนการผลิตในโครงการ คปร.

5.13 การตัดสินใจเลือกกิจกรรมทดแทน หมายถึง การที่เกษตรกรพิจารณาเข้าร่วมโครงการ คปร. และเลือกกิจกรรมทดแทน โดยได้รับทราบข้อมูลข่าวสารและคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและพนักงาน ธ.ก.ส. เพื่อนบ้านแนะนำ การมีประสบการณ์มาก่อน สื่อต่าง ๆ แนะนำว่าดี ศึกษาจากผู้ที่เคยทำมาก่อน หรือ สภาพพื้นที่เหมาะสม

5.14 กิจกรรมทดแทนที่เลือกดำเนินการ หมายถึง การปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ทดแทนพืชหลักที่มีปัญหาด้านราคา โดยการดำเนินการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่และให้ผลตอบแทนสูงกว่าพืชเดิม ได้แก่ การทำไร่นาสวนผสม ไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้โตเร็ว ไม้ดอง พืชผัก พืชอายุสั้น ไม้ดอก - ไม้ประดับ โคนม และโคนอู

5.15 ประโยชน์ที่เกษตรกรคาดว่าจะได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ หมายถึง การที่เกษตรกรมีความคาดคะเนหรือคาดหมายไว้ว่าจะได้รับผลตอบแทนที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองในเรื่องของการได้รับเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ การมีรายได้เพิ่มขึ้น การมีอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน การรวมกันขายผลผลิต การได้รับความรู้ และการลดพื้นที่ปลูกพืชที่มีปัญหาด้านราคา

5.16 จำนวนเงินกู้ที่ได้รับอนุมัติ หมายถึง จำนวนเงินกู้ที่เกษตรกรได้รับอนุมัติสินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามแผนการผลิตที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการระดับอำเภอและหรือ คณะอนุกรรมการระดับจังหวัด

5.17 ความเพียงพอของเงินกู้ หมายถึง การที่เกษตรกรได้รับอนุมัติเงินกู้ตามแผนการผลิตเพียงพอและเหมาะสมกับแผนการผลิตของเกษตรกร

5.18 ความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ หมายถึง การที่เกษตรกรนำเงินมาชำระคืนให้แก่ ธ.ก.ส. ตามกำหนดที่จัดทำไว้ในหนังสือกู้เงิน หากเกษตรกรชำระหนี้ไม่ตรงตามกำหนด โดยไม่มีเหตุอันสมควรผ่อนผันจาก ธ.ก.ส. ก็ถือว่าเป็นหนี้เงินกู้ค้างชำระ

5.19 เงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรได้รับตามโครงการ หมายถึง เกษตรกรที่กู้เงินและขอรับปัจจัยการผลิต หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบเป็นผู้เบิกเงินค่าอุดหนุนปัจจัยการผลิตที่ได้รับจัดสรรจากเงินงบประมาณประจำปีและหรือเงินที่ได้รับอนุมัติจากกองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร โดยไม่รวมค่าบริการและค่าฝึกอบรมแล้วนำไปฝากที่ ธ.ก.ส. และให้ ธ.ก.ส. เป็นผู้จ่ายค่าอุดหนุนปัจจัยการผลิตเป็นเงินสดให้เกษตรกร ไปจัดซื้อหรือจัดหาปัจจัยการผลิตด้วยตนเอง โดย ธ.ก.ส. กำหนดมาตรการติดตามตรวจสอบการใช้ปัจจัยการผลิตให้ตรงตามวัตถุประสงค์

5.20 จำนวนปัจจัยการผลิตที่ใช้ดำเนินงานตามโครงการ หมายถึง จำนวนปัจจัยการผลิตตามกิจกรรมทดแทนที่เกษตรกรได้ใช้ดำเนินงานโครงการ คปร. ตามแผนการผลิตที่ได้รับการอนุมัติ

5.21 การติดตามตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำแก่เกษตรกรของเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและพนักงาน ธ.ก.ส. หมายถึง การที่เกษตรกรได้พบปะหรือมีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ ในด้านการตรวจเยี่ยม การให้คำแนะนำในการผลิตพืช และการเลี้ยงสัตว์แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วม โครงการ และการติดต่อกับพนักงาน ธ.ก.ส. เมื่อออกมาติดตามความก้าวหน้าของโครงการหรือการติดตามแจ้งเตือนการชำระหนี้เงินกู้ เป็นต้น

5.22 กิจกรรมทดแทนทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น หมายถึง รายได้สุทธิหลังหักค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรได้รับทั้งปีจากพื้นที่ที่ปรับโครงสร้างการผลิตการเกษตรมีมากกว่าการผลิตเดิม

5.23 กพอ. หมายถึง คณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยเรื่องนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงานโครงการ คปร. ของอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ หรือโครงการอื่น ๆ ที่มีลักษณะของโครงการในทำนองเดียวกันให้ได้ผลดี เนื่องจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการต่างๆ ของส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่น ๆ มักจะมีรูปแบบในการดำเนินงานเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย เพื่อเป็นการปูพื้นฐานหรือสร้างความรู้สำหรับรองรับความรู้ใหม่ที่จะวิจัย ซึ่งได้นำการทบทวนวรรณกรรมมาใช้ในการกำหนดกรอบแนวการวิจัย รวมทั้งการกำหนดประเด็นคำถามในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และเพื่อการวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษา โดยแบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ความเป็นมาของโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2537 - 2539
2. ข้อแตกต่างระหว่างโครงการ คปร. ปี 2539 กับโครงการ คปร. ปี 2537 และ ปี 2538
3. ผลการดำเนินงานโครงการ คปร.
4. โครงการ คปร. ของอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ
5. สถานการณ์ทั่วไปของอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ
6. กรอบความคิดทางทฤษฎี
7. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความเป็นมาของโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2537 - 2539

โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรเป็นโครงการหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้ในการแก้ปัญหาภาคการเกษตรของไทยที่กำลังเผชิญปัญหาผลกระทบจากการรวมกลุ่มทางการค้าของประเทศต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การกีดกันทางการค้าสินค้าเกษตรระหว่างกลุ่มเพิ่มขึ้นและการแข่งขันอย่างรุนแรงในตลาดโลก ส่งผลให้ราคาสินค้าเกษตรที่สำคัญของไทยตกต่ำลง ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง กาแฟ และพริกไทย อีกทั้งเกษตรกรยังประสบปัญหาต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้นจากการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยการผลิตที่มีอยู่อย่างจำกัด ได้แก่ แหล่งน้ำ และที่ดิน เป็นต้น (สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2539: 9) ซึ่งจากสถานการณ์ดังกล่าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จำเป็นต้องช่วยเหลือเกษตรกรในการเปลี่ยนแปลงไปสู่การประกอบอาชีพการเกษตรอื่นที่มีรายได้สูงกว่า จึงได้กำหนดนโยบายปรับโครงสร้างและ

ระบบการผลิตการเกษตร สำหรับดำเนินการในปี 2537 ต่อคณะรัฐมนตรี ซึ่งอนุมัติเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2536 โดยกำหนดวงเงิน 10,000 ล้านบาท เป็นสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็นแก่เกษตรกร ในการดำเนินงานปี 2537 ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2536 โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน รัฐมนตรีช่วยว่าการอีก 3 ท่าน พร้อมทั้งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังเป็นรองประธาน และมีกรรมการอื่นอีก 21 ท่าน กับเลขานุการสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เป็นกรรมการและเลขานุการ เพื่อทำหน้าที่กำหนดแนวทางปฏิบัติงาน อนุมัติแผนปฏิบัติการและกำกับดูแลการปฏิบัติงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเกิดผลดี คณะกรรมการดังกล่าวได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อจัดทำแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เสนอแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2536 ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินการระหว่างปี 2537 - 2539 ในวงเงินงบประมาณ 65,949 ล้านบาท เป็นงบประมาณเพื่อสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำระยะเวลาชำระหนี้คืน 15 ปี วงเงิน 33,756 ล้านบาท และงบประมาณอุดหนุนปัจจัยการผลิต วงเงิน 9,212 ล้านบาท งบประมาณส่วนที่เหลือจะเป็นค่าชดเชยส่วนต่างดอกเบี้ย รวมค่าดำเนินการเงินกู้ของ ธ.ก.ส. และค่าดำเนินการโครงการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (กองติดตามและประเมินผล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 2542: 2-3)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2536: 1-15) ได้ระบุถึงโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร สรุปได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตในพื้นที่การปลูกพืชที่มีปัญหาด้านราคา ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง กาแฟ และพริกไทย ไปสู่กิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าและเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่
2. เป้าหมายของโครงการ กำหนดเป้าหมายให้มีการส่งเสริม โคนม โคนเนื้อ ไม้ผล ไม้ยืนต้น ไร่สวนผสม ไม้โตเร็ว ไม้ดง พืชผัก ไม้ดอกไม้ประดับ และพืชอายุสั้น ทดแทนในพื้นที่ปรับโครงสร้างการผลิตที่มีการปลูกข้าว มันสำปะหลัง กาแฟ และพริกไทย เนื้อที่ 4.912 ล้านไร่ ระหว่างปี 2537 - 2539
3. พื้นที่ดำเนินการของโครงการ คปร. ได้แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 4 โครงการย่อย ครอบคลุมพื้นที่ดำเนินการดังนี้
 - 3.1 โครงการปรับโครงสร้างการผลิตในเขตพื้นที่ปลูกข้าว
 - 3.1.1 พื้นที่ข้าวนาปรังในพื้นที่เขตชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยา 22 จังหวัด

สำนักการรณสารสนเทศ

- 3.1.2 พื้นที่ข้าวนาปรังในเขตและนอกเขตชลประทาน รวม 51 จังหวัด
 - 3.1.3 พื้นที่นาไม่เหมาะสม ในพื้นที่ 46 จังหวัด
 - 3.2 โครงการปรับโครงสร้างการผลิตในเขตพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง
 - 3.2.1 พื้นที่ในเขตเศรษฐกิจมันสำปะหลัง 23 จังหวัด
 - 3.2.2 พื้นที่นอกเขตเศรษฐกิจมันสำปะหลัง 18 จังหวัด
 - 3.3 โครงการปรับโครงสร้างการผลิตในเขตพื้นที่ปลูกกาแฟ ดำเนินการใน 6 จังหวัด
 - 3.4 โครงการปรับโครงสร้างการผลิตในเขตพื้นที่ปลูกพริกไทย ดำเนินการใน จังหวัดจันทบุรี
4. ระยะเวลาในการดำเนินงานสืบเชื้อตามโครงการ คปร. ในระยะแรกมีระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้
 - 4.1 โครงการ ปี 2537 เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปี 2537 มีระยะเวลาดำเนินงานสืบเชื้อระหว่างปี 2537 - 2551
 - 4.2 โครงการ ปี 2538 เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปี 2538 มีระยะเวลาดำเนินงานสืบเชื้อระหว่างปี 2538 - 2552
 - 4.3 โครงการ ปี 2539 เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปี 2539 มีระยะเวลาดำเนินงานสืบเชื้อระหว่างปี 2539 - 2553
 5. งบประมาณการดำเนินงานของโครงการ คปร. ปี 2537-2539 เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2536 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติเงินงบประมาณรวม 65,949 ล้านบาท เป็นงบประมาณค่าใช้จ่ายทั้งหมดของแผนงาน 3 ปี ระหว่างปี 2537 - 2539 โดยแบ่งเป็น
 - 5.1 งบประมาณเพื่อสืบเชื้อดอกเบี้ยค่าระยะเวลาชำระคืน 15 ปี รวม 33,756 ล้านบาท
 - 5.2 งบประมาณอุดหนุนปัจจัยการผลิตรวมทั้งจัดหาแหล่งน้ำโดยจ่ายขาด รวม 9,212 ล้านบาท
 - 5.3 งบประมาณค่าดำเนินการโครงการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยจ่ายขาด รวม 780 ล้านบาท
 - 5.4 งบประมาณเงินชดเชยส่วนต่างดอกเบี้ยและค่าดำเนินการให้ ธ.ก.ส. โดยจ่ายขาด รวม 22,126 ล้านบาท
 6. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและหน้าที่รับผิดชอบ
 - 6.1 คณะกรรมการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร มีหน้าที่กำหนดแนวทางปฏิบัติงานและกำกับดูแลให้เป็นไปตามเป้าหมาย

6.2 คณะอนุกรรมการประสานงานโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิต การเกษตร มีหน้าที่ประสานงานการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมาย ประเมินผลและเสนอ มาตรการแก้ไขปัญหา จัดทำบันทึกข้อตกลงเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อแก่เกษตรกรกับ ธ.ก.ส. จัดทำคู่มือปฏิบัติงานตามโครงการ

6.3 คณะทำงานเตรียมการแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร มีหน้าที่เป็นเลขานุการของคณะกรรมการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร

6.4 คณะอนุกรรมการปฏิบัติการโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิต การเกษตรระดับจังหวัด มีหน้าที่ประมวลและวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการของเกษตรกร จัดทำ ทะเบียนพื้นที่เพาะปลูกและทะเบียนเกษตรกร ประสานงานกับ ธ.ก.ส. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนสินเชื่อและปัจจัยการผลิต ปฏิบัติงานในพื้นที่และติดตามการดำเนินงาน ประสานงาน กับองค์กรบริหารส่วนกลาง

6.5 กรมส่งเสริมการเกษตร มีหน้าที่สำรวจความต้องการของเกษตรกรให้แก่คณะ อนุกรรมการฯ ระดับจังหวัด จัดหาและสนับสนุนปัจจัยการผลิต จัดหาแหล่งรับซื้อในท้องถิ่น สนับสนุนเกษตรกรด้านการส่งเสริม และบริการด้านวิชาการ / ฝึกอบรม

6.6 กรมปศุสัตว์ มีหน้าที่สำรวจความต้องการของเกษตรกรให้แก่คณะ อนุกรรมการฯ ระดับจังหวัด จัดหาแม่พันธุ์โคเนื้อ โคนม ให้เกษตรกร บริการด้านผสมเทียมและ สุขภาพสัตว์สนับสนุนในการจัดทำแปลงหญ้า

6.7 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร มีหน้าที่วิเคราะห์แผนและปรับแผน ติดตาม และการประเมินผล สนับสนุนการดำเนินงานแบบสี่ประสาน

6.8 กรมป่าไม้ มีหน้าที่สำรวจความต้องการของเกษตรกรให้แก่คณะอนุกรรมการฯ ระดับจังหวัด ผลิตและจัดหากล้าไม้ให้เพียงพอ ให้บริการด้านวิชาการ / ฝึกอบรม ส่งเสริมและ แนะนำ

6.9 สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง มีหน้าที่จัดทำทะเบียนเกษตรกร สำหรับพื้นที่ลดกาแฟ บริหารเงินสงเคราะห์เกษตรกร ควบคุม ติดตามการดำเนินงานของเกษตรกร

6.10 กรมส่งเสริมสหกรณ์ มีหน้าที่สนับสนุนการรวมตัวในรูปสหกรณ์ ประสานงาน กับตลาดรับซื้อในท้องถิ่น

6.11 กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ มีหน้าที่ตรวจสอบให้ความรู้ด้านบัญชีแก่สหกรณ์

6.12 สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีหน้าที่ตรวจการปฏิบัติงาน ในพื้นที่โครงการ

6.13 กรมวิชาการเกษตร มีหน้าที่สนับสนุนด้านวิชาการ ฝึกอบรมและแนะนำ

6.14 กรมพัฒนาที่ดิน มีหน้าที่สนับสนุนวิชาการด้านการปรับปรุงบำรุงดิน

6.15 องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร มีหน้าที่ประสานงานด้านการตลาด

6.16 องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย มีหน้าที่รับซื้อน้ำนมดิบจาก

โครงการ

6.17 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีหน้าที่ออกเอกสารสิทธิในที่ดินให้แก่เกษตรกรและประสานงานในพื้นที่โครงการ

6.18 กรมชลประทาน มีหน้าที่ขุดสระน้ำขนาดเล็กในไร่นาและฝายกักน้ำ เพื่อสนับสนุนการเกษตรในพื้นที่โครงการ

6.19 กรมประมง มีหน้าที่ส่งเสริมและแนะนำวิชาการด้านการประมง

6.20 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีหน้าที่สนับสนุนสินเชื่อ ดอกเบี้ยต่ำให้แก่เกษตรกร

6.21 นอกเหนือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรมีความจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน โดยเฉพาะจากกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงการคลัง

7. ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการดำเนินงาน โครงการ คปร. คือ

7.1 ด้านรายได้เกษตรกร ในปี 2537 พื้นที่เป้าหมาย 1.472 ล้านไร่ คาดว่าเกษตรกรจะได้รับรายได้ 19,560 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากเดิมที่เคยได้รับประมาณ 7,000 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นเป็น 2.8 เท่า โดยมาจากการลดพื้นที่ปลูกข้าว 1 ล้านไร่ คาดว่าจะมีรายได้สุทธิรวมประมาณ 13,955 ล้านบาท การลดพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง 4 แสนไร่ คาดว่าจะมีรายได้สุทธิรวมประมาณ 4,480 ล้านบาท การลดพื้นที่ปลูกกาแฟ 7 หมื่นไร่ คาดว่าจะมีรายได้สุทธิรวมประมาณ 1,090 ล้านบาท และการลดพื้นที่ปลูกพริกไทย 2 พันไร่ คาดว่าจะมีรายได้สุทธิรวมประมาณ 35 ล้านบาท สรุปภาพรวมการดำเนินการตามแผนปี 2537 – 2539 ในพื้นที่เป้าหมาย 4.912 ล้านไร่ คาดว่าเกษตรกรจะได้รับรายได้ 66,500 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากเดิมที่เคยได้รับ 23,700 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นเป็น 2.8 เท่า

7.2 ด้านเศรษฐกิจส่วนรวม คาดว่าจะมีผลต่อการเพิ่มการส่งออกและลดการนำเข้า การเพิ่มอัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจ การสนับสนุนเขตส่งเสริมการผลิตการเกษตรและอุตสาหกรรมการเกษตร การลดภาระของภาครัฐในการจ่ายเงินอุดหนุนและการแก้ปัญหาสินค้าเกษตรประจำทุกปี

2. ข้อแตกต่างระหว่างโครงการ คปร. ปี 2539 กับโครงการ คปร. ปี 2537 และ ปี 2538

สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2539: 2) ได้ระบุถึงข้อแตกต่างระหว่างโครงการ คปร. ปี 2539 กับโครงการ คปร. ปี 2537 และ ปี 2538 สรุปได้ดังนี้

2.1 **ปรับเปลี่ยนวิธีการอุดหนุนปัจจัยการผลิต** การอุดหนุนปัจจัยการผลิตเปลี่ยนจากเดิมที่หน่วยงานราชการเป็นผู้จัดหาและจ่ายเป็นสิ่งที่ของ ได้แก่ ปุ๋ย ก๊าซไนโตร กิ่งพันธุ์ และอื่น ๆ ให้แก่เกษตรกรเป็นดังนี้

2.1.1 **กรณีเกษตรกรขอกู้เงินและขอรับปัจจัยการผลิต** หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบเป็นผู้เบิกเงินค่าอุดหนุนปัจจัยการผลิตที่ได้รับจัดสรรจากเงินงบประมาณประจำปีและหรือเงินที่ได้รับอนุมัติจากกองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร โดยให้นำเงินดังกล่าวไปฝากที่ ธ.ก.ส. และให้ ธ.ก.ส. เป็นผู้จ่ายค่าอุดหนุนปัจจัยการผลิตเป็นเงินสดให้เกษตรกร ไปจัดซื้อหรือจัดหาปัจจัยการผลิตด้วยตนเอง และให้ ธ.ก.ส. กำหนดมาตรการติดตามตรวจสอบการใช้ปัจจัยการผลิตให้ตรงตามวัตถุประสงค์

2.1.2 **กรณีเกษตรกรไม่กู้เงินแต่ขอรับเฉพาะปัจจัยการผลิต** ให้หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบเป็นผู้เบิกเงินที่ได้รับจัดสรรจากเงินงบประมาณประจำปี และหรือเงินที่ได้รับอนุมัติจากกองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร แล้วนำไปดำเนินการจัดหาปัจจัยการผลิตและจ่ายเป็นสิ่งที่ของให้เกษตรกรเหมือนกับที่ดำเนินการอยู่ โดยให้กำหนดมาตรการติดตามและตรวจสอบการใช้ปัจจัยการผลิตให้ตรงตามวัตถุประสงค์

2.2 **ปรับเปลี่ยนวิธีการสนับสนุนสินเชื่อ** โดยเปลี่ยนวิธีการคิติดอกเบี้ยเงินกู้ที่เกษตรกรกู้จากเดิมที่คิติดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 5 ต่อปี เป็นวิธีการ rebate credit คือ ให้ ธ.ก.ส. คิติดอกเบี้ยตามอัตราปกติของ ธ.ก.ส. ไปก่อน หากตรวจสอบแล้วพบว่าเกษตรกรทำตามแผนการผลิตจริงและไม่บิดพลิ้วในการชำระหนี้ จึงจะคิติดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อปี เมื่อถึงงวดการชำระหนี้คืน

3. ผลการดำเนินงานโครงการ คปร.

การดำเนินงานโครงการ คปร. ตั้งแต่เริ่มโครงการ ปี 2537 – 2539 ธ.ก.ส. รับเกษตรกรเข้าร่วมโครงการทั้งหมด 148,043 ราย จ่ายเงินกู้สะสม 9,757.50 ล้านบาท ดันเงินกู้คงเป็นหนี้ 5,979.20 ล้านบาท ดันเงินกู้อับชำระหนี้สะสม 3,778.31 ล้านบาท ตามที่แสดงในตารางที่ 2.1 โดยเป็นหนี้ปกติ 25,276 ราย เป็นจำนวนเงิน 3,767.67 ล้านบาท และเป็นหนี้ค้างชำระ 64,442 ราย

เป็นจำนวนเงิน 2,211.53 ล้านบาท ตามที่แสดงในตารางที่ 2.2 และรายละเอียดหนี้เงินกู้ยืมและหนี้เงินกู้ยืมค้างชำระโครงการ คปร. ปี 2539 แยกเป็นรายภาค ตามที่แสดงไว้ในตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.1 ผลการดำเนินงานจ่ายเงินกู้โครงการ คปร. ปี 2537 – 2539

โครงการ คปร. ปี	เป้าหมาย วงเงินกู้ (ล้านบาท)	ผลการดำเนินงานสะสมตั้งแต่เริ่มโครงการ ถึง 31 มีนาคม 2547				
		เกษตรกรตาม โครงการ (ราย)	จ่ายเงินกู้ สะสม (ล้านบาท)	ต้นเงินกู้ คงเป็นหนี้ (ล้านบาท)	ต้นเงินกู้รับ ชำระหนี้สะสม (ล้านบาท)	การจ่ายเงินกู้ เปรียบเทียบกับ เป้าหมาย (%)
2537	5,251.00	72,424	3,505.04	1,837.34	1,667.70	66.75
2538	7,273.01	53,859	4,225.49	2,706.96	1,518.54	58.10
2539	2,924.36	21,760	2,026.97	1,434.90	592.07	69.31
รวม	15,448.37	148,043	9,757.50	5,979.20	3,778.31	63.16

ที่มา : กองงานนโยบายรัฐ ฝ่ายกิจการนโยบายรัฐ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (2546)

การดำเนินงานโครงการสินเชื่อนโยบายรัฐ กรุงเทพมหานคร กองงานนโยบายรัฐ

ฝ่ายกิจการนโยบายรัฐ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หน้า 5

ตารางที่ 2.2 ผลการดำเนินงานรับชำระหนี้เงินกู้โครงการ คปร. ปี 2537 – 2539

โครงการ คปร. ปี	ต้นเงินกู้คงเหลือ ณ 31 มีนาคม 2547							
	ต้นเงินกู้คงเหลือ		หนี้ปกติ			หนี้ค้างชำระ		
	(ราย)	(ล้านบาท)	(ราย)	(ล้านบาท)	% หนี้ปกติ	(ราย)	(ล้านบาท)	% หนี้ค้าง
2537	33,653	1,837.34	7,291	933.38	50.80	26,362	903.96	49.20
2538	39,015	2,706.96	11,185	1,703.54	62.93	27,830	1,003.42	37.07
2539	17,050	1,434.90	6,800	1,130.75	78.80	10,250	304.15	21.20
รวม	89,718	5,979.20	25,276	3,767.67	63.01	64,442	2,211.53	36.99

ที่มา : กองงานนโยบายรัฐ ฝ่ายกิจการนโยบายรัฐ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (2546)

การดำเนินงานโครงการสินเชื่อนโยบายรัฐ กรุงเทพมหานคร กองงานนโยบายรัฐ

ฝ่ายกิจการนโยบายรัฐ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หน้า 5

ตารางที่ 2.3 ต้นเงินกู้คงเหลือและหนี้เงินกู้ค้างชำระ โครงการ คปร. ปี 2539 ณ วันที่ 31 มีนาคม 2547

กองกิจการสาขา	ต้นเงินกู้คงเหลือ		หนี้เงินกู้ค้างชำระ		% ต้นเงินค้างชำระต่อต้นเงินกู้คงเหลือ
	ราย	จำนวนเงิน (ล้านบาท)	ราย	ดอกเบี้ยค้างชำระ (ล้านบาท)	
ภาคเหนือ	5,056	586.38	2,642	87.46	14.92
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	9,332	589.74	6,330	145.05	24.60
ภาคกลาง – ตะวันออก	1,193	136.65	660	42.88	31.38
ภาคใต้ – ตะวันตก	1,469	122.13	618	28.76	23.54
รวมทั้งประเทศ	17,050	1,434.90	10,250	304.15	21.20

ที่มา : กองงานนโยบายรัฐ ฝ่ายกิจการนโยบายรัฐ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (2546)

การดำเนินงานโครงการสินเชื่อนโยบายรัฐ กรุงเทพมหานคร กองงานนโยบายรัฐ
ฝ่ายกิจการนโยบายรัฐ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หน้า 6

4. โครงการ คปร. ของอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

4.1 พื้นที่ดำเนินการตามโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2537-2539 ในจังหวัดชัยภูมิ มีเพียง 2 โครงการย่อย คือ 1) โครงการปรับโครงสร้างการผลิตในเขตพื้นที่ปลูกข้าว และ 2) โครงการปรับโครงสร้างการผลิตในเขตพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2536: 3) ซึ่งเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ คปร. ปี 2539 ในส่วนที่ขอวงเงินสินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ได้นำเงินไปใช้ในกิจกรรมทดแทนโดยการทำไร่นาสวนผสม ปลูกไม้ผล ไม้เศรษฐกิจ ไม้โตเร็ว และเลี้ยงโคเนื้อ เพื่อทดแทนพื้นที่ปลูกข้าวและพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง

4.2 โครงการ คปร. ของอำเภอจตุรัส โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) ปี 2539 ของอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้นจำนวน 767 ราย คิดเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ 5,221 ไร่ ตามที่แสดงไว้ในตารางที่ 2.4

4.3 กรมส่งเสริมการเกษตร ได้กำหนดเป้าหมายจำนวนเกษตรกรไว้ 118 ราย จำนวนวงเงินสินเชื่อ 5,187,000 บาท และเงินค่าอุดหนุนปัจจัยการผลิตจำนวน 1,286,700 บาท ตามที่แสดงไว้ในตารางที่ 2.5 ซึ่งผลการดำเนินงานรับชำระหนี้โครงการ คปร. ปี 2539 ของอำเภอจตุรัส ในส่วนของกรมส่งเสริมการเกษตร มีต้นเงินกู้คงเหลือ 56 ราย คิดเป็นจำนวนเงิน 1,417,919 บาท แยกเป็น

ต้นเงินปกติ 18 ราย จำนวนเงิน 921,376 บาท และต้นเงินค้างชำระ 38 ราย จำนวนเงิน 496,543 บาท ตามที่แสดงไว้ในตารางที่ 2.6 ในการจ่ายเงินค่าอุดหนุนปัจจัยการผลิตมีอัตราค่าสนับสนุนปัจจัยการผลิตตามที่แสดงไว้ในตารางที่ 2.8

4.4 กรมปศุสัตว์ ได้กำหนดเป้าหมายจำนวนเกษตรกรไว้ 40 ราย จำนวนวงเงินสินเชื่อเพื่อเลี้ยงโคเนื้อ 3,020,000 บาท และเงินค่าอุดหนุนปัจจัยการผลิตจำนวน 684,000 บาท ตามที่แสดงไว้ในตารางที่ 2.5 ซึ่งผลการดำเนินงานรับชำระหนี้โครงการ คปร. ปี 2539 ของอำเภอจตุรัส ในส่วนของกรมปศุสัตว์ มีต้นเงินกู้คงเหลือ 40 ราย คิดเป็นจำนวนเงิน 1,950,059 บาท แยกเป็นต้นเงินปกติ 20 ราย จำนวนเงิน 1,502,358 บาท และต้นเงินค้างชำระ 20 ราย จำนวนเงิน 447,701 บาท ตามที่แสดงไว้ในตารางที่ 2.6 ในการจ่ายเงินค่าอุดหนุนปัจจัยการผลิตมีอัตราค่าสนับสนุนปัจจัยการผลิตตามที่แสดงในตารางที่ 2.9

ตารางที่ 2.4 เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ คปร. ปี 2539 ในจังหวัดชัยภูมิ

อำเภอ	จำนวน (ราย)	จำนวนพื้นที่ (ไร่)
1. เมืองชัยภูมิ	566	3,789
2. บ้านเขว้า	731	4,642
3. ภักดีชุมพล	137	1,136
4. เกษตรสมบูรณ์	662	3,547
5. คอนสวรรค์	150	988
6. หอนงบัวแดง	254	1,699
7. คอนสาร	162	1,210
8. เทพสถิต	78	412
9. ภูเขียว	439	2,547
10. หอนงบัวระเหว	253	2,276
11. เนินสง่า	174	1,130
12. จตุรัส	767	5,221
รวม	4,373	28,597

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยภูมิ (2539) สรุปข้อมูลการสำรวจโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2539 จังหวัดชัยภูมิ วันที่ 2 พฤษภาคม 2539 ชัยภูมิ
สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยภูมิ หน้า 2

ตารางที่ 2.5 เป้าหมายวงเงินสินเชื่อและเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตโครงการ คปร. ปี 2539
ของกรมส่งเสริมการเกษตรและกรมปศุสัตว์ ในอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

กรม	ช.ก.ศ. สาขา อำเภอ	พื้นที่เป้าหมาย	จำนวน (ราย)	วงเงินสินเชื่อ อนุมัติ (บาท)	เงินอุดหนุนปัจจัย การผลิต (บาท)
ส่งเสริมการเกษตร	จตุรัส	อ.จตุรัส	118	5,187,000	1,286,700
ปศุสัตว์	จตุรัส	อ. จตุรัส	40	3,020,000	684,000
รวม			158	8,207,000	1,970,700

ที่มา : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ที่ 1410/14798 ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2540

เรื่อง “การดำเนินงานสินเชื่อตามแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร
(คปร.) ปี 2539” ถึง ผู้จัดการสาขาทุกสาขา

ที่ 1410/10708 ลงวันที่ 24 เมษายน 2540 เรื่อง “การดำเนินงานตามแผนปรับโครงสร้าง
และระบบการผลิตการเกษตร ปี 2539 (แผน คปร.)” ถึง ผู้อำนวยการส่วนงาน
ทุกส่วนงาน และผู้จัดการสาขาทุกสาขา

ตารางที่ 2.6 ผลการดำเนินงานรับชำระหนี้โครงการ คปร. ปี 2539 ของอำเภอจตุรัส แยกตามกรม

ตำบล	กรมส่งเสริมการเกษตร						กรมปศุสัตว์					
	ค้ำเงินกู้คงเหลือ		หนี้เงินกู้ปกติ		หนี้เงินกู้ค้างชำระ		ค้ำเงินกู้คงเหลือ		หนี้เงินกู้ปกติ		หนี้เงินกู้ค้างชำระ	
	ราย	จำนวนเงิน (บาท)	ราย	ค้ำเงิน ปกติ (บาท)	ราย	ค้ำเงิน ค้างชำระ (บาท)	ราย	จำนวนเงิน (บาท)	ราย	ค้ำเงิน ปกติ (บาท)	ราย	ค้ำเงิน ค้างชำระ (บาท)
1. กุดน้ำใส	12	226,979	3	44,300	9	182,679	0	0	0	0	0	0
2. บ้านขาม	2	30,000	2	30,000	0	0	0	0	0	0	0	0
3. หนองโคน	6	211,500	2	152,500	4	59,000	20	1,098,059	7	874,358	13	223,701
4. หมองบัวบน	1	1,000	1	1,000	0	0	20	852,000	13	628,000	7	224,000
5. สัมปอช	2	16,800	1	6,800	1	10,000	0	0	0	0	0	0
6. ชับใหญ่	22	730,926	3	551,326	19	179,600	0	0	0	0	0	0
7. ตะโกทอง	6	99,000	4	67,000	2	32,000	0	0	0	0	0	0
8. ท่ากูป	5	101,714	2	68,450	3	33,264	0	0	0	0	0	0
รวม	56	1,417,919	18	921,376	38	496,543	40	1,950,059	20	1,502,358	20	447,701

ที่มา : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจตุรัส (2546) “ผลการดำเนินงานรับชำระหนี้
โครงการ คปร. ปี 2539 ของอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ” ชัยภูมิ ธนาคารเพื่อการเกษตร
และสหกรณ์การเกษตร สาขาจตุรัส (อัคร์ตำเนา)

ตารางที่ 2.7 ผลการดำเนินงานรับชำระหนี้โครงการ คปร. ปี 2539 ของอำเภอจตุรัส รวมกรม

ตำบล	ต้นเงินกู้คงเหลือ		หนี้เงินกู้ปกติ		หนี้เงินกู้ค้างชำระ		% ต้นเงินปกติ	% ต้นเงินค้าง
	ราย	จำนวนเงิน (บาท)	ราย	ต้นเงินปกติ (บาท)	ราย	ต้นเงินค้างชำระ (บาท)	ต่อต้นเงินกู้ คงเหลือ	ชำระต่อต้น เงินกู้คงเหลือ
1. กุดน้ำใส	12	226,979	3	44,300	9	182,679	19.52	80.48
2. บ้านขาม	2	30,000	2	30,000	0	0	100.00	0
3. หนองโคน	26	1,309,559	9	1,026,858	17	282,701	78.41	21.59
4. หนองบัวบาน	21	853,000	14	629,000	7	224,000	73.74	26.26
5. สัมปอ	2	16,800	1	6,800	1	10,000	40.48	59.52
6. ชับใหญ่	22	730,926	3	551,326	19	179,600	75.43	24.57
7. ตะโกทอง	6	99,000	4	67,000	2	32,000	67.68	32.32
8. ท่ากูบ	5	101,714	2	68,450	3	33,264	67.30	32.70
รวม	96	3,367,978	38	2,423,734	58	944,244	71.96	28.04

ที่มา : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจตุรัส (2546) "ผลการดำเนินงานรับชำระหนี้โครงการ คปร. ปี 2539 ของอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ" ชัยภูมิ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจตุรัส (อัครสำเนา)

ตารางที่ 2.8 อัตราค่าสนับสนุนปัจจัยการผลิตโครงการ คปร. ปี 2539 ของกรมส่งเสริมการเกษตร

กิจกรรม	อัตราค่าปัจจัยการผลิต (บาท/ไร่)	หมายเหตุ
ไม้ผล	1,350	- ค่าพันธุ์ 750 บาท/ไร่ ค่าปุ๋ย 350 บาท/ไร่ ค่าสารเคมี 250 บาท/ไร่
ไร่นาสวนผสม	1,400	- ค่าพันธุ์พืช 800 บาท/ไร่ ค่าพันธุ์สัตว์ 600 บาท/ไร่
ไม้เศรษฐกิจ	815	- ค่าพันธุ์ (33 ต้น) 495 บาท/ไร่ ค่าปุ๋ย 320 บาท/ไร่
พืชผัก	1,500	- ค่าพันธุ์(บางส่วน) 1,500บาท/ไร่
ไม้ดอกไม้ประดับ	2,500	- ค่าพันธุ์(บางส่วน) 2,500บาท/ไร่

ที่มา : สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2539) เอกสารประกอบการประชุมชี้แจงแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปีงบประมาณ 2539 วันที่ 30 มิถุนายน 2539 กรุงเทพมหานคร สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร หน้า 6

ตารางที่ 2.9 อัตราค่าสนับสนุนปัจจัยการผลิตโครงการ คปร. ปี 2539 ของกรมปศุสัตว์

กิจกรรม	อัตราค่าปัจจัยการผลิต (ต่อ 5 ตัว หรือต่อราย)	หมายเหตุ
โคเนื้อ	17,100 บาท	- ค่าวัสดุโรงเรือน 10,600 บาท/ราย ค่าอาหารชั้น 1,500 บาท/ราย ค่าอาหารแร่ธาตุ 2,000 บาท/ราย ค่าก่อสร้างบ่อฟางหมัก 3,000 บาท/ราย
โคนม	29,400 บาท	- ค่าอาหารชั้น 13,400 บาท/ราย ค่าอาหารแร่ธาตุ 4,000 บาท/ราย ค่านุ้แปลงหญ้า 3,000 บาท/ราย ค่าอุปกรณ์ 6,000 บาท/ราย ค่าก่อสร้างบ่อฟางหมัก 3,000 บาท/ราย

ที่มา : สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2539) เอกสาร
ประกอบการประชุมชี้แจงแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร
ปีงบประมาณ 2539 วันที่ 30 มิถุนายน 2539 กรุงเทพมหานคร สำนักนโยบาย
และแผนพัฒนาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร หน้า 7

5. สถานการณ์ทั่วไปของอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

อำเภอจัตุรัส (2545:1-7) ได้ระบุนรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและสภาพการเกษตร
ของอำเภอจัตุรัสดังนี้

5.1 ลักษณะที่ตั้ง

อำเภอจัตุรัสเป็นอำเภอชั้น 2 ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดชัยภูมิ ระยะทาง 38
กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 201 สายชัยภูมิ-สีคิ้ว ห่างจากกรุงเทพฯ โดยทางรถยนต์
294 กิโลเมตร

5.2 เนื้อที่

มีเนื้อที่ประมาณ 647 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 404,375 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่การเกษตรประมาณ 316,829 ไร่ และพื้นที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำ ที่สาธารณประโยชน์ และอื่น ๆ รวมประมาณ 87,546 ไร่

5.3 ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบสูงด้านใต้ลาดต่ำไปทางทิศเหนือจดแม่น้ำชี ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย ไม่สามารถเก็บน้ำได้และมีสภาพดินเค็ม ได้พื้นดินจะเป็นเกลือสินเธาว์และแร่โปแตส เป็นบริเวณกว้าง ประมาณร้อยละ 80 ของพื้นที่อำเภอ

5.4 แหล่งน้ำที่สำคัญ

5.4.1 แม่น้ำชี ไหลผ่านด้านเหนือของอำเภอจัตุรัส

5.4.2 ห้วยกอก ไหลผ่านตำบลบ้านกอก

5.4.3 ห้วยคันฉูด ไหลผ่านบ้านนา ต. บ้านขาม บ้านโนนพยอม

5.4.4 ห้วยลำอินทร์ ไหลผ่าน ต. กุดน้ำใส

5.4.5 ห้วยลำป๋อย ไหลผ่าน ต. หนงบัวบาน ต. ลำป๋อย ลงลำน้ำชี

5.4.6 ห้วยคลองไผ่งาม ไหลผ่าน บ้านหนองลูกช้าง บ้านขาม บ้านจิว ต. บ้านขาม

5.4.7 สระเก็บน้ำ ฝ่ายน้ำสัน และอื่น ๆ รวม 228 แห่ง

5.5 การปกครองท้องที่ มี 9 ตำบล 112 หมู่บ้าน 17,438 ครัวเรือน และมีประชากรทั้งสิ้น 70,382 คน โดยแยกเป็น ชาย 34,497 คน หญิง 35,885 คน อัตราการเพิ่มประชากรร้อยละ 10.7 ความหนาแน่นของประชากร 122 คน/ตารางกิโลเมตร ตามที่แสดงไว้ในตารางที่ 2.10

ตารางที่ 2.10 จำนวนประชากรอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ในปี 2545 จำแนกเป็นรายตำบล

ตำบล	หมู่บ้าน	ครัวเรือน	ประชากร
บ้านกอก	16	1,697	6,674
ละหาน	18	3,113	12,933
หนองบัวใหญ่	9	1,904	7,287
หนองบัวบาน	9	1,978	8,653
หนองบัวโคก	11	1,131	4,766
บ้านขาม	12	2,140	8,454

ตารางที่ 2.10 (ต่อ)

ตำบล	หมู่บ้าน	ครัวเรือน	ประชากร
กุดน้ำใส	14	2,120	8,165
ส้มป่อย	13	1,840	7,554
หนองโคน	10	1,515	5,899
รวม	112	17,438	70,382

ที่มา : อำเภอจัตุรัส (2545) *บรรยายสรุปข้อราชการ ปี 2545 อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ*

วันที่ 30 พฤศจิกายน 2545 หอประชุมอำเภอจัตุรัส ชัยภูมิ หน้า 2

5.6 สภาพการเกษตร

5.6.1 *สภาพทั่วไป* ประชากรประมาณร้อยละ 90 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีพื้นที่การเกษตรทั้งสิ้น 316,829 ไร่ ครอบครัวยุทธการ 12,877 ครอบครัว

ตารางที่ 2.11 สภาพการใช้ที่ดินและการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ในปี 2545

ประเภท	ลักษณะการใช้ที่ดิน		การปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ	
	จำนวน (ไร่)	ชื่อพืช	พื้นที่ปลูก (ไร่)	
ทำนา	123,177	ข้าวเจ้านาปี	112,159	
ทำไร่	142,330	ข้าวเหนียวนาปี	11,018	
ไม้ผล	11,052	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	25,403	
ปลูกผัก	1,970	มันสำปะหลัง	52,405	
ไร่นาสวนผสม	20,417	อ้อยโรงงาน	18,188	
หม่อน	932	พริกชี้หนูใหญ่	21,352	
ประมง	24,120	ปอแก้ว	3,120	
เลี้ยงสัตว์	5,176	ละหุ่ง	100	
		ข้าวเจ้านาปรัง	7,034	
		ถั่วเหลืองฤดูแล้ง	1,925	

ที่มา : อำเภอจัตุรัส (2545) *บรรยายสรุปข้อราชการ ปี 2545 อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ*

วันที่ 30 พฤศจิกายน 2545 หอประชุมอำเภอจัตุรัส ชัยภูมิ หน้า 3

5.6.2 การปลูสัตว์ ข้อมูลจำนวนสัตว์และจำนวนเกษตรกร

ตารางที่ 2.12 จำนวนเกษตรกรในอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ในปี 2545 จำแนกตามประเภทสัตว์ที่เลี้ยง

สัตว์เลี้ยง	จำนวน (ตัว)	จำนวนเกษตรกร (ราย)
โค	11,238	642
กระบือ	1,396	147
สุกร	5,479	526
เป็ด	6,272	511
เป็ดเทศ	5,440	492
ห่าน	48	9
ไก่เนื้อ	1,003,029	200
ไก่ไข่	9,480	218
ไก่พันธุ์พื้นเมือง	64,370	3,764

ที่มา : อำเภอจตุรัส (2545) บรรยายสรุปข้อราชการ ปี 2545 อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ
วันที่ 30 พฤศจิกายน 2545 หอประชุมอำเภอจตุรัส ชัยภูมิ หน้า 3

5.6.3 การประมง

1) แหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ บึงละหาน 18,000 ไร่ มีปลาอุคม สมบูรณ์ ประชาชนอาศัยจับทำอาหาร และส่งขายปลาสด ปีละไม่น้อยกว่า 1,000 ตัน คิดเป็น ประมาณ 1,000,000 บาท

2) ประมงหมู่บ้าน ทำนบปลา 5 แห่ง ประมงโรงเรียน 16 แห่ง

3) ฟาร์มเพาะพันธุ์ปลาเอกชน มีจำนวน 11 แห่ง

4) เลี้ยงปลาของเกษตรกร จำนวน 4,111 ราย พื้นที่ 5,592 ไร่

6. กรอบความคิดทางทฤษฎี

6.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยประเมินผล

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยประเมินผล แบ่งการศึกษาเป็น 3 หัวข้อ คือ ความหมายของการวิจัยประเมินผล ประเภทของการวิจัยประเมินผล และประโยชน์ของการวิจัยประเมินผล ดังนี้

6.1.1 ความหมายของการวิจัยประเมินผล

มีนักวิชาการด้านการประเมินหลายท่านได้พยายามให้ความหมายของการวิจัยประเมินผลไว้ดังนี้

Riecken (1952: 17) ได้ให้คำนิยามของการวิจัยประเมินผลไว้ว่า การวิจัยประเมินผล คือ การวัดผลทั้งที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนาอันสืบเนื่องมาจากการดำเนินงานที่กำลังกระทำอยู่เพื่อที่มุ่งไปสู่เป้าประสงค์ที่ต้องการ

นิยามของ Riecken ได้บ่งบอกถึงองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก ปัจจัยที่ต้องศึกษาในการวิจัยประเมินผล ได้แก่ พฤติกรรมหรือการดำเนินงานบางอย่าง และประการที่สอง พฤติกรรมหรือการดำเนินงานดังกล่าวอาจมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งในด้านที่พึงประสงค์และในด้านที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งจำเป็นต้องมีการประเมินผลทั้งสองด้าน

สมาคมสาธารณสุขอเมริกัน (American Public Health Association, 1955: 225 – 226) ให้ความหมายของการวิจัยประเมินผลว่า คือ กระบวนการในการพิจารณากำหนดคุณค่าหรือระดับความสำเร็จในการบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แต่ต้น กระบวนการดังกล่าวอย่างน้อยประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) กำหนดวัตถุประสงค์ 2) ระบุเกณฑ์มาตรฐานสำหรับวัดความสำเร็จ 3) พิจารณาและอธิบายถึงระดับความสำเร็จ และ 4) เสนอแนะสำหรับโครงการต่อไป

ซึ่งคำจำกัดความของสมาคมสาธารณสุขอเมริกันนี้ได้กำหนดความหมายครอบคลุมทั้งนิยามศัพท์เชิงมโนทัศน์ (conceptual definition) และนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ (operational definition) ผนวกเข้าไว้ด้วยกัน

Hyman (1962) อ้างถึงใน ฌูฟงส์ ครุซทา และคนอื่น (2544: 8) ได้เสนอนิยามแบบรวบรัดของการวิจัยประเมินผลว่า หมายถึง ขั้นตอนของการแสวงหาความเป็นจริงซึ่งเป็นผลจากการดำเนินงานทางสังคมที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า นอกจากนี้ Hyman ได้บรรยายไว้ อย่างชัดเจนว่าการวิจัยประเมินผลจัดเป็นการวิจัยประยุกต์ประเภทหนึ่งซึ่งมุ่งหมายหลักมิใช่เพื่อการเสริมสร้างองค์ความรู้แต่เพื่อการศึกษาประสิทธิผลของการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในทำนองเดียวกันนักวิชาการยุคต้นอีกจำนวนไม่น้อย ซึ่งมีความเห็นพ้องต้องกันว่า “ประสิทธิผล” คือ เกณฑ์ที่เป็นแกนกลางของการวิจัยประเมินผลขณะนั้น ดังตัวอย่างเช่น Klineberg (1955) Greenberg & Mattison (1955) และ James (1961) ต่างก็ได้จำกัดขอบเขตความหมายของการวิจัยประเมินผลเพียงในระดับของการติดตามผลการปฏิบัติ และการมุ่งวัดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เป็นประการสำคัญ

Suchman (1967: 31) ให้ความหมายของการวิจัยประเมินผล คือ การศึกษาพิจารณา (ไม่ว่าจะมีพื้นฐานจากความคิดเห็น การบันทึกข้อมูลส่วนตัว หรือข้อมูลที่เป็นกลาง) เกี่ยวกับผลลัพธ์ (ไม่ว่าจะเป็นในทางบวกหรือทางลบ ชั่วคราวหรือถาวร เร่งรัดหรือเฉื่อยชา) ซึ่งเกิดจากกิจกรรมบางประเภท (ไม่ว่าในลักษณะแผนงานหรือโครงการ ต่อเนื่องหรือเพียงครั้งเดียว) ที่มุ่งให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์หรือเป้าประสงค์ที่ปรารถนา (ไม่ว่าในความพยายามระดับสูง กลางหรือต่ำ ในระยะยาวหรือระยะสั้น)

ตามทรรศนะของ Suchman การวิจัยทางวิทยาศาสตร์จัดเป็นวิธีการที่สำคัญยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับวัตถุประสงค์ ซึ่งกำหนดในรูปของเกณฑ์มาตรฐานที่วัดค่าได้แม้ Suchman จะเน้นคุณค่าของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่ก็ไม่ปฏิเสธความจำเป็นของวิธีการที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ ทั้งนี้เพราะมีคำถามทางการบริหารมากมายที่อาจแสวงหาคำตอบได้โดยไม่ต้องอาศัยระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์สังคม ซึ่งการวิจัยประเมินผลจัดเป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งซึ่งมีลักษณะคล้ายกับเครื่องมือทั้งหลายในแง่ที่ว่าผู้ใช้จะต้องรู้จักเลือกใช้ให้ตรงกับหน้าที่ของเครื่องมือ นั้น ถ้าผู้ใช้ประสงค์จะได้รับประโยชน์สูงสุดจากเครื่องมือดังกล่าว Suchman ได้เน้นย้ำให้นักวิจัยประเมินผลตระหนักถึงการส่งเสริมคุณค่าของหลักการทางวิทยาศาสตร์ด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงประจักษ์ออกจากความรู้สึกลึกลับส่วนตัวของนักวิจัยประเมินผล

Alkin (1972:107) ให้ความหมายของการวิจัยประเมินผลคือกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกสรรข้อมูลที่เหมาะสม รวมทั้งการรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อรายงานสรุปผลในทางที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ตัดสินใจในการกำหนดทางเลือก

จะเห็นได้ว่าทรรศนะของ Alkin เกี่ยวกับการวิจัยประเมินผลขาดความสนใจที่จะเชื่อมโยงระหว่างนโยบาย/แผนงาน/โครงการ เข้ากับผลลัพธ์และผลกระทบตามกระบวนการสาเหตุและผล อย่างไรก็ตามนักวิจัยประเมินผลในปัจจุบันได้เริ่มมีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องสำคัญที่ว่า การวิจัยประเมินผลจำเป็นต้องผูกพันใกล้ชิดกับระเบียบวิธีวิจัยทางวิทยาศาสตร์/สังคมและพฤติกรรม ทั้งนี้เพื่อความมั่นใจว่าผลลัพธ์และผลกระทบที่ปรากฏนั้นเป็นผลสุทธิที่สืบเนื่องมาจากนโยบาย/แผนงาน/โครงการ อย่างแท้จริงหรือไม่และในระดับใด

Rutman (1977: 16) ให้ความหมายของการวิจัยประเมินผลในประการที่สำคัญที่สุดคือกระบวนการซึ่งประยุกต์ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อสังเคราะห์หลักฐานข้อมูลที่น่าเชื่อถือและแม่นยำตรงภายใต้ลักษณะขอบเขตที่สามารถบ่งบอกได้ว่า กิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ก่อให้เกิดผลลัพธ์หรือสิ่งส่งออกเฉพาะประเภท

จะเห็นว่า Rutman ได้แยกพิจารณานิยามนี้ออกเป็น 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบแรก การเน้นความสำคัญของการประยุกต์ใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์เพื่อการแสวงหาคำตอบที่น่าเชื่อถือและแม่นยำ องค์ประกอบที่สอง การมุ่งความสนใจไปที่ลักษณะและขอบเขตซึ่งกิจกรรมที่กำหนดก่อให้เกิดผลที่วัดได้ภายใต้กระบวนการสาเหตุและผล องค์ประกอบที่สาม การวิจัยประเมินผลไม่ควรจำกัดขอบเขตแต่เพียงการศึกษาผลลัพธ์และผลกระทบตามที่กำหนดไว้ภายใต้เป้าประสงค์และวัตถุประสงค์ แต่ควรครอบคลุมถึงผลลัพธ์อื่น ๆ อันอาจเกิดขึ้นได้ และองค์ประกอบที่สี่ การพิจารณาข้อมูลที่เป็นต่อการตัดสินใจของผู้บริหารเป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่งในงานวิจัยประเมินผล

Rossi & Freeman (1982: 20) ได้กำหนดนิยามของการวิจัยประเมินผลไว้ว่า การวิจัยประเมินผล คือ การประยุกต์ใช้ในกระบวนการวิจัยทางสังคมศาสตร์อย่างเป็นระบบเพื่อประเมินกรอบความคิด รูปแบบการวิจัยประเมินผล การดำเนินงานและประโยชน์ของแผนงานในการเข้าแทรกแซงทางสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง การวิจัยประเมินผลเกี่ยวข้องกับการใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อวินิจฉัยและปรับปรุงการวางแผน การติดตามผล ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพของแผนงานที่เกี่ยวกับการสาธารณสุข การศึกษา สังคมสงเคราะห์ และงานบริการสาธารณะด้านอื่น ๆ

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2544: 7-12) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลในความหมายดั้งเดิม มักหมายความถึงกระบวนการที่มุ่งแสวงหาคำตอบสำหรับคำถามที่ว่า นโยบาย/แผนงาน/โครงการ บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้แต่ต้นหรือไม่ และระดับใด ซึ่งในปัจจุบันการมุ่งตอบคำถามเช่นที่กล่าว จัดเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการประเมินผลรวบยอด กล่าวอีกนัยหนึ่ง การประเมินผลในลักษณะดังกล่าวก็คือ การประเมินผลลัพธ์ของการประเมินผลรวบยอด สำหรับคำว่า “การวิจัยประเมินผล” (evaluation research หรือ evaluative research) นอกจากจะหมายความรวมถึงการประเมินสถานะแวดล้อม การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ การประเมินผลลัพธ์และผลกระทบแล้ว ยังเป็นการนำระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมและพฤติกรรมศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานวิจัยประเมินผลอีกด้วย ในที่นี้คำว่า “ประเมินผล” จัดเป็นคุณศัพท์ขยายคำว่า “การวิจัย” กล่าวได้ว่า การวิจัยประเมินผลได้อาศัยรูปแบบการวิจัยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลจากหลักการวิจัยทางสังคมและพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่สืบเนื่องมาจากนโยบาย/แผนงาน/โครงการ

สรุปความหมายของการวิจัยประเมินผล หมายถึง การวิจัยประยุกต์ซึ่งได้นำระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมและพฤติกรรมศาสตร์มาประยุกต์ใช้

ประการแรก เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลระหว่างนโยบาย/แผนงาน/โครงการ (หรือตัวแปรอิสระ) กับผลลัพธ์และผลกระทบ (หรือตัวแปรตาม) ทั้งที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนา

ประการที่สอง เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผลลัพธ์และผลกระทบที่พึงปรารถนากับวัตถุประสงค์และเป้าประสงค์

ประการที่สาม เพื่อศึกษาสังเกตรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลลัพธ์และผลกระทบข้างเคียงที่อาจไม่เคยคาดคิดไว้ล่วงหน้า

ประการที่สี่ เพื่อการติดตามผลและประเมินกระบวนการในขั้นตอนต่าง ๆ ระหว่างดำเนินการให้เป็นไปตามแนวทางหรือแผนงานที่ได้วางไว้ล่วงหน้า

6.1.2 การจัดประเภทต่างๆ ของการวิจัยประเมินผล

ในช่วงเวลาราว 4 ทศวรรษที่ผ่านมา องค์ความรู้ของการวิจัยประเมินผลได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว จนถึงช่วงปลายทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา กล่าวคือนับแต่ที่ Suchman ได้เสนอการประยุกต์ใช้รูปแบบการวิจัยทดลองประเภทต่าง ๆ เพื่อการวิจัยประเมินผล นโยบาย/แผนงาน/โครงการ นักวิชาการอีกเป็นจำนวนมากก็ได้เริ่มเสนอรูปแบบอื่น ๆ เพื่อการดำเนินงานวิจัยประเมินผลนโยบาย/แผนงาน/โครงการด้านต่าง ๆ ดังเช่น

Amor & Dyer (1960) อ้างถึงใน ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2544: 73-77) ได้เสนอการวิจัยประเมินผลแบบซีเอสอี-ยูซีแอลเอ (CSE-UCLA evaluation) ซึ่งชื่อนี้ได้รับการกำหนดตามสถาบันต้นคิดคือ Center for the Study of Evaluation , University of California at Los Angeles กล่าวได้ว่า การวิจัยประเมินผลแบบซีเอสอีได้มุ่งความสนใจไปที่การวิจัยประเมินผลทั้งกระบวนการ โดยครอบคลุมเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นตอนของการวางแผน การดำเนินงาน จนกระทั่งเสร็จสิ้นนโยบาย/แผนงาน/โครงการ การวิจัยประเมินผลแบบซีเอสอีประกอบด้วย 5 ขั้นตอนสำคัญ กล่าวคือ

ขั้นตอนที่หนึ่ง เป็นการมุ่งศึกษาคำถามที่ว่าอะไรคือปัญหาที่จะต้องการแก้ไข ปัญหานี้มีขอบเขตเหมาะสมแก่การที่จะกำหนดเป้าประสงค์และวัตถุประสงค์หรือไม่ และระดับความแตกต่างระหว่างความมุ่งหวังกับความเป็นจริงเป็นอย่างไร มากหรือน้อยเพียงใด จุดมุ่งหมายของขั้นตอนนี้ก็เพื่อการระบุปัญหาที่ต้องแก้ไข ความต้องการของประชาชน และช่องว่างระหว่างความมุ่งหวังกับความเป็นจริงในระยะก่อนเริ่มการดำเนินงานตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการ

โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์แทนที่จะอาศัยเพียงความเห็นส่วนตัวของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบาย/แผนงาน/โครงการเท่านั้น

ขั้นตอนที่สอง เป็นการศึกษาหาทางเลือกที่ดีที่สุด ซึ่งจะสามารถใช้เป็นบรรทัดฐานในการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าประสงค์

ขั้นตอนที่สาม เป็นการดำเนินงานตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการ กล่าวได้ว่าการวิจัยประเมินผลในขั้นตอนนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบคำถามที่ว่า การดำเนินงานตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการ ได้เป็นไปตามกระบวนการที่ได้วางไว้ในขั้นตอนที่สองหรือไม่ และมีปัญหาอุปสรรคประการใด อย่างไร

ขั้นตอนที่สี่ จัดเป็นขั้นตอนต่อเนื่องใกล้ชิดกับขั้นตอนที่สาม กล่าวคือ ทั้งสองขั้นตอนนี้ยังมุ่งที่การปรับเปลี่ยนการดำเนินงานตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการ ให้สามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าประสงค์ได้แน่นอนยิ่งขึ้น ความแตกต่างระหว่างสองขั้นตอนนี้ อยู่ตรงที่ว่าในขณะที่ขั้นตอนที่สามมุ่งความสนใจที่กระบวนการ ขั้นตอนที่สี่มุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ โดยให้ความสนใจว่าส่วนใดประสบความสำเร็จมากหรือน้อยกว่าส่วนอื่นของโครงการ ขั้นตอนนี้ มีความหมายครอบคลุมถึงการสรุปรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เก็บรวบรวมไว้ตั้งแต่ขั้นตอนที่สามเพื่อประโยชน์ในการมองภาพรวมของการดำเนินงานตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการ และการแสวงหาคำตอบสำหรับคำถามที่ว่า ทำไมนโยบาย/แผนงาน/โครงการ บางส่วนจึงประสบความสำเร็จ แต่ทำไมส่วนอื่นจึงไม่เป็นเช่นนั้น

ขั้นตอนที่ห้า จัดเป็นการพิจารณาศึกษาถึงประสิทธิผลหรือคุณค่าของนโยบาย/แผนงาน/โครงการ โดยส่วนรวมว่าสามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ ระดับใด ผลการประเมินในขั้นตอนนี้สุดท้ายนี้ย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารโดยการตัดสินใจสนับสนุนหรือเลิกสนับสนุนนโยบาย/แผนงาน/โครงการ

Stake (1967,1970) อ้างถึงใน ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2544: 77-78) ได้เสนอการวิจัยประเมินผลแบบเคาทีแนนซ์ (countenance evaluation) เป็นการวิจัยประเมินผลที่ครอบคลุมทั้งกระบวนการ โดยเริ่มจากระยะของการวางแผนเพื่อพัฒนานโยบาย/แผนงาน/โครงการ การวิจัยประเมินผลควรดำเนินการในสามช่วงระยะเวลาของนโยบาย/แผนงาน/โครงการ ซึ่งหมายถึงระยะก่อนดำเนินงาน ระยะระหว่างดำเนินงาน และระยะหลังจากที่ได้ดำเนินงานตามนโยบาย/แผนงาน/โครงการเสร็จสิ้นลงใหม่ ๆ ภายใต้อะไรแต่ละช่วงระยะเวลาดังกล่าว

การประเมินผลก่อนดำเนินงาน (pre-evaluation or ex-ante evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดและการเลือกทำโครงการ ซึ่งมักจะใช้ในการพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

ความเหมาะสมของการทำโครงการจะประกอบด้วยการศึกษา และวิเคราะห์ ปัญหา และความจำเป็นของการทำโครงการ (needs assessment) และการศึกษาความเป็นไปได้ (feasibility study) โดยการพิจารณาความเป็นไปในทางเทคนิควิชาการ ความพร้อมในด้านการบริหารโครงการ ความพร้อมในด้านงบประมาณสนับสนุน เป็นต้น

การวิเคราะห์ผลตอบแทนโครงการ (rate of return) ประกอบด้วย การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลกำไร (cost/benefit analysis) การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับประสิทธิผล (cost/effectiveness analysis) ซึ่งเป็นการพิจารณาว่า การจัดทำโครงการนั้นจะให้ผลคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่ ซึ่งเป็นการพิจารณาของโครงการในแง่เศรษฐกิจ สำหรับโครงการทางด้านพัฒนาชุมชน จะเน้นในเรื่องการวิเคราะห์ cost/effectiveness มากกว่า cost/benefit เพราะผลตอบแทนของโครงการทางด้านการพัฒนาชุมชนนั้นวัดออกมาในรูปของหน่วยเงินตราทำได้ยาก

การประเมินในระหว่างการค้าดำเนินงาน (implementing evaluation or process evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาของการปฏิบัติงานโครงการ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่า การดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดหรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง อันจะได้แก้ไขให้ทันท่วงที เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การประเมินโครงการในระหว่างการค้าดำเนินงาน จึงเป็นหน้าที่ของผู้รับผิดชอบโครงการที่จะต้องหาข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงการค้าดำเนินงานของโครงการ บางครั้งอาจจะเรียกการประเมินผลในขั้นนี้ว่าการประเมินผลเพื่อปรับปรุง หรือการประเมินผลย่อย (formative evaluation)

การประเมินหลังการค้าดำเนินงาน (post-evaluation or end of project evaluation) เป็นการประเมินที่จัดทำขึ้นเมื่อการปฏิบัติงานโครงการได้เสร็จสิ้นลงแล้ว การประเมินในลักษณะนี้จะเป็นการพิจารณาตอบคำถามในเรื่องต่อไปนี้คือ

- เป็นการตรวจสอบดูว่า การดำเนินงานของโครงการสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เพียงใด หรือกล่าวง่าย ๆ คือ ทำได้สำเร็จตามที่คาดหวังไว้แค่ไหน ซึ่งเป็นการพิจารณาผลิตผลของโครงการนั่นเอง

- เป็นการตรวจสอบดูว่า มีผลพลอยได้หรือไม่ นอกเหนือจากที่ได้ระบุไว้ในวัตถุประสงค์บ้างหรือไม่ ซึ่งเรียกว่าเป็นการศึกษาผลกระทบของโครงการทั้งทางด้านดีและไม่ดี เช่น ผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ความเชื่อ ค่านิยมและการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน

- เป็นการสรุปผลรวมของการดำเนินงานของโครงการ คือ เป็นการมองภาพโดยส่วนรวมว่าวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นเช่นไร ทรัพยากรในโครงการเป็นอย่างไร การดำเนินงานในแต่ละช่วงมีปัญหาอะไร ผลผลิตและผลกระทบของโครงการเป็นอย่างไร การดำเนินงาน

โครงการนี้ได้ผลเป็นเช่นไร มีความสำเร็จและล้มเหลวแค่ไหน มีปัญหาและอุปสรรคอะไร หากมีการดำเนินงานในช่วงต่อไปมีความจำเป็นจะต้องแก้ไขปรับปรุงในส่วนใด โดยการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ประเมินไว้แล้วตั้งแต่เริ่มการดำเนินงานโครงการ จนถึงการสิ้นสุดโครงการนั่นเอง บางครั้งอาจจะเรียกการประเมินในลักษณะนี้ว่าเป็นการประเมินผลสรุป (summative evaluation)

6.1.3 ประโยชน์ของการวิจัยประเมินผล

หากจะพิจารณาการประเมินผลโครงการโดยส่วนรวมตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ จนเสร็จสิ้นโครงการ จึงเป็นการจัดทำเพื่อตรวจสอบระดับความสำเร็จของโครงการ เพื่อว่าการตัดสินใจในกรณีต่อไปนี้จะเกิดขึ้นได้

- 1) เพื่อดำเนินงานหรือยกเลิกโครงการ
- 2) หากเห็นว่าควรดำเนินต่อ ก็เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานและการทำงาน
ของโครงการ
- 3) เพื่อเพิ่มหรือลดยุทธวิธี และเทคนิคบางประเภทในโครงการ
- 4) เพื่อที่จะสร้างโครงการในลักษณะที่คล้ายคลึงกันในท้องถิ่นอื่นๆ
- 5) เพื่อที่จะแจกแจง จัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสมระหว่างโครงการ
ที่ต้องการทั้งหลาย
- 6) เพื่อสนับสนุนหรือหักล้างกรอบทฤษฎีซึ่งเป็นรากฐานของโครงการ

6.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโครงการ

ความหมายของโครงการ

มีผู้ให้ความหมายของคำว่าโครงการ (project) ไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

โครงการ หมายถึง แผนงานย่อยที่จัดเป็นแผนปฏิบัติการ และถูกจัดทำขึ้นมา ในลักษณะที่เป็นรูปธรรมมีความชัดเจนในระดับที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ โดยมีลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นแผนงานที่มีการกำหนดจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของแผนงาน ประกอบด้วย กิจกรรมย่อย ๆ ที่พึ่งพิงและสอดคล้องกันภายใต้วัตถุประสงค์เดียวกัน มีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ ภายใต้งบประมาณนอกและภายในองค์กร มีการระบุเป้าหมายสุดท้ายของโครงการ และมีสถานที่ตั้งของโครงการ อาจจะเป็นแห่งเดียวหรือหลายแห่งก็ได้ (สุวิมล ตรีภานันท์ 2544: 35-36)

โครงการ หมายถึง การแยกต่างหากของชุดการลงทุน มาตรการนโยบายและการกระทำอื่น ๆ ของสถาบันที่ถูกกำหนดมาโดยเฉพาะ เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนา เศรษฐกิจภายในระยะเวลาที่กำหนด (ชูชีพ พิพัฒน์ศิริ 2540: 9)

โครงการ หมายถึง ชุดของกิจกรรมต่าง ๆ และชิ้นงานต่าง ๆ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เฉพาะที่ต้องดำเนินงานให้แล้วเสร็จตามลักษณะที่กำหนด มีกำหนดเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุด มีวงเงินงบประมาณ และมีการใช้ทรัพยากร ได้แก่ เงิน คน และอุปกรณ์ (Kerzner 1992: 2)

โครงการ หมายถึง ความพยายามภายใต้การบริหารทรัพยากรทั้งด้านมนุษย์ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านเงิน โดยวิธีการปกติ เพื่อดำเนินงานตามขอบเขตของงานตามลักษณะที่กำหนด ภายในวงเงินค่าใช้จ่ายและระยะเวลาที่จำกัด อันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ให้ผลประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Turner 1993: 8)

โครงการ หมายถึง หน่วยของแผนงานหรือกลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อการบรรลุจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ มีลักษณะเด่นชัด มีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดที่แน่นอน และมักจะเป็นงานพิเศษที่ต่างไปจากงานประจำ โครงการประกอบไปด้วย (task) และกิจกรรม (activity) (สมคิด พรหมจ้อย 2542: 15)

โดยสรุปโครงการ หมายถึง แผนชนิดหนึ่งที่ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยที่ต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานและคาดหวังว่าจะได้ผลตอบแทนอย่างคุ้มค่า จะต้องมีการเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดในการดำเนินงาน จะต้องมีการวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน มีขอบเขตด้านพื้นที่เพื่อให้บริการหรือสนองความต้องการของบุคคลใด และต้องมีบุคคลหรือหน่วยงานรับผิดชอบ

ลักษณะสำคัญของโครงการ คือมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีแนวทางและรูปแบบเพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ มีขอบเขตความรับผิดชอบในตัวเองอย่างชัดเจน เช่น ขอบเขตพื้นที่และเวลา เป็นการกำหนดล่วงหน้าในอนาคต สามารถวัดผลและประเมินผลได้ โครงการจะต่างกับงานประจำ คือ มีกำหนดอายุแน่นอนเป็น one time job และใช้ทรัพยากรเฉพาะ

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินผลโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) ได้มีผู้วิจัยประเมินผลไว้ โดยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

7.1 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2539: 1-33) ได้ประเมิน คปร. ปี 2537 โดยการสุ่มตัวอย่างเกษตรกรในโครงการจำนวน 802 ราย และนอกโครงการจำนวน 268 ราย พบว่าพื้นที่ที่ลดการเพาะปลูกส่วนใหญ่ได้แก่น้ำข้าว หน่วยงานราชการและ ช.ก.ส. มีความพร้อมในการดำเนินงาน พื้นที่โครงการกระจุกกระจาย ขาดการประสานการปฏิบัติงาน กรรมการอนุมัติเงินกู้ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ปัจจัยการผลิตจัดหาล่าช้าไม่ทันฤดูกาลเพาะปลูก ช.ก.ส. กับส่วนราชการต้องร่วมกันคัดเลือกเกษตรกร ให้สินเชื่อในมาตรฐานเดียวกัน การจัดหาปัจจัยการผลิตควรให้เกษตรกรซื้อปัจจัยการผลิตปีที่ 1 แจกปัจจัยปีที่ 2 หรือให้เงินเกษตรกรจัดหาปัจจัยการผลิตเอง

7.2 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (2542: 49-74) ได้ติดตามผลการดำเนินงานตามแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ในปี 2537 เมื่อเดือนมกราคม 2538 เพื่อทราบความก้าวหน้าของผลการดำเนินงานและอุปสรรคข้อขัดข้องต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาต่อไป โดยการสุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ คปร. ปี 2537 จำนวน 34 ราย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร และอำเภอศรีสำโรง อำเภองงไกรลาศ จ. สุโขทัย ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

7.2.1 ผลการดำเนินงานโครงการ คปร. การดำเนินงานในช่วงปีแรกต่ำกว่าเป้าหมายมากและมีแนวโน้มจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการค่อนข้างชัดเจน

7.2.2 ปัญหาและอุปสรรค

1) เกษตรกรเป้าหมายเข้าร่วมโครงการได้น้อยกว่าที่คาดหวัง เนื่องจากการประชาสัมพันธ์โครงการไม่ทั่วถึง ไม่สามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเงื่อนไขข้อกำหนดโครงการให้แก่กลุ่มเป้าหมายได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้ผู้ใช้เข้าร่วมโครงการที่ขาดคุณสมบัติตามที่โครงการกำหนด เกษตรกรจึงไม่สามารถกู้เงินได้

2) การดำเนินงานบางขั้นตอนล่าช้ากว่ากำหนด เช่น เกษตรกรยังไม่ได้รับปัจจัยการผลิตจนเลยฤดูการผลิตไปแล้ว เพราะทางราชการประมวลจัดซื้อจัดหาพันธุ์ไม่ล่าช้า หรือ ธ.ก.ส. สาขาบางแห่งจ่ายเงินกู้ล่าช้า ไม่สอดคล้องกับขั้นตอนหรือฤดูกาลผลิต

3) พนักงานสินเชื่อของ ธ.ก.ส. กำหนดระยะเวลาการชำระคืนเงินกู้ตามโครงการไม่สอดคล้องกับสภาพการผลิตของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรลูกค้าไม่สามารถชำระคืนหนี้เงินกู้ได้ตามกำหนด

4) การดำเนินการผลิตตามโครงการของเกษตรกรบางส่วนไม่บรรลุตามเป้าหมาย เนื่องจาก

(1) พื้นที่ดำเนินงานตามโครงการขาดความเหมาะสม ทำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการต้องเลิกดำเนินการไปในที่สุด

(2) เกษตรกรบางรายดำเนินการผลิตหลายประเภท ทำให้เกินความสามารถของตนเองที่จะดูแลบำรุงรักษา เพราะขาดประสบการณ์

(3) การอบรมจากสำนักงานเกษตรไม่เข้มข้น โดยไม่จำเพาะเจาะจงตามชนิดพืชหรือสัตว์ ประกอบกับอัตราค่าจ้างเจ้าหน้าที่เกษตรกรตำบลมีจำนวนจำกัด ไม่สามารถติดตามแนะนำได้ทั่วถึง ทำให้เกษตรกรไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของโครงการ

7.3 สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2539: 1-131) ได้ประเมินผล คปร. ปี 2537 และ 2538 โดยการสุ่มตัวอย่างเกษตรกร 76 จังหวัด จำนวน 667 ราย สรุปผลได้ดังนี้

7.3.1 การประชาสัมพันธ์และการดำเนินงานโครงการ คปร. เกษตรกรส่วนใหญ่ ได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร โครงการ คปร. จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเกษตรตำบล ซึ่งการประชาสัมพันธ์ได้ผลในแง่ของการชักชวนให้เกษตรกรที่สนใจมาเข้าร่วม โครงการเท่านั้น แต่ไม่ได้ลงลึกไปถึงระดับการให้ความรู้ในเรื่องรายละเอียดของโครงการแก่เกษตรกร ทำให้มี ผู้ถอนความประสงค์ในการกู้เงินตามโครงการจำนวนมาก หรือแม้แต่เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติเองยังมีความเข้าใจโครงการแตกต่างกัน เนื่องจากหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ได้จัดอบรมเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ อย่างจริงจังและต่อเนื่องเพราะขาดงบประมาณ ทำให้เจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลแก่เกษตรกรไม่ตรงกัน เกษตรกรส่วนใหญ่ระบุว่าเข้าร่วมโครงการเพราะคาดว่าจะมีรายได้ดีขึ้นและต้องการเปลี่ยนแปลง ระบบการผลิต เกษตรกรพอใจในปัจจัยการผลิตที่ส่งมอบซึ่งรวมพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และแหล่งน้ำ ในแง่ของปริมาณ แต่ในเชิงคุณภาพของปัจจัยการผลิตแล้วความพอใจจะมีน้อยลง การฝึกอบรม การให้คำแนะนำด้านการผลิตการตลาดและการออกตรวจเยี่ยม นั้นเกษตรกรส่วนใหญ่พอใจในบริการ ที่รัฐจัดให้ เกษตรกรเข้าร่วมโครงการได้ตามเป้าหมายพื้นที่ที่กำหนดไว้ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ คปร. ทั้งหมดมีเพียงร้อยละ 30 ที่ลงมือทำกิจกรรมทดแทนจริงที่เหลือยังอยู่ระหว่างการรอวงเงิน สินเชื่อ และเมื่อได้ลงมือทำกิจกรรมทดแทนแล้วส่วนใหญ่รายได้ของเกษตรกรจะสูงขึ้น การจัดหา และส่งมอบปัจจัยการผลิตล่าช้าไม่ทันตามฤดูกาลเพาะปลูก ปัจจัยการผลิตไม่มีคุณภาพและไม่ สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร ไม่มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โครงการไม่ยั่งยืนเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของราคาพืชที่มีปัญหาด้านราคา การส่งมอบปัจจัยการผลิต ที่มักจะล่าช้าไม่ทันฤดูกาลผลิต ปัจจัยการผลิตเช่นพันธุ์พืชอาจไม่ได้คุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ การอนุมัติสินเชื่อ การจ่ายวงเงินสินเชื่อเป็นงวดใช้เวลาพิจารณานาน ก็ยังทำให้เกษตรกรมีโอกาส กับไปผลิตพืชหลักดั้งเดิมอีก

7.3.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือ กิจกรรมพืชควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรเลือก แผนการผลิตของตนเอง การสนับสนุนปัจจัยการผลิตควรเร่งให้ส่งมอบให้เกษตรกรเร็วขึ้น ควรชี้แจง หลักเกณฑ์การกู้เงินให้แก่เกษตรกรเข้าใจอย่างถูกต้อง ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ เพิ่มประสิทธิภาพ ในการประสานงานทั้งภายในหน่วยงานและระหว่างหน่วยงาน

7.4 กรมส่งเสริมการเกษตร (2540: 1 - 42) ได้รายงานการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการ ปรับปรุงโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2537 - 2538 จากเกษตรกรทุกจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 7,474 ราย ผลการศึกษามีดังนี้

7.4.1 ผลการดำเนินงานโครงการ คปร. เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการเกือบทั้งหมด เป็นผู้ตัดสินใจคัดเลือกกิจกรรมใหม่และวางแผนการผลิตด้วยตนเอง เกษตรกรมีความมั่นใจในเรื่องการตลาดของกิจกรรมใหม่ ในด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิตของรัฐพบว่าเกษตรกรเกือบทั้งหมดขอรับการสนับสนุนพันธุ์ไม้ผล และในจำนวนนี้ส่วนใหญ่ได้รับพันธุ์ไม้ผลแล้ว โดยระบุว่าพันธุ์ที่ได้รับตรงและครบตามแผนการผลิต ในด้านการขอรับการสนับสนุนสินเชื่อเกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่งขอรับการสนับสนุนสินเชื่อและในจำนวนนี้ส่วนใหญ่ระบุว่าได้รับสินเชื่อครบตามแผนการผลิต และทันต่อเวลาการใช้ สำหรับการสนับสนุนความรู้แก่เกษตรกรนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่เคยได้รับความรู้เบื้องต้น เช่น การเตรียมดิน การปรับปรุงดิน วิธีการปลูก การดูแลรักษาและการป้องกันกำจัดศัตรูพืชซึ่งเพียงพอต่อการนำไปปฏิบัติ เกษตรกรส่วนใหญ่พอใจต่อการบริการที่ได้รับ ทั้งด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิต การสนับสนุนสินเชื่อ และการสนับสนุนความรู้ สำหรับการติดตามงานเกษตรกรส่วนใหญ่ระบุว่าเคยได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ทั้งด้านวิชาการ เช่น การใส่ปุ๋ย การแต่งกิ่ง การเก็บเกี่ยว และด้านการตลาด เช่น แหล่งจำหน่าย

7.4.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ควรมีระบบการให้การสนับสนุนข้อมูลการผลิตและการตลาด เพื่อให้เกษตรกรใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการและเลือกกิจกรรม ควรสนับสนุนวิธีการจัดหางบประมาณให้สามารถสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องตลอดโครงการ และปรับวิธีการสนับสนุนวิชาการ สนับสนุนปัจจัยการผลิต เพื่อให้เกษตรกรสามารถติดต่อขอรับการสนับสนุนด้วยตนเองได้ทันเวลา และตรงตามความต้องการทั้งชนิดและคุณภาพ รวมทั้งให้มีการติดตามผลหรือมีบริการหลังการขาย โดยเฉพาะด้านข้อมูลด้านการตลาดทั้งชนิดคุณภาพ ที่ตลาดต้องการด้วย

7.5 ประสิทธิภาพ นิธิพานิช (2539: 77-83) ได้ประเมินการดำเนินงาน คปร. ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดอำนาจเจริญในปี 2538 โดยการสุ่มตัวอย่างเกษตรกรในโครงการจำนวน 89 ราย และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลจำนวน 7 ราย ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

7.5.1 พื้นที่ส่วนใหญ่ที่มีปัญหาในการผลิตได้แก่ข้าว เนื่องจากมีต้นทุนในการผลิตสูง เจ้าหน้าที่มีการประชาสัมพันธ์โครงการแก่เกษตรกรโดยการนัดประชุมชี้แจงเป็นส่วนใหญ่ เจ้าหน้าที่สำรวจความต้องการปรับพื้นที่เพาะปลูกโดยการสัมภาษณ์เกษตรกรเป็นรายบุคคล เกษตรกรส่วนใหญ่จัดทำแผนการผลิตเอง โดยมีเจ้าหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรจากเจ้าหน้าที่ ได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิตด้านพันธุ์พืชซึ่งมีคุณภาพปานกลาง สำหรับปริมาณปัจจัยการผลิตเกษตรกรได้รับครบตามจำนวน แต่ระยะเวลาในการส่งมอบปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ช้ากว่ากำหนด

7.5.2 เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนสินเชื่อต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในแผนการผลิต การอนุมัติจ่ายสินเชื่อมีความล่าช้า ยุ่งยาก และปริมาณสินเชื่อไม่เพียงพอกับกิจกรรมการผลิต เกษตรกรส่วนใหญ่เสนอขอรับการสนับสนุนแหล่งน้ำขนาดเล็กสำหรับไร่นา

7.5.3 ผลการสอบถามเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรตำบล พบว่า คปร. เป็นโครงการที่ดี มีประโยชน์ต่อเกษตรกรเพราะได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต และเกษตรกรสามารถเปลี่ยนกิจกรรมเดิมไปสู่กิจกรรมใหม่ที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่

7.5.4 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือ ควรประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการก่อนการเข้าร่วมโครงการ เจ้าหน้าที่ควรนัดหมายเกษตรกรก่อนการสำรวจความต้องการเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน ควรถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีให้เกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ ควรให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและปริมาณตามที่เกษตรกรจัดทำแผนการผลิต และส่งมอบให้เกษตรกรตามระยะเวลาที่กำหนดในกิจกรรมการผลิต ควรสนับสนุนสินเชื่อให้เพียงพอกับกิจกรรมการผลิต และอนุมัติการจ่ายสินเชื่อให้ทันตามระยะเวลาดำเนินกิจกรรมตามแผน ควรจัดเจ้าหน้าที่นิเทศเพื่อให้คำแนะนำปรึกษาแก่เกษตรกรผู้ร่วมโครงการอย่างสม่ำเสมอ และช่วยแก้ไขปัญหามือเกษตรกรประสบปัญหาในกิจกรรมการผลิต

7.6 กองประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2542: 1- 40) ได้ประเมินผลโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ระยะที่ 1 (ปี 2537 - 2539) โดยสำรวจข้อมูลของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทั่วประเทศ จำนวน 3,032 ตัวอย่าง ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

7.6.1 การประเมินผลในภาพรวม โครงการมีความยั่งยืนคิดเป็นร้อยละ 62 ของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ และเกษตรกรยังคงทำกิจกรรมทดแทนอยู่ร้อยละ 80 ของจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โดยเกษตรกรที่กู้เงินลงทุนทำกิจกรรมทดแทนมีความยั่งยืนของโครงการสูงกว่าเกษตรกรที่ไม่กู้เงิน ส่วนสาเหตุที่ทำให้เกิดความเสียหายส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาภัยธรรมชาติ โดยเกิดจากปัญหาการขาดน้ำร้อยละ 49.9 และปัญหาน้ำท่วมร้อยละ 23.2 สำหรับสภาพของกิจกรรมทดแทนที่ยังคงเหลืออยู่ส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 43.6 อยู่ในสภาพดี รองลงมาคิดเป็นร้อยละ 37.6 อยู่ในสภาพพอใช้ได้ ส่วนที่เหลือร้อยละ 18.8 อยู่ในสภาพไม่ดี เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าผลตอบแทนจากกิจกรรมทดแทนสูงกว่าผลตอบแทนจากการปลูกพืชเดิม สำหรับผลการประเมินรายได้ปรากฏว่าเกษตรกรมีรายได้สุทธิจากการทำกิจกรรมทดแทนสูงกว่าการปลูกพืชเดิมเฉลี่ยรายละ 4,541 บาท และเกษตรกรส่วนใหญ่มีความมั่นใจว่าจะชำระหนี้เงินกู้ได้

7.6.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ควรติดตามและให้การช่วยเหลือเกษตรกรที่ไม่ประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมทดแทนตามโครงการ ให้สามารถฟื้นฟูกิจกรรมทดแทนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยเกษตรกรในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จเป็นแม่แบบทั้งในเรื่องการผลิตและการตลาด ส่วนเกษตรกรที่ไม่มีโอกาสฟื้นฟูได้เนื่องจากตัวเกษตรกรเองไม่พร้อมที่จะทำควรมีมาตรการดำเนินการให้เกษตรกรชำระหนี้คืนเพื่อไม่ให้เป็นตัวอย่างไม่ดีสำหรับเกษตรกรรายอื่น ๆ สำหรับเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมทดแทนควรเตรียมการสนับสนุนความรู้และคำแนะนำที่จำเป็นสำหรับใช้ในการทำกิจกรรมทดแทนในช่วงเวลาต่อไปอย่างต่อเนื่อง ในการคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมโครงการในระยะต่อไปควรจะต้องเพิ่มความเข้มข้นในการคัดเลือก เช่น คัดเลือกเกษตรกรที่มีความขยัน อดทน มีใจรักและมุ่งมั่นที่จะทำกิจกรรมทดแทนอย่างจริงจัง นอกจากนี้จะต้องมีความรู้และมีทักษะในการค้าขายพอสมควร รวมทั้งควรคัดเลือกเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการให้อยู่เป็นกลุ่มในบริเวณใกล้เคียงกันเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าไปให้คำแนะนำได้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการปรับเปลี่ยน โครงสร้างการผลิตตามโครงการมากยิ่งขึ้น

จากแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่า การประเมินผลการดำเนินงานโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ซึ่งเป็นการประเมินผลหลังการดำเนินงานตามโครงการนั้น ควรประเมินผลการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำไปกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยสำหรับการวิจัยครั้งนี้อย่างนี้

1. การเข้าร่วมโครงการ ได้แก่ แรงจูงใจในการเข้าร่วมโครงการ จำนวนพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ การตัดสินใจเลือกกิจกรรมทดแทน ชนิดกิจกรรมทดแทนที่เลือกดำเนินการ และประโยชน์ที่เกษตรกรคาดว่าจะได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ

2. การใช้สินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ ได้แก่ จำนวนเงินกู้ที่ได้รับอนุมัติ ความเพียงพอของเงินกู้ ความล่าช้าในการอนุมัติสินเชื่อ และความสามารถในการชำระคืนเงินกู้

3. การอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร ได้แก่ จำนวนเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรได้รับตามโครงการ จำนวนปัจจัยการผลิตที่ใช้ดำเนินงานตามโครงการ คุณภาพของปัจจัยการผลิตที่จัดซื้อจัดหาตามโครงการ การจัดหาปัจจัยการผลิตตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเสียหายของปัจจัยการผลิตหลังดำเนินการตามโครงการ และการเติบโตของปัจจัยการผลิตตามโครงการในปัจจุบัน

4. การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกร การไปดูงานกิจกรรมทดแทนตามโครงการ การวิเคราะห์ความเหมาะสมของพื้นที่ การติดตาม ตรวจสอบและให้คำแนะนำแก่เกษตรกรของเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และการติดตาม ตรวจสอบและให้คำแนะนำแก่เกษตรกรของพนักงาน ธ.ก.ส.

5. รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ กิจกรรมทดแทนทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และแหล่งที่มาของรายได้ในพื้นที่ปรับโครงสร้างการผลิตในปัจจุบัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อนำมาใช้ในการประเมินผลการดำเนินงานโครงการ คปร. โดยมีระเบียบวิธีการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ เกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ที่เข้าร่วมโครงการ ปรับปรุงโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2539 ซึ่งยังคงมีเงินกู้คงเป็นหนี้กับ ธ.ก.ส. สาขา จัตุรัส จำนวน 2 รหัสโครงการ คือ รหัสโครงการ 6W ของกรมส่งเสริมการเกษตร จำนวน 56 ราย และรหัสโครงการ 9W ของกรมปศุสัตว์ จำนวน 40 ราย รวมทั้งสิ้นจำนวน 96 ราย ตามที่แสดงไว้ในตารางที่ 3.1 และเนื่องจากประชากรมีจำนวนไม่มาก จึงศึกษาประชากรทั้งหมดโดยไม่มีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 3.1 จำนวนเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอจัตุรัสคงเหลือที่เข้าร่วมโครงการ คปร. ปี 2539
ณ วันที่ 31 มีนาคม 2547

ตำบล	กรมส่งเสริมการเกษตร	
	รหัสโครงการ 6 W	กรมปศุสัตว์ รหัสโครงการ 9 W
	จำนวน (ราย)	จำนวน (ราย)
1. กุดน้ำใส	12	0
2. บ้านขาม	2	0
3. หนองโคน	6	20
4. หนองบัวบาน	1	20
5. สัมป่อย	2	0
6. ชับใหญ่	22	0

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ตำบล	กรมส่งเสริมการเกษตร	กรมปศุสัตว์
	รหัสโครงการ 6 W	รหัสโครงการ 9 W
	จำนวน (ราย)	จำนวน (ราย)
7. ตะโกทอง	6	0
8. ท่ากูป	5	0
รวม	56	40

ที่มา : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจตุรัส (2546) “รายละเอียดลูกค้าคงเป็นหนี้โครงการ คปร. ปี 2539 อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ” ชัยภูมิ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจตุรัส (อค์สำเนา)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่มีคำถามทั้งแบบปลายปิดและปลายเปิด โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์และการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

2.1 การสร้างแบบสัมภาษณ์

การสร้างแบบสัมภาษณ์โดยกำหนดข้อมูลที่ต้องการ ในประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วจึงกำหนดตัวชี้วัดและมาตรวัดในแต่ละประเด็นตามกรอบแนวคิดการวิจัย และนำประเด็นตัวชี้วัดและมาตรวัดเหล่านั้นมาสร้างเป็นข้อคำถาม ประกอบด้วยคำถามทั้งแบบปลายปิดและปลายเปิด โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตร เนื้อที่ทำการเกษตรในปัจจุบัน ระบบการผลิตเดิมก่อนมีโครงการเฉพาะการผลิตเพื่อขาย

ตอนที่ 2 ประเมินผลการดำเนินงาน ได้แก่ การเข้าร่วมโครงการ การใช้สินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ การอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และรายได้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการ การใช้สินเชื่อกจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ การอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และรายได้ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

2.2 การตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ หลังจากสร้างแบบสัมภาษณ์เสร็จแล้ว ได้ตรวจสอบแบบสอบถาม เพื่อหาความถูกต้อง (validity) และความน่าเชื่อถือได้ (reliability) แล้วปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง ดังนี้

2.2.1 การตรวจสอบความถูกต้อง โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้วมาปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร จำนวน 3 ท่าน พิจารณาความถูกต้องในเนื้อหา (content validity) และนำมาแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ได้แบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์ และมีความถูกต้องในเนื้อหาที่ต้องการวัดให้มากที่สุด

2.2.2 การตรวจสอบความเชื่อถือได้ โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ปรับปรุงแล้วไปทดสอบกับเกษตรกรในโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2539 อำเภอคำม่วน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งไม่ใช่ประชากรที่ศึกษา จำนวน 20 ราย แล้วจึงนำข้อมูลหาค่าความเชื่อถือได้ของแบบสัมภาษณ์ โดยวิธีการหาค่า Cronbach's alpha ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS for Windows พบว่า แบบสัมภาษณ์ที่วัดการเข้าร่วมโครงการมีค่าความเชื่อถือได้เท่ากับ 0.7124 และความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีค่าความเชื่อถือได้เท่ากับ 0.7886 เพราะหากได้ค่า alpha ประมาณ 0.70 ขึ้นไป แสดงว่าแบบสัมภาษณ์นี้เป็นมาตรวัดที่จะสามารถให้คำตอบตรงตามที่ต้องการ ได้ดีพอสมควร (ธนัน อนุমানราชชน 2544: 140) อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้แก้ไขปรับปรุงแบบสัมภาษณ์เล็กน้อย เพื่อให้ได้แบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการออกไปสัมภาษณ์เกษตรกรในโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2539 อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 96 ราย ระหว่างวันที่ 15 เมษายน ถึง 15 พฤษภาคม 2547 โดยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.1 จัดทำแผนการออกเก็บรวบรวมข้อมูลเกษตรกรในโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2539 อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

3.2 ประสานงานกับผู้จัดการ ธ.ก.ส. สาขาจัตุรัส และหัวหน้าหน่วยอำเภอจัตุรัส 1 และหัวหน้าหน่วยอำเภอจัตุรัส 3 ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนัดหมายเกษตรกรในโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2539 อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ให้ผู้วิจัยออกไปสัมภาษณ์ตามแผน

3.3 ผู้วิจัยออกไปสัมภาษณ์ข้อมูลเกษตรกรตามที่ได้นัดหมายไว้ในแต่ละบ้าน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทั้งหมด 96 ราย คิดเป็นร้อยละ 100.0

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาตรวจสอบความถูกต้อง จัดหมวดหมู่ และลงรหัส เพื่อประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS for Windows เพื่อหาค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การประเมินผลการดำเนินงานโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิต การเกษตร : ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรรูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้นำเสนอ ผลการวิจัยจากการเก็บรวบรวมข้อมูลของเกษตรกร โดยการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) ปี 2539 ที่กู้เงินจาก ธ.ก.ส. เพื่อนำไปใช้ในการ ดำเนินการผลิตเกี่ยวกับพืชและสัตว์จำนวน 96 คน ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 15 เมษายน ถึง 15 พฤษภาคม 2547 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

ตอนที่ 2 ประเมินผลการดำเนินงาน

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

1.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตร พื้นที่ทำการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร ลักษณะ การถือครองที่ดิน และระบบการผลิตเดิมก่อนมีโครงการเฉพาะการผลิตเพื่อจำหน่าย ผลการ วิเคราะห์ข้อมูลปรากฏ ดังนี้

ตารางที่ 4.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

N=96

สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. เพศ	96	100.0
ชาย	74	77.1
หญิง	22	22.9
2. อายุ (ปี)	96	100.0
< 40	5	5.2
40 – 49	28	29.2
50 – 59	47	48.9
60 – 69	14	14.6
> 69	2	2.1
Min = 37 Max = 76 Mean = 52.9 S.D. = 7.7		
3. ระดับการศึกษา	96	100.0
ไม่ได้รับการศึกษา	1	1.0
ประถมศึกษา	81	84.4
มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า	14	14.6
4. ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตร (ปี)	96	100.0
< 20	1	1.0
20 – 29	33	34.4
30 – 39	45	46.9
40 – 49	14	14.6
> 49	3	3.1
Min = 18 Max = 56 Mean = 32.6 S.D. = 7.3		

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

N=96		
สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
5. พื้นที่ทำการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร (ไร่)	96	100.0
< 30	24	25.0
30 - 39	30	31.2
40 - 49	20	20.9
50 - 59	13	13.5
> 59	9	9.4
Min = 5 Max = 100 Mean = 37.4 S.D. = 17.4		
6. ระบบการผลิตเดิมก่อนมีโครงการเฉพาะการผลิตเพื่อจำหน่าย	96	100.0
เกษตรเชิงเดี่ยว	32	33.3
เกษตรเชิงผสม	64	66.7

จากตารางที่ 4.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ปรากฏผลดังนี้

เพศ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 77.1) เป็นเพศชาย และส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 22.9) เป็นเพศหญิง

อายุ เกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 48.9) มีอายุระหว่าง 50 - 59 ปี รองลงมา (ร้อยละ 29.2) มีอายุระหว่าง 40 - 49 ปี และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 2.1) มีอายุมากกว่า 69 ปี อายุเฉลี่ยของเกษตรกร คือ 52.9 ปี โดยเกษตรกรมีอายุน้อยที่สุด 37 ปี และอายุมากที่สุด 76 ปี

ระดับการศึกษา เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 84.4) จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา รองลงมา (ร้อยละ 14.6) จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า และส่วนที่เหลือจำนวนน้อยมาก (ร้อยละ 1.0) ไม่ได้รับการศึกษา

ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตร เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 46.9) มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตรระหว่าง 30-39 ปี รองลงมา (ร้อยละ 34.4) มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตรระหว่าง 20 - 29 ปี และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 1.0) มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตรน้อยกว่า 20 ปี ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตรเฉลี่ยของเกษตรกร คือ 32.6 ปี โดยเกษตรกรมีประสบการณ์น้อยที่สุด 18 ปี และมีประสบการณ์มากที่สุด 56 ปี

พื้นที่ทำการเกษตรในปัจจุบันของเกษตรกร เกษตรกรเกือบหนึ่งในสาม (ร้อยละ 31.2) มีพื้นที่ทำการเกษตรในปัจจุบันระหว่าง 30 – 39 ไร่ รองลงมา (ร้อยละ 25.0) มีพื้นที่ทำการเกษตรในปัจจุบันน้อยกว่า 30 ไร่ และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 9.4) มีพื้นที่ทำการเกษตรในปัจจุบันมากกว่า 59 ไร่ และพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ยในปัจจุบันของเกษตรกร คือ 37.4 ไร่ โดยเกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรในปัจจุบันน้อยที่สุด 5 ไร่ และมากที่สุด 100 ไร่

ระบบการผลิตเดิมก่อนมีโครงการเฉพาะการผลิตเพื่อจำหน่าย เกษตรกรสองในสาม (ร้อยละ 66.7) ทำการเกษตรเชิงผสม และส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 33.3) ทำการเกษตรเชิงเดี่ยว

1.2 ลักษณะการถือครองที่ดิน ได้แก่ ที่ดินเป็นของตนเอง เช่าผู้อื่น และของตนเองและเช่าผู้อื่น ผลการวิเคราะห์แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 4.2 ดังนี้

ตารางที่ 4.2 ลักษณะการถือครองที่ดิน

ลักษณะการถือครองที่ดิน	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	ขนาดพื้นที่ (ไร่)			
			Min	Max	Mean	S.D.
ของตนเอง	52	54.2	5	100	34.9	19.6
เช่าผู้อื่น	0	0	0	0	0	0
ของตนเองและเช่าผู้อื่น	44	45.8	12	80	40.3	14.0

N=96

จากตารางที่ 4.2 ลักษณะการถือครองที่ดิน ปรากฏผลดังนี้

เกษตรกรเกินครึ่ง (ร้อยละ 54.2) มีที่ดินเป็นของตนเอง โดยมีขนาดพื้นที่เฉลี่ย 34.9 ไร่ มีที่ดินของตนเองต่ำสุด 5 ไร่ และสูงสุด 100 ไร่ โดยไม่มีเกษตรกรรายใด (ร้อยละ 0.0) ที่เช่าที่ดินผู้อื่นเพียงอย่างเดียว และเกษตรกรส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 45.8) มีที่ดินเป็นของตนเองและเช่าผู้อื่น โดยเฉลี่ย 40.3 ไร่ ซึ่งมีจำนวนที่ดินต่ำสุด 12 ไร่ และสูงสุด 80 ไร่

ตอนที่ 2 ประเมินผลการดำเนินงาน

2.1 การเข้าร่วมโครงการ ได้แก่ แรงจูงใจที่ทำให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ คปร. การตัดสินใจเลือกกิจกรรมทดแทน พืชชนิดเดิมที่ปลูกบนพื้นที่ปรับลด กิจกรรมทดแทนตามโครงการ คปร. และประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ คปร. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏ ดังนี้

ตารางที่ 4.3 การเข้าร่วมโครงการ

N=96		
การเข้าร่วมโครงการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. แรงจูงใจที่ทำให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ	96	100.0
ต้องการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ	18	18.8
ต้องการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและปัจจัยการผลิต	44	45.8
ต้องการแก้ไขปัญหาการผลิตเดิม	34	35.4
2. พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ (ไร่)	96	100.0
5 – 10	89	92.7
11 – 15	4	4.2
16 – 20	3	3.1
Min = 5 Max = 20 Mean = 7.1 S.D. = 3.4		
3. การตัดสินใจเลือกกิจกรรมทดแทน	96	100.0
เจ้าหน้าที่แนะนำ	47	49.0
เพื่อนบ้านแนะนำ	25	26.0
การมีประสบการณ์มาก่อน	2	2.1
สื่อต่าง ๆ แนะนำว่าดี	4	4.2
ศึกษาจากผู้ที่เคยทำมาก่อน	11	11.5
สภาพพื้นที่เหมาะสม	7	7.3
4. พืชชนิดเดิมที่ปลูกบนพื้นที่ปรับลด	96	100.0
มันสำปะหลัง	75	78.1
ข้าว	21	21.9

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

			N=96
การเข้าร่วมโครงการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	
5. กิจกรรมทดแทนตามโครงการ	96	100.0	
ไรรักษาสวนผสม	14	14.6	
ไม้ผล	42	43.8	
โคเนื้อ	40	41.7	
6. ประโยชน์ที่ได้จากการเข้าร่วมโครงการ			
6.1 การรวมกันขายผลผลิตเพื่อให้ราคาสูงขึ้น	96	100.0	
ไม่ได้รับประโยชน์	54	56.3	
ได้รับประโยชน์	42	43.8	
6.2 ได้รับความรู้การผลิตตามโครงการ	96	100.0	
ไม่ได้รับประโยชน์	5	5.2	
ได้รับประโยชน์	91	94.8	
6.3 มีความสามารถในการชำระหนี้	96	100.0	
ไม่ได้รับประโยชน์	12	12.5	
ได้รับประโยชน์	84	87.5	
6.4 ลดพื้นที่การปลูกพืชที่มีปัญหาด้านราคา	96	100.0	
ไม่ได้รับประโยชน์	16	16.7	
ได้รับประโยชน์	80	83.3	

จากตารางที่ 4.3 เกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร ปรากฏผลดังนี้

แรงจูงใจที่ทำให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 45.8) ต้องการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและปัจจัยการผลิต รองลงมา (ร้อยละ 35.4) ต้องการแก้ไขปัญหาการผลิตเดิม และส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 18.8) ต้องการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ

พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ คปร. เกษตรกรเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 92.7) มีพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ คปร. ระหว่าง 5 – 10 ไร่ รองลงมา (ร้อยละ 4.2) มีพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการระหว่าง 11 – 15 ไร่ และส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 3.1) มีพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการระหว่าง 16 – 20 ไร่ และพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ยของเกษตรกร คือ 7.1 ไร่ โดยพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการน้อยที่สุด 5 ไร่ และมากที่สุด 20 ไร่

การตัดสินใจเลือกกิจกรรมทดแทน เกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 49.0) ตัดสินใจเลือกกิจกรรมทดแทนจากการที่มีเจ้าหน้าที่แนะนำ รองลงมา (ร้อยละ 26.0) ตัดสินใจเลือกกิจกรรมทดแทนจากการที่มีเพื่อนบ้านแนะนำ และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 2.1) ตัดสินใจเลือกกิจกรรมทดแทนจากการมีประสบการณ์มาก่อน

พืชชนิดเดิมที่ปลูกบนพื้นที่ปรับลด ซึ่งประกอบด้วยมันสำปะหลังและข้าวนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.1) ปลูกมันสำปะหลัง และส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 21.9) ปลูกข้าว

กิจกรรมทดแทนตามโครงการ คปร. เกษตรกรมากกว่าสองในห้าเล็กน้อย (ร้อยละ 43.8 และ 41.7) ปลูกไม้ผลและเลี้ยงโคเนื้อตามลำดับ และส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 14.6) ทำไร่นาสวนผสม ในกิจกรรมทดแทนตามโครงการ คปร.

ประโยชน์ที่ได้จากการเข้าร่วมโครงการ คปร. เกษตรกรส่วนใหญ่จนถึงเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 83.3 87.5 และ 94.8) ได้รับประโยชน์เรียงตามลำดับดังนี้ ลดพื้นที่การปลูกพืชที่มีปัญหา ด้านราคา มีความสามารถในการชำระหนี้ และได้รับความรู้การผลิตตามโครงการ แต่ในเรื่องการรวมกันขายผลผลิตทำให้ราคาสูงขึ้น เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 56.3) ไม่ได้รับประโยชน์

2.2 การใช้สินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ ได้แก่ จำนวนเงินกู้ที่ ธ.ก.ส. อนุมัติ ความเพียงพอของเงินกู้ ความล่าช้าในการอนุมัติสินเชื่อ และการชำระคืนเงินกู้ภายในระยะเวลาที่กำหนด ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏ ดังนี้

ตารางที่ 4.4 การใช้สินเชื่อกจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ

N=96

การใช้สินเชื่อกจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. จำนวนเงินกู้ที่ ธ.ก.ส. อนุมัติ	96	100.0
น้อยกว่าที่ กพอ. อนุมัติ	1	1.0
เท่ากับที่ กพอ. อนุมัติ	95	99.0
2. ความเพียงพอของเงินกู้	96	100.0
ไม่เพียงพอ	22	22.9
ขาดบุคคลค้ำประกัน	(1)	(1.0)
การลงทุนสูง	(21)	(21.9)
เพียงพอ	74	77.1
3. ความล่าช้าในการอนุมัติสินเชื่อ	96	100.0
ล่าช้า	9	9.4
ไม่ล่าช้า	87	90.6
4. การชำระคืนเงินกู้ภายในระยะเวลาที่กำหนด	96	100.0
ไม่สามารถชำระได้	9	9.4
ชำระได้	83	86.5
ไม่แน่ใจ	4	4.2

จากตารางที่ 4.4 การใช้สินเชื่อกจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ คปร. ปรากฏผลดังนี้

จำนวนเงินกู้ที่ ธ.ก.ส. อนุมัติ เกษตรกรเกือบทุกคน (ร้อยละ 99.0) เห็นว่าจำนวนเงินกู้ที่ ธ.ก.ส. อนุมัติเท่ากับที่คณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ (กพอ.) อนุมัติ และส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 1.0) เห็นว่าจำนวนเงินกู้ที่ ธ.ก.ส. อนุมัติน้อยกว่าที่ กพอ. อนุมัติ

ความเพียงพอของเงินกู้ เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 77.1) เห็นว่าได้รับเงินกู้เพียงพอกับการผลิต และส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 22.9) เห็นว่าได้รับเงินกู้ไม่เพียงพอกับการผลิต ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่มาจากการลงทุนสูงและสาเหตุส่วนน้อยมาจากการขาดบุคคลค้ำประกัน

ความล่าช้าในการอนุมัติสินเชื่อ เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 90.6) เห็นว่าการอนุมัติสินเชื่อไม่มีความล่าช้า และส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 9.4) เห็นว่าการอนุมัติสินเชื่อมีความล่าช้า การชำระคืนเงินกู้ภายในระยะเวลาที่กำหนด เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 86.5) มีความมั่นใจว่าจะชำระคืนเงินกู้ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด รองลงมา (ร้อยละ 9.4) ไม่สามารถที่จะชำระคืนเงินกู้ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด และส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 4.2) ไม่แน่ใจว่าจะชำระคืนเงินกู้ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด

2.3 การอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร ได้แก่ จำนวนเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรได้รับ จำนวนปัจจัยการผลิตที่ใช้ดำเนินงานตามโครงการ ปัจจัยการผลิตที่จัดซื้อจัดหา มีคุณภาพตามหลักวิชาการ เกษตรกรจัดหาปัจจัยการผลิตเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเสียหายของปัจจัยการผลิตหลังดำเนินการตามโครงการ การเติบโตของปัจจัยการผลิตในปัจจุบัน และการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏ ดังนี้

ตารางที่ 4.5 การอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร

		N=96	
การอุดหนุนปัจจัยการผลิต		จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. จำนวนเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรได้รับ (บาท)		96	100.0
5,000 – 9,999		43	44.8
10,000 – 14,999		12	12.5
15,000 – 19,999		40	41.7
20,000 – 25,000		1	1.0
Min = 6,750 Max = 21,000 Mean = 12,070.8 S.D. = 4,889.1			
2. จำนวนปัจจัยการผลิตที่ใช้ดำเนินงานตามโครงการ			
2.1 ไม้ผล (ตัน)		56	100.0
< 150		38	68.0
150 – 199		4	7.1
200 – 249		4	7.1
250 – 299		5	8.9
> 299		5	8.9
Min = 125 Max = 380 Mean = 164.0 S.D. = 67.4			
2.2 พันธุ์ปลา (ตัว)		14	100.0
5000		14	100.0
2.3 โคเนื้อ (ตัว)		40	100.0
5		40	100.0
3. ปัจจัยการผลิตที่จัดซื้อจัดหา มีคุณภาพตามหลักวิชาการ		96	100.0
มีคุณภาพตามหลักวิชาการ		68	70.8
ไม่แน่ใจ		28	29.2
4. เกษตรกรจัดหาปัจจัยการผลิตเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ		96	100.0
เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ		96	100.0

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

N=96

การอุดหนุนปัจจัยการผลิต	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
5. ความเสียหายของปัจจัยการผลิตหลังดำเนินการตามโครงการ	96	100.0
ไม่เสียหาย	32	33.3
น้ำท่วม	1	1.0
โรครະบาด	27	28.1
ขาดน้ำ	35	36.5
ฝนแล้ง	1	1.0
6. การเติบโตของปัจจัยการผลิตในปัจจุบัน	96	100.0
กำลังเติบโตดี	1	1.0
ให้ผลผลิตแล้ว	44	45.8
เสียหายบางส่วน	45	46.9
เสียหายทั้งหมด	6	6.3

จากตารางที่ 4.5 การอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

จำนวนเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรได้รับ เกษตรกรมากกว่าสองในห้าเล็กน้อย (ร้อยละ 44.8 และ 41.7) ได้รับจำนวนเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตระหว่าง 5,000 – 9,999 บาท และ 15,000 – 19,999 บาทตามลำดับ รองลงมา (ร้อยละ 12.5) ได้รับจำนวนเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตระหว่าง 10,000 – 14,999 บาท และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 1.0) ได้รับจำนวนเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตมากกว่า 19,999 บาท และจำนวนเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตเฉลี่ยที่เกษตรกรได้รับ คือ 12,070.8 บาท โดยจำนวนเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรได้รับน้อยที่สุด 6,750 บาท และได้รับมากที่สุด 21,000 บาท

จำนวนปัจจัยการผลิตที่ใช้ดำเนินงานตามโครงการ ในส่วนของไม้ผลเกษตรกรมากกว่าสองในสาม (ร้อยละ 68.0) ได้ใช้ไม้ผลในการดำเนินงานตามโครงการน้อยกว่า 150 ต้น รองลงมา (ร้อยละ 8.9) เกษตรกรได้ใช้ไม้ผลในการดำเนินงานตามโครงการระหว่าง 250 – 299 ต้น และมากกว่า 299 ต้น ส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 7.1) ได้ใช้ไม้ผลในการดำเนินงานตามโครงการระหว่าง 150 – 199 ต้น และระหว่าง 200 – 249 ต้น และไม้ผลที่เกษตรกรใช้ในการดำเนินงานตามโครงการเฉลี่ย คือ 164.0 ต้น โดยเกษตรกรได้ใช้ไม้ผลในการดำเนินงานตามโครงการน้อยที่สุด 125 ต้น และมากที่สุด 380 ต้น

ในส่วนของพันธุ์ปลา เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ที่ทำกิจกรรมไรรักษาผสมได้ใช้พันธุ์ปลา ในการดำเนินงานตามโครงการเท่ากันทุกคน คือ 5,000 ตัว และในส่วนของโคเนื้อเกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ที่ทำกิจกรรมโคเนื้อได้ใช้โคเนื้อในการดำเนินงานตาม โครงการเท่ากันทุกคน คือ 5 ตัว

ปัจจัยการผลิตที่จัดซื้อจัดหามีคุณภาพตามหลักวิชาการ เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 70.8) เห็นว่าปัจจัยการผลิตที่จัดซื้อจัดหามีคุณภาพตามหลักวิชาการ และส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 29.2) ไม่แน่ใจว่าปัจจัยการผลิตที่จัดซื้อจัดหามีคุณภาพตามหลักวิชาการ

เกษตรกรจัดหาปัจจัยการผลิตเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) เห็นว่าปัจจัยการผลิตที่ตนเองจัดหานั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

ความเสียหายของปัจจัยการผลิตหลังดำเนินการตามโครงการ เกษตรกรมากกว่าหนึ่งใน สาม (ร้อยละ 36.5) เห็นว่าความเสียหายของปัจจัยการผลิตหลังดำเนินการตามโครงการ เนื่องมาจาก การขาดน้ำ รongลงมาในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 33.3) เห็นว่าไม่มีความเสียหาย และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 1.0) เห็นว่าความเสียหายเนื่องมาจากการน้ำท่วมและฝนแล้ง

การเติบโตของปัจจัยการผลิตในปัจจุบัน เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 46.9) เห็นว่า ปัจจัยการผลิตในปัจจุบันมีความเสียหายบางส่วน แต่เกษตรกรในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 45.8) เห็นว่าปัจจัยการผลิตในปัจจุบันให้ผลผลิตแล้ว และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 1.0) เห็นว่าปัจจัยการผลิต ในปัจจุบันกำลังเติบโตดี

2.4 การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เกษตรกรได้รับการอบรมให้ความรู้ ตามกิจกรรมที่ผลิตในโครงการ เกษตรกรได้รับการพาไปดูงานกิจกรรมตามโครงการ เจ้าหน้าที่ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ความเหมาะสมของพื้นที่ของเกษตรกร กิจกรรมทดแทนตาม โครงการที่เลือกเหมาะสมกับสภาพทางกายภาพของพื้นที่ของเกษตรกร หลังจากเกษตรกรเข้าร่วม โครงการมีเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาติดตามตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำ และหลังจาก เกษตรกรเข้าร่วมโครงการมีพนักงาน ธ.ก.ส. มาติดตามตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำ ผลการวิเคราะห์ ข้อมูลปรากฏ ดังนี้

ตารางที่ 4.6 การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

N=96

การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. เกษตรกรได้รับการอบรมให้ความรู้ตามกิจกรรมที่ผลิตในโครงการ	96	100.0
ไม่ได้รับการอบรมให้ความรู้	3	3.1
ได้รับการอบรมให้ความรู้	93	96.9
2. เกษตรกรได้รับการพาไปดูงานกิจกรรมตามโครงการ	96	100.0
ไม่ได้รับการพาไปดูงาน	50	52.1
ได้รับการพาไปดูงาน	46	47.9
3. เจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ความเหมาะสมของพื้นที่ของเกษตรกร	96	100.0
ไม่มี	8	8.3
มี	88	91.7
4. กิจกรรมทดแทนตามโครงการที่เลือกเหมาะสมกับสภาพทางกายภาพของพื้นที่ของเกษตรกร	96	100.0
ไม่เหมาะสม	5	5.2
เหมาะสม	91	94.8
5. หลังจากเกษตรกรเข้าร่วมโครงการมีเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาติดตามตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำ	96	100.0
ไม่เคยติดตาม	16	16.7
ติดตามประจำ	2	2.1
ติดตามเป็นครั้งคราว	76	79.2
ไม่ทราบว่าจะต้องมีการติดตาม	2	2.1
6. หลังจากเกษตรกรเข้าร่วมโครงการมีพนักงาน ช.ก.ส. มาติดตามตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำ	96	100.0
ติดตามประจำ	4	4.2
ติดตามเป็นครั้งคราว	92	95.8

จากตารางที่ 4.6 การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. เกษตรกรได้รับการอบรมให้ความรู้ตามกิจกรรมที่ผลิตในโครงการ เกษตรกรเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.9) ได้รับการอบรมให้ความรู้ตามกิจกรรมที่ผลิตในโครงการ และส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 3.1) ไม่ได้รับการอบรม
2. เกษตรกรได้รับการพาไปดูงานกิจกรรมตามโครงการ เกษตรกรเกินครึ่ง (ร้อยละ 52.1) ไม่ได้รับการพาไปดูงานกิจกรรมตามโครงการ แต่เกษตรกรส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 47.9) ได้รับการพาไปดูงานกิจกรรมตามโครงการ
3. เจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ความเหมาะสมของพื้นที่ของเกษตรกร เกษตรกรเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 91.7) ระบุว่าไม่มีเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ความเหมาะสมของพื้นที่ แต่ยังมีเกษตรกรบางส่วน (ร้อยละ 8.3) ที่ระบุว่าไม่มีเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ความเหมาะสมของพื้นที่
4. กิจกรรมทดแทนตามโครงการที่เลือกเหมาะสมกับสภาพทางกายภาพของพื้นที่ของเกษตรกร เกษตรกรเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 94.8) ระบุว่าพื้นที่ที่ทำกิจกรรมทดแทนตามโครงการที่เลือกเหมาะสมกับสภาพทางกายภาพของพื้นที่ แต่เกษตรกรส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 5.2) ระบุว่าพื้นที่ที่ทำกิจกรรมทดแทนตามโครงการที่เลือกไม่เหมาะสมกับสภาพทางกายภาพของพื้นที่
5. หลังจากเกษตรกรเข้าร่วมโครงการมีเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาติดตามตรวจสอบและให้คำแนะนำ เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 79.2) เห็นว่ามีเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาติดตามตรวจสอบและให้คำแนะนำเป็นครั้งคราว รองลงมา (ร้อยละ 16.7) เห็นว่าเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องไม่เคยมาติดตามตรวจสอบและให้คำแนะนำ และเกษตรกรส่วนที่เหลือในจำนวนที่เท่ากัน (ร้อยละ 2.1) ระบุว่าไม่ทราบว่าเจ้าหน้าที่ส่วนราชการจะต้องมีการติดตาม และอีกส่วนหนึ่งระบุว่าไม่มีเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาติดตามตรวจสอบและให้คำแนะนำเป็นประจำ
6. หลังจากเกษตรกรเข้าร่วมโครงการมีพนักงาน ช.ก.ส. มาติดตามตรวจสอบและให้คำแนะนำ เกษตรกรเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 95.8) เห็นว่ามีพนักงาน ช.ก.ส. มาติดตามตรวจสอบและให้คำแนะนำเป็นครั้งคราว แต่ยังมีเกษตรกรส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 4.2) เห็นว่ามีพนักงาน ช.ก.ส. มาติดตามตรวจสอบและให้คำแนะนำเป็นประจำ

2.5 รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ กิจกรรมทดแทนทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และแหล่งที่มาของรายได้ในพื้นที่ปรับโครงสร้างการผลิตในปัจจุบัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏ ดังนี้

ตารางที่ 4.7 รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

N=96		
รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. กิจกรรมทดแทนทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น	96	100.0
ไม่ใช่	18	18.8
ใช่	78	81.3
2. แหล่งที่มาของรายได้ในพื้นที่ปรับโครงสร้างการผลิตในปัจจุบัน	96	100.0
ไม่มีรายได้	1	1.0
พืชเดิม	6	6.3
พืชเสริม	1	1.0
กิจกรรมทดแทน	47	49.0
กิจกรรมทดแทนและพืชเดิม	34	35.4
กิจกรรมทดแทนและพืชเสริม	7	7.3

จากตารางที่ 4.7 รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ปรากฏผลการศึกษาดังนี้

กิจกรรมทดแทนทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 81.3) เห็นว่ากิจกรรมทดแทนทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 18.8) เห็นว่ากิจกรรมทดแทนไม่ได้ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

แหล่งที่มาของรายได้ในพื้นที่ปรับโครงสร้างการผลิตในปัจจุบัน เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 49.0) เห็นว่ากิจกรรมทดแทนเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในพื้นที่ปรับโครงสร้างการผลิตในปัจจุบัน รองลงมา (ร้อยละ 35.4) เห็นว่ากิจกรรมทดแทนและพืชเดิมเป็นแหล่งที่มาของรายได้ และเกษตรกรส่วนน้อยในจำนวนที่เท่ากัน (ร้อยละ 1.0) ระบุว่าพืชเสริมเป็นแหล่งที่มาของรายได้ และอีกส่วนหนึ่งระบุว่าไม่มีรายได้

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

3.1 ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เกษตรกรในด้านปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ คปร. มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 4.8 ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ *

N=100		
ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. ด้านการเข้าร่วมโครงการ		
1.1 ทางเลือกของกิจกรรมทดแทนมีให้เลือกน้อยไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร	39	40.6
1.2 การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง	15	15.6
1.3 เกษตรกรไม่เข้าใจเงื่อนไขการเข้าร่วมโครงการอย่างชัดเจน	30	31.3
1.4 เกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ขาดการทำงานแบบมีส่วนร่วม เช่น การกำหนดพื้นที่เป้าหมาย	9	9.4
2. ด้านการใช้สินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ		
2.1 ได้รับเงินกู้ไม่เพียงพอตามแผนการผลิต	22	22.9
2.2 ธ.ก.ส. จ่ายเงินกู้ล่าช้าไม่สอดคล้องกับขั้นตอนหรือฤดูกาลผลิต	12	12.5
2.3 ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดชำระคืน	13	13.5
2.4 ดอกเบี้ยเงินกู้สูงเกินไป	22	22.9
3. ด้านการอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร		
3.1 เกษตรกรขาดความรู้ในเรื่องคุณภาพของปัจจัยการผลิตตามหลักวิชาการ	28	29.2

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

N=100		
ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
4. ด้านการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง		
4.1 เจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีความรู้พื้นฐานทั่วไปแต่ขาดความรู้เฉพาะด้านอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เกษตรกรทำการผลิต ทำให้ไม่สามารถให้คำแนะนำกำกับได้อย่างเหมาะสม	19	19.8
4.2 การอบรมให้ความรู้กับเกษตรกร ไม่สอดคล้องกับชนิดพืชหรือสัตว์ที่เกษตรกรทำการผลิต	1	1.0
4.3 จำนวนเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีไม่เพียงพอกับจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ	73	76.0
4.4 จำนวนอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินงานมีไม่เพียงพอกับจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ	3	3.1
5. ด้านรายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ		
5.1 ด้านการผลิต ได้แก่ ภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง อุทกภัย वादภัย และโรคระบาด เป็นสาเหตุให้ผลผลิตทางการเกษตรได้รับความเสียหาย ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอสำหรับใช้จ่ายในครัวเรือน ขาดเงินทุนเพื่อทำการผลิตใหม่ และไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด	63	65.6
5.2 ด้านการตลาด ได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำ ทำให้รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการลดลง	56	58.3

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 4.8 ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงาน โครงการ คปร. ปรากฏผลดังนี้

ปัญหาด้านการเข้าร่วมโครงการ พบว่าเกษตรกรเกินสองในห้าเล็กน้อย (ร้อยละ 40.6) มีปัญหาเรื่องทางเลือกของกิจกรรมทดแทนมิให้เล็กน้อยไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร รองลงมา (ร้อยละ 31.3) เกษตรกรไม่เข้าใจเงื่อนไขการเข้าร่วมโครงการอย่างชัดเจน และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 9.4) เกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ขาดการทำงานแบบมีส่วนร่วม เช่น การกำหนดพื้นที่เป้าหมาย

ปัญหาด้านการใช้สินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ เกษตรกรเกินหนึ่งในห้าเล็กน้อย ในจำนวนที่เท่ากัน (ร้อยละ 22.9) ระบุว่ามีปัญหาเรื่อง ได้รับเงินกู้ไม่เพียงพอตามแผนการผลิต และ ดอกเบี้ยเงินกู้สูงเกินไป รองลงมาในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 13.5 และ 12.5) ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดชำระคืนและ ธ.ก.ส. จ่ายเงินกู้ล่าช้าไม่สอดคล้องกับขั้นตอนหรือฤดูกาลผลิต ตามลำดับ

ปัญหาด้านการอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร เกษตรกรเกือบหนึ่งในสาม (ร้อยละ 29.2) มีปัญหาเรื่องขาดความรู้ในเรื่องคุณภาพของปัจจัยการผลิตตามหลักวิชาการ

ปัญหาการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 76.0) มีปัญหาเรื่องเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีไม่เพียงพอกับจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ รองลงมา (ร้อยละ 19.8) เจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีความรู้พื้นฐานทั่วไปแต่ขาดความรู้เฉพาะด้านอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เกษตรกรทำการผลิต ทำให้ไม่สามารถให้คำแนะนำกำกับได้อย่างเหมาะสม และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 1.0) การอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรไม่สอดคล้องกับชนิดพืชหรือสัตว์ที่เกษตรกรทำการผลิต

ปัญหาด้านรายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ เกษตรกรเกือบสองในสาม (ร้อยละ 65.6 และ 58.3) มีปัญหาด้านการผลิต ได้แก่ ภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง อุทกภัย วิกฤตภัย และ โรคระบาด เป็นสาเหตุให้ผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรได้รับความเสียหาย ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอสำหรับใช้จ่ายในครัวเรือน ขาดเงินทุนเพื่อทำการผลิตใหม่และไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด และปัญหาด้านการตลาด ได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำ ทำให้รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการลดลง ตามลำดับ

3.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เกษตรกรในด้านข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ คปร. มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 4.9 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ *

N=100		
ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. ด้านการเข้าร่วมโครงการ		
1.1 ควรเพิ่มทางเลือกกิจกรรมทดแทนให้หลากหลายตรงตามความต้องการของเกษตรกรในแต่ละท้องถิ่น	39	40.6
1.2 ควรมีการประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่าง ๆ ให้ทั่วถึง	15	15.6
1.3 ควรกำหนดเงื่อนไขการเข้าร่วมโครงการอย่างชัดเจน	30	31.3
1.4 ควรให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดพื้นที่เป้าหมายและการทำงานการผลิต	9	9.4
2. ด้านการใช้เงินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ		
2.1 ควรอนุมัติเงินกู้ให้เพียงพอตามแผนการผลิต หากหลักประกันไม่เพียงพอควรลดหย่อนหลักประกัน	22	22.9
2.2 ธ.ก.ส. ควรประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดในการร่วมกันพิจารณาคุณสมบัติและความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรตั้งแต่เบื้องต้น เพื่อให้สามารถจ่ายเงินกู้ได้ทันกับฤดูกาลโดยไม่ต้องเสียเวลามาตรวจสอบคุณสมบัติและพิจารณาความสามารถในการชำระหนี้อีกครั้งหนึ่ง	12	12.5
2.3 ควรกำหนดชำระคืนเงินกู้ให้สอดคล้องกับสภาพการผลิตของเกษตรกรในแต่ละราย	13	13.5
2.4 ควรลดอัตราดอกเบี้ยลง	22	22.9
3. ด้านการอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร		
3.1 ควรมีการอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรในเรื่องของการพิจารณาคุณภาพปัจจัยการผลิตตามหลักวิชาการ	28	29.2
4. ด้านการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง		
4.1 ควรมีการอบรมให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้เฉพาะด้านตามที่เกษตรกรทำการผลิตเพิ่มขึ้น	19	19.8
4.2 ควรมีการอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรให้สอดคล้องกับชนิดพืชหรือสัตว์ที่เกษตรกรทำการผลิต	1	1.0
4.3 ควรเพิ่มงบประมาณในการจัดหาเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอกับจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ	73	76.0
4.4 ควรเพิ่มงบประมาณในการจัดหาอุปกรณ์ให้เพียงพอกับจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ	3	3.1

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

N=100

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
5. ด้านรายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ		
5.1 ด้านการผลิต ได้แก่ การประกันภัยพืชผลทางการเกษตร เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรที่ได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ ให้สามารถทำการผลิตต่อไปได้ และแก้ไขปัญหาการกีดกันเพิ่มขึ้นของเกษตรกรอันเป็นผลจากความเสียหายจากภัยธรรมชาติ รวมทั้งเป็นการวางพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการช่วยเหลือเกษตรกรจากภัยธรรมชาติอย่างเป็นระบบ	57	59.4
5.2 ด้านการตลาด ได้แก่ การจำหน่ายผลผลิต การประกันราคาผลผลิต การจัดตั้งตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า เพื่อให้ผลผลิตมีราคาสูงขึ้นและเกษตรกรเกิดความมั่นใจในการผลิตทางการเกษตร เนื่องจากมีการประกันราคาผลผลิตและมีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร	56	58.3
5.3 การตัดจำหน่ายหนี้สูญ	6	6.3

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 4.9 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงาน โครงการ คปร. ปรากฏผลดังนี้

ด้านการเข้าร่วมโครงการ พบว่าเกษตรกรเกินสองในห้าเล็กน้อย (ร้อยละ 40.6) มีข้อเสนอแนะว่าควรเพิ่มทางเลือกกิจกรรมทดแทนให้หลากหลายตรงตามความต้องการของเกษตรกรในแต่ละท้องถิ่น รองลงมา (ร้อยละ 31.3) ควรกำหนดเงื่อนไขการเข้าร่วมโครงการอย่างชัดเจน และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 9.4) ควรให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดพื้นที่เป้าหมายและการทำแผนการผลิต

ด้านการใช้สินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ เกษตรกรเกินหนึ่งในห้าเล็กน้อยในจำนวนที่เท่ากัน (ร้อยละ 22.9) มีข้อเสนอแนะว่าควรอนุมัติเงินกู้ให้เพียงพอตามแผนการผลิต หากหลักประกันไม่เพียงพอควรลดหย่อนหลักประกัน และควรลดอัตราดอกเบี้ยลง รองลงมาในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 13.5 และ 12.5) ควรกำหนดชำระคืนเงินกู้ให้สอดคล้องกับสภาพการผลิตของเกษตรกรในแต่ละราย และ ธ.ก.ส. ควรประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดในการร่วมกันพิจารณาคุณสมบัติและความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรตั้งแต่เบื้องต้น เพื่อให้สามารถ

จ่ายเงินกู้ได้ทันกับฤดูกาลผลิต โดยไม่ต้องเสียเวลาตรวจสอบคุณสมบัติและพิจารณาความสามารถในการชำระหนี้อีกครั้งหนึ่ง ตามลำดับ

ด้านการอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร เกษตรกรเกือบหนึ่งในสาม (ร้อยละ 29.2) มีข้อเสนอแนะว่าควรมีการอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรในเรื่องของการพิจารณาคุณภาพปัจจัยการผลิตตามหลักวิชาการ

ด้านการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 76.0) มีข้อเสนอแนะว่าควรเพิ่มงบประมาณในการจัดหาเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอกับจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ รองลงมา (ร้อยละ 19.8) ควรมีการอบรมให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ให้มีความรู้เฉพาะด้านตามที่เกษตรกรทำการผลิตเพิ่มขึ้น และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 1.0) เห็นว่าควรมีการอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรให้สอดคล้องกับชนิดพืชหรือสัตว์ที่เกษตรกรทำการผลิต

ด้านรายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ เกษตรกรเกินครึ่งในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 59.4 และ 58.3) มีข้อเสนอแนะว่า ในด้านการผลิตควรมีการประกันภัยพืชผลทางการเกษตร เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรที่ได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติให้สามารถทำการผลิตต่อไปได้ แก้ไขปัญหาการกีดกันเพิ่มขึ้นของเกษตรกรอันเป็นผลจากความเสียหายจากภัยธรรมชาติ และเป็นการวางพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการช่วยเหลือเกษตรกรจากภัยธรรมชาติอย่างเป็นระบบ และข้อเสนอแนะในด้านการตลาด ควรมีการจำหน่ายผลผลิต การประกันราคาผลผลิต และการจัดตั้งตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า เพื่อให้ผลผลิตมีราคาสูงขึ้นและเกษตรกรเกิดความมั่นใจในการผลิตทางการเกษตร เนื่องจากมีการประกันราคาผลผลิตและมีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตรตามลำดับ และส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 6.3) เห็นว่าควรมีการตัดจำหน่ายหนี้สูญให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การประเมินผลการดำเนินงานโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิต การเกษตร: ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรปลูกข้าว ธ.ก.ส. อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ สามารถสรุปการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะในการวิจัย ดังนี้

1. สรุปการวิจัย

โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) เป็นโครงการที่ต้องการให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิตโดยปรับลดพื้นที่ปลูกพืชที่มีปัญหาด้านราคาแล้วนำพื้นที่ไปทำกิจกรรมทดแทนตามโครงการ โดยรัฐสนับสนุนปัจจัยการผลิต สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ แหล่งน้ำ และการบริการทางวิชาการแก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งโครงการ คปร. เป็นโครงการพัฒนาการเกษตรขนาดใหญ่ที่ใช้งบประมาณจำนวนมาก ดำเนินการครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ การประเมินผลการดำเนินงานโครงการ คปร. ทั้งโครงการจึงกระทำได้อย่างลำบาก ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะประเมินผลการดำเนินงานโครงการ คปร. ปี 2539 เฉพาะในระดับอำเภอเท่านั้น ซึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ คปร. ปี 2539 คงเหลือมากที่สุด และจังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่บริเวณใจกลางของประเทศไทยจึงเป็นจุดเชื่อมต่อทางวัฒนธรรมและสังคมระหว่างภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง ประกอบกับอำเภอจตุรัสมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ คปร. ปี 2539 มากที่สุดในจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะประเมินผลการดำเนินงานโครงการ คปร. ในอำเภอดังกล่าว ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัย และผลการวิจัย โดยสรุปดังต่อไปนี้

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย มีดังนี้

1.1.1 เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรปลูกข้าว ธ.ก.ส. อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

1.1.2 เพื่อประเมินผลการดำเนินงานโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิต การเกษตรของเกษตรกรปลูกข้าว ธ.ก.ส. อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

1.1.3 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงาน โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ เป็นเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ที่เข้าร่วมโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2539 ซึ่งยังคงมีเงินกู้คงเป็นหนี้กับ ธ.ก.ส. สาขาจัตุรัส ที่ทำกิจกรรมทดแทนเกี่ยวกับพืชและสัตว์ รวมทั้งสิ้นจำนวน 96 ราย เนื่องจากประชากรที่ศึกษามีจำนวนไม่มาก จึงใช้ประชากรทั้งหมดในการเก็บข้อมูล โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยมีลักษณะเป็นคำถามทั้งแบบปลายปิดและปลายเปิด แบ่งออกเป็น 3 ตอน โดยมีการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ เพื่อหาความถูกต้อง แล้วปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง เก็บรวบรวมข้อมูลได้ทั้งหมด ร้อยละ 100.0

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS for Windows เพื่อหาค่าสถิติคือ ความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 52.9 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเกษตรเฉลี่ย 32.6 ปี เกษตรกรเกินครึ่งมีที่ดินเป็นของตนเอง โดยมีพื้นที่เฉลี่ย 34.9 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ยในปัจจุบันของเกษตรกร 37.4 ไร่ ระบบการผลิตเดิมก่อนมีโครงการเฉพาะการผลิตเพื่อจำหน่าย เกษตรกรสองในสามทำการเกษตรเชิงผสม

1.3.2 การเข้าร่วมโครงการ เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่งเข้าร่วมโครงการเพราะต้องการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและปัจจัยการผลิต รองลงมาต้องการแก้ไขปัญหาการผลิตเดิม พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ยของเกษตรกร คือ 7.1 ไร่ เกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่งตัดสินใจเลือกกิจกรรมทดแทนจากการที่มีเจ้าหน้าที่แนะนำ รองลงมาเพื่อนบ้านแนะนำ พืชชนิดเดิมที่เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกบนพื้นที่ปรับลด คือ มันสำปะหลัง เกษตรกรมากกว่าสองในห้าเล็กน้อยทำกิจกรรมทดแทนตามโครงการ โดยการปลูกไม้ผลและเลี้ยงโคเนื้อตามลำดับ เกษตรกรส่วนใหญ่จนถึงเกือบทั้งหมดได้รับประโยชน์จากการลดพื้นที่การปลูกพืชที่มีปัญหาด้านราคา มีความสามารถในการชำระหนี้ และได้รับความรู้

การผลิตตามโครงการ แต่เรื่องการรวมกันจำหน่ายผลผลิตเพื่อให้ราคาสูงขึ้น เกษตรกรมากกว่า
ครั้งหนึ่งไม่ได้รับประโยชน์

1.3.3 การใช้สินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ เกษตรกรเกือบทุกคนเห็นว่า ธ.ก.ส.
อนุมัติเงินกู้เท่ากับที่คณะกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภออนุมัติ และส่วนใหญ่เห็นว่าได้รับ
เงินกู้เพียงพอกับการผลิต เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าการอนุมัติสินเชื่อไม่ล่าช้า และมั่นใจว่าจะชำระ
คืนเงินกู้ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด

1.3.4 การอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร จำนวนเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิต
เฉลี่ยที่เกษตรกรได้รับ คือ 12,070.80 บาท จำนวนปัจจัยการผลิตที่ใช้ดำเนินงานตามโครงการ ในส่วนของ
ไม้ผลเกษตรกรได้ใช้ในการดำเนินงานตามโครงการเฉลี่ย 164 ต้น/ไร่ ในส่วนของพันธุ์ปลา
เกษตรกรที่ทำไร่นาสวนผสมได้ใช้พันธุ์ปลาในการดำเนินงานตามโครงการเท่ากันทุกคน คือ 5,000 ตัว
และในส่วนของโคนม เกษตรกรทั้งหมดที่ทำกิจกรรมโคนมได้ใช้โคนมในการดำเนินงานตามโครงการ
เท่ากันทุกคน คือ 5 ตัว เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าปัจจัยการผลิตที่จัดซื้อจัดหา มีคุณภาพตามหลัก
วิชาการ เกษตรกรทั้งหมดเห็นว่าปัจจัยการผลิตที่ตนเองจัดหานั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ
เกษตรกรมากกว่าหนึ่งในสามเห็นว่าความเสียหายของปัจจัยการผลิตหลังดำเนินการตามโครงการ
เนื่องมาจากการขาดน้ำ รongลงมาในจำนวนที่ใกล้เคียงกันเห็นว่าไม่มีความเสียหาย เกษตรกรเกือบ
ครึ่งหนึ่งเห็นว่าปัจจัยการผลิตในปัจจุบันมีความเสียหายบางส่วน แต่เกษตรกรในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน
เห็นว่าปัจจัยการผลิตในปัจจุบันให้ผลผลิตแล้ว

1.3.5 การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกษตรกรเกือบทั้งหมดได้รับการ
อบรมให้ความรู้ตามกิจกรรมที่ผลิตในโครงการ เกษตรกรเกินครึ่งไม่ได้รับการพาไปดูงานกิจกรรม
ตามโครงการ เกษตรกรเกือบทั้งหมดระบุว่า มีเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ความ
เหมาะสมของพื้นที่และพื้นที่ทำกิจกรรมทดแทนตามโครงการที่เลือกเหมาะสมกับสภาพทางกายภาพ
ของพื้นที่ เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่า มีเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาติดตามตรวจสอบและให้
คำแนะนำเป็นครั้งคราว และเกษตรกรเกือบทั้งหมดเห็นว่า มีพนักงาน ธ.ก.ส. มาติดตามตรวจสอบ
และให้คำแนะนำเป็นครั้งคราว

1.3.6 รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่ากิจกรรม
ทดแทนทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และเกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่งเห็นว่ากิจกรรมทดแทนเป็น
แหล่งที่มาของรายได้ในพื้นที่ปรับโครงสร้างการผลิตในปัจจุบัน

1.3.7 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ คปร. ผลการศึกษาพบว่า
1) การเข้าร่วมโครงการ เกษตรกรเกินสองในห้าเล็กน้อยเห็นว่าควรเพิ่ม
ทางเลือกกิจกรรมทดแทนให้หลากหลายตรงตามความต้องการของเกษตรกรในแต่ละท้องถิ่น

2) การใช้สินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ เกษตรกรเกินหนึ่งในห้าเล็กน้อย ในจำนวนที่เท่ากันเห็นว่าควรอนุมัติเงินกู้ให้เพียงพอตามแผนการผลิต หากหลักประกันไม่เพียงพอ ควรลดหย่อนหลักประกัน และควรลดอัตราดอกเบี้ยลง

3) การอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร เกษตรกรเกือบหนึ่งในสาม เห็นว่าควรมีการอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรในเรื่องของการพิจารณาคุณภาพปัจจัยการผลิตตามหลักวิชาการ

4) การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่า ควรเพิ่มงบประมาณในการจัดหาเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอกับจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

5) รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ เกษตรกรเกินครึ่งในจำนวนที่ใกล้เคียงกันเห็นว่า

(1) ด้านการผลิต ควรมีการประกันภัยพืชผลทางการเกษตร เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรที่ได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติให้สามารถทำการผลิตต่อไปได้ แก้ไขปัญหาการก่อกวนเพิ่มขึ้นของเกษตรกรอันเป็นผลจากความเสียหายจากภัยธรรมชาติ และเป็นการวางพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการช่วยเหลือเกษตรกรจากภัยธรรมชาติอย่างเป็นระบบ

(2) ด้านการตลาด ควรมีการจำหน่ายผลผลิต การประกันราคาผลผลิต และการจัดตั้งตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า เพื่อให้ผลผลิตมีราคาสูงขึ้นและเกษตรกรเกิดความมั่นใจในการผลิตทางการเกษตร เนื่องจากมีการประกันราคาผลผลิตและมีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตรตามลำดับ

2. อภิปรายผล

จากการศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร และการประเมินผลการดำเนินงานโครงการ คปร. ซึ่งประกอบด้วย การเข้าร่วมโครงการ การใช้สินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ การอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ ตลอดจนปัญหาและข้อเสนอแนะ มีสิ่งสมควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

2.1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ เกษตรกรมีอายุโดยเฉลี่ย 52.9 ปี และมีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเกษตร โดยเฉลี่ย 32.6 ปี แสดงว่าเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ คปร. มีประสบการณ์ในการทำเกษตรมาแล้วอย่างเพียงพอ แต่เมื่อพิจารณาถึงระยะเวลาในการดำเนินงานตามโครงการ คปร. ปี 2539 ที่มีระยะเวลานานถึง 15 ปี (ระหว่างปี 2539 – 2553) ซึ่งได้ดำเนินการผ่านมาแล้ว

ประมาณ 8 ปี คงเหลือระยะเวลาในการดำเนินงานตามแผนการผลิตอีก 7 ปี จะเห็นได้ว่าเมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้นอาจจะมีผลกระทบต่อการทำงานในระยะยาวได้ หากเกษตรกรไม่มีแรงงานที่เป็นสมาชิกของครัวเรือนมาช่วยในการดำเนินงานตามโครงการ อาจจะทำให้การบำรุงดูแลรักษาผลผลิตเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึงและส่งผลกระทบต่อผลผลิตลดน้อยถอยลง ประกอบกับเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เพียงระดับชั้นประถมศึกษา ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดในการพัฒนาความรู้ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และวิสัยทัศน์ในการประกอบอาชีพ จึงอาจทำให้เกษตรกรไม่มั่นใจที่จะปรับเปลี่ยนอาชีพทางการเกษตรเดิมไปสู่กิจกรรมทดแทนตามโครงการ คปร. อีกต่อไป โดยเฉพาะกรณีที่เกษตรกรไม่มีการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาปรับใช้ในการผลิตของตนเองเพื่อให้ทันต่อสภาพการผลิตและการแข่งขันทางการตลาด ปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมานี้ อาจส่งผลถึงความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นในด้านของตัวเกษตรกรที่มีผลต่อความมั่นคงยั่งยืนและความต่อเนื่องของการดำเนินงานตามโครงการ คปร.

2.2 การเข้าร่วมโครงการ ผลการศึกษาแรงจูงใจที่ทำให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการพบว่า เกษตรกรเกือบสองในสามเข้าร่วมโครงการเพราะต้องการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและปัจจัยการผลิต ส่วนเกษตรกรที่ต้องการแก้ไขปัญหการผลิตเดิมมีเกินหนึ่งในสามเล็กน้อย และกรณีที่เกษตรกรส่วนใหญ่ตัดสินใจเลือกกิจกรรมทดแทนจากการที่มีเจ้าหน้าที่ เพื่อนบ้าน และสื่อต่าง ๆ แนะนำว่าดี แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรขาดความตั้งใจ และขาดความเข้าใจ หรือ ขาดความเชื่อมั่นในกิจกรรมทดแทน ประกอบกับเกษตรกรเกินสองในห้าเล็กน้อยมีปัญหาเรื่องทางเลือกของกิจกรรมทดแทนมิให้เล็กน้อยไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรและเกษตรกรเกือบหนึ่งในสามไม่เข้าใจเงื่อนไขการเข้าร่วมโครงการอย่างชัดเจน ในอนาคตหากกิจกรรมทดแทนของเกษตรกรประสบปัญหา เกษตรกรอาจจะละทิ้งโครงการแล้วหันกลับไปทำกิจกรรมเดิมก็เป็นได้ ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อความมั่นคงยั่งยืนของโครงการ

ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและพนักงาน ธ.ก.ส. จะต้องร่วมมือกันดูแลเกษตรกรในโครงการอย่างใกล้ชิด มีการอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรเป็นระยะ ๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีขวัญและกำลังใจที่จะทำกิจกรรมทดแทนต่อไป รวมทั้งมีการติดตามดูแลให้คำแนะนำเป็นพิเศษสำหรับเกษตรกรที่คาดว่าจะมีปัญหาในการทำกิจกรรมทดแทน เพื่อป้องกันมิให้เกษตรกรดังกล่าวละทิ้งโครงการอันจะนำไปสู่ความล้มเหลวของการดำเนินงานตามโครงการ ที่ต้องการปรับโครงสร้างการผลิตในพื้นที่การปลูกพืชที่มีปัญหาด้านราคาไปสู่กิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าและเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2537: 1)

2.3 การใช้สินเชื่อกจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ พบว่า เกษตรกรบางส่วนได้รับจำนวนเงินกู้ที่ ธ.ก.ส. อนุมัติน้อยกว่าที่ กพอ. อนุมัติเพียงเล็กน้อยและได้รับเงินกู้ไม่เพียงพอต่อการผลิตเนื่องจากการลงทุนสูงและขาดบุคคลค้ำประกันนั้นอาจจะเป็นปัญหาต่อความสำเร็จของโครงการ กล่าวคือ หากเกษตรกรไม่มีเงินทุนสำรองของตนเองอาจจะต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งอื่น ซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยสูงกว่ามาสมทบในโครงการ อันจะเป็นการเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายของเกษตรกรและจะทำให้เกษตรกรมีหนี้สินหลายทาง ซึ่งเมื่อถึงกำหนดชำระหนี้แล้วเกษตรกรอาจตัดสินใจนำรายได้ที่มีอยู่ไปชำระหนี้สินจากแหล่งอื่นก่อน ในขณะที่เดียวกันหากเกษตรกรที่ไม่กู้เงินจากแหล่งอื่นเพิ่มเติมอาจจะทำให้การลงทุนตามโครงการได้ไม่เต็มที่ ผลผลิตที่ได้อาจเสียหายไม่สมบูรณ์ส่งผลถึงรายได้ที่เกษตรกรจะนำมาชำระหนี้กับ ธ.ก.ส. ตามโครงการอาจจะไม่เป็นไปตามที่เกษตรกรได้คาดการณ์ไว้

อย่างไรก็ตามเกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงมั่นใจว่าจะชำระคืนเงินกู้ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกองประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2542: 35) ที่ระบุว่าเกษตรกรส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 92.0 มั่นใจว่าจะชำระหนี้เงินกู้ได้ และใกล้เคียงกับรายงานผลการดำเนินงานรับชำระหนี้ของ ธ.ก.ส. สาขาจตุรัสที่ระบุว่าเกษตรกรในอำเภอจตุรัสผู้เข้าร่วมโครงการ คปร. ปี 2539 มีการชำระหนี้เงินกู้สะสมตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงวันที่ 31 มีนาคม 2547 ได้คิดเป็นร้อยละ 71.96 ของต้นเงินคงเหลือ ตามที่แสดงไว้ในตารางที่ 2.7 และการที่เกษตรกรชำระหนี้ได้เพียงร้อยละ 71.96 ของต้นเงินคงเหลือ เนื่องมาจากประสบปัญหาทั้งด้านการผลิต ได้แก่ ภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง อุทกภัย วาตภัย โรคระบาด และปัญหาด้านการตลาด ได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำ ควบคู่กัน ซึ่งหากแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้แล้วคาดการณ์ว่าผลการชำระหนี้ของเกษตรกรตามโครงการจะสูงขึ้นกว่านี้อย่างแน่นอน เนื่องจากเกษตรกรยังคงมีความตั้งใจจริงที่จะดำเนินการตามกิจกรรมทดแทนต่อไป

2.4 การอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าปัจจัยการผลิตที่ตนเองจัดซื้อจัดหา มีคุณภาพตามหลักวิชาการ แต่ยังมีเกษตรกรเกือบหนึ่งในสามไม่แน่ใจว่าปัจจัยการผลิตที่ตนเองจัดซื้อหรือจัดหานั้นมีคุณภาพตามหลักวิชาการหรือไม่ เนื่องจากโครงการ คปร. ปี 2539 มีการปรับเปลี่ยนวิธีการอุดหนุนปัจจัยการผลิตในกรณีเกษตรกรขอกู้เงินและขอรับปัจจัยการผลิต จากเดิมที่หน่วยราชการเป็นผู้จัดหาและจ่ายเป็นสิ่งที่ให้ให้แก่เกษตรกร เปลี่ยนเป็นให้ ธ.ก.ส. เป็นผู้จ่ายค่าอุดหนุนปัจจัยการผลิตเป็นเงินสดให้เกษตรกรไปจัดซื้อหรือจัดหาปัจจัยการผลิตด้วยตนเอง (สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 2539: 2) โดยให้หน่วยราชการทำหน้าที่อบรมให้ความรู้ตามกิจกรรมที่ผลิตในโครงการและให้คำแนะนำถึงแหล่งจำหน่ายปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพแก่เกษตรกร

การดำเนินการดังกล่าว อาจทำให้เกษตรกรบางส่วนที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมทดแทนมาก่อน แม้ว่าจะได้รับการอบรมให้ความรู้แล้ว แต่อาจจะยังไม่มั่นใจในคุณภาพของปัจจัยการผลิตที่ตนเองเป็นผู้จัดซื้อหรือจัดหา มา จึงควรแยกเกษตรกรกลุ่มนี้ออกมา แล้วให้ความรู้เป็นรายบุคคลเพิ่มเติมก็จะสามารถช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้

ในส่วนของความเสียหายของปัจจัยการผลิตหลังดำเนินการตามโครงการ เกษตรกรสองในสามประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติ ได้แก่ น้ำท่วม ฝนแล้ง ขาดน้ำ และโรคระบาด ดังนั้นจึงควรให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการตรวจเยี่ยม แนะนำฝึกอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นกรณี ๆ ไป

2.5 การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกษตรกรเกือบทั้งหมดระบุว่าได้รับการอบรมให้ความรู้ตามกิจกรรมที่ผลิตในโครงการ มีเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ความเหมาะสมของพื้นที่ ตลอดจนพื้นที่ที่ทำการทดแทนตามโครงการที่เลือกเหมาะสมกับสภาพทางกายภาพของพื้นที่ แสดงให้เห็นว่าโครงการน่าจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นอย่างดี เนื่องจากเกษตรกรมีความรู้ในการทำกิจกรรมทดแทน มีความรู้ในการบำรุงดูแลรักษากิจกรรมทดแทนตามโครงการ และการทำกิจกรรมทดแทนมีความสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ แต่การที่เกษตรกรเกินครึ่งไม่ได้รับการพาไปดูงานกิจกรรมตามโครงการ ซึ่งจะเป็นการสร้างแรงจูงใจและสร้างความกระตือรือร้นในการทำงานให้กับเกษตรกรที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมทดแทนมาก่อน รวมทั้งอาจทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการขาดเทคนิคการผลิตที่สำคัญ ๆ ซึ่งจะต้องใช้ระยะเวลาในการฝึกฝนเป็นเวลานาน อีกทั้งเกษตรกรดังกล่าวยังไม่มีโอกาสเห็นสภาพการผลิตจริง ๆ ในพื้นที่ของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในกิจกรรมทดแทนนั้น ๆ ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรดังกล่าวขาดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ

การที่เกษตรกรเกือบทั้งหมดเห็นว่า มีพนักงาน ธ.ก.ส. มาติดตามตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำเป็นครั้งคราว และเกษตรกรส่วนน้อยเห็นว่า มีพนักงาน ธ.ก.ส. มาติดตามตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำเป็นประจำ แต่เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่า มีเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาติดตามตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำเป็นครั้งคราว และเกษตรกรเกือบหนึ่งในห้าเห็นว่า ไม่เคยมีเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาติดตามตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำ ซึ่งการที่พนักงาน ธ.ก.ส. มีการติดตามตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำเกษตรกรตามโครงการในจำนวนที่แตกต่างจากเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องนั้น เนื่องจากในบันทึกข้อตกลงเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ให้สินเชื่อในการดำเนินงานตามโครงการ คปร. ปี 2539 ระหว่างกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กับ ธ.ก.ส. นั้น ระบุให้ ธ.ก.ส. ตรวจสอบการใช้เงินกู้และการใช้เงินค่าปัจจัยการผลิต เดือนเกษตรกรให้ชำระคืนเงินกู้ทั้งต้นเงินและดอกเบี้ยให้เป็นไปตามระยะเวลาที่ผู้อนุมัติเงินกู้กำหนด ตลอดจนต้องให้ ธ.ก.ส. สาขา รายงานผลการ

ดำเนินงานสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำของธนาคารระดับจังหวัดเป็นประจำทุกเดือนจนกว่าเกษตรกรผู้กู้จะชำระหนี้เสร็จ (กองทุนนโยบายรัฐ ธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตร 2543:26-27) จึงเป็นเหตุผลที่พนักงาน ธ.ก.ส. ต้องออกมาติดตามตรวจสอบและให้คำแนะนำแก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมากกว่าเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

กรณีที่เกษตรกรส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องจำนวนเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีไม่เพียงพอกับจำนวนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวควรมีการดูแลเป็นกลุ่มอาชีพ โดยให้เกษตรกรที่ทำการผลิตเหมือนกันรวมกลุ่มกัน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องสามารถดูแลเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการได้อย่างทั่วถึง

2.6 รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่ากิจกรรมทดแทนทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และเกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่งเห็นว่ากิจกรรมทดแทนเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในพื้นที่ปรับโครงสร้างการผลิตในปัจจุบัน ส่วนเกษตรกรเกินหนึ่งในสามเล็กน้อยเห็นว่ากิจกรรมทดแทนและพืชเดิมเป็นแหล่งที่มาของรายได้ แสดงให้เห็นว่าหากราคาผลผลิตตามกิจกรรมทดแทนไม่จูงใจให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทำการผลิตต่อไปแล้ว โอกาสที่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการตามกิจกรรมทดแทนจะหันกลับมาปลูกพืชเดิมก็มีความเป็นไปได้มาก เนื่องจากพื้นฐานเดิมของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการไม่ได้เกิดจากความต้องการแก้ไขปัญหาการผลิตแต่อย่างใด แต่เป็นเพราะต้องการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและปัจจัยการผลิต

ประกอบกับการที่เกษตรกรตัดสินใจเลือกกิจกรรมทดแทนเนื่องมาจากมีเจ้าหน้าที่เพื่อนบ้าน และสื่อต่าง ๆ แนะนำว่าดี จึงทำให้เกษตรกรตัดสินใจเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับสำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2539: 98) ที่ระบุว่า การเพิ่มขึ้นของราคาพืชที่มีปัญหาด้านราคา ทำให้โครงการไม่ยั่งยืนเกษตรกรมีโอกาสกลับไปผลิตพืชหลักดั้งเดิมอีก ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันดูแลเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการอย่างใกล้ชิดต่อเนื่องอย่างน้อย 3 ปี หรือ จนกว่าเกษตรกรจะมีรายได้จากกิจกรรมทดแทน หรือ ช่วยรวมกลุ่มเกษตรกรให้ร่วมกันแก้ไขปัญหาการตลาดด้วยการรวมกันจำหน่ายผลผลิต เพื่อป้องกันมิให้เกษตรกรดังกล่าวละทิ้งโครงการแล้วกลับไปดำเนินการผลิตพืชเดิม ซึ่งจะทำให้โครงการไม่บรรลุวัตถุประสงค์

3. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง การประเมินผลการดำเนินงาน โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร: ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ มีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 ในการออกติดตามตรวจเยี่ยมและให้คำแนะนำแก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ คปร. เจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และพนักงาน ธ.ก.ส. ควรมีการวางแผนปฏิบัติงานร่วมกัน และออกปฏิบัติงานในท้องที่ด้วยกัน เพื่อพิจารณาหาแนวทางช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงาน ระหว่างกันและร่วมกันกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรอย่างบูรณาการทั้งด้านการผลิต และด้านการตลาด เพื่อสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรเพิ่มขึ้น อันจะเป็นการจูงใจให้เกษตรกรทำกิจกรรมทดแทนต่อไปอย่างยั่งยืน

3.1.2 ควรส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ คปร. เพื่อให้เกษตรกรที่ดำเนินการตามกิจกรรมทดแทนแล้วประสบผลสำเร็จทั้งด้านการผลิตและด้านการตลาด มาถ่ายทอดประสบการณ์ในการทำกิจกรรมตามโครงการให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการรายอื่นที่เริ่มจะท้อแท้และจะกลับไปทำการผลิตพืชชนิดเดิมอีก ให้มีแรงใจที่จะยังคงทำกิจกรรมทดแทนต่อไป ซึ่งเป็นการดำเนินงานในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน โดยหลักการที่ว่าคนที่แข็งแรงกว่าจะต้องช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ดังกล่าว

3.1.3 ควรมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน โครงการ คปร. เป็นประจำทุกปี และนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไขในปีต่อไป

3.1.4 ด้านการผลิต ควรมีการประกันภัยพืชผลทางการเกษตร เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรที่ได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติให้สามารถทำการผลิตต่อไปได้ และแก้ไขปัญหาค่าการก่อกวนเพิ่มขึ้นของเกษตรกร และด้านการตลาด ควรมีการประกันราคาผลผลิต เพื่อให้ผลผลิตมีราคาสูงขึ้นและเกษตรกรเกิดความมั่นใจในการผลิตทางการเกษตร

3.1.5 ควรเพิ่มทางเลือกกิจกรรมทดแทนให้หลากหลายตรงตามความต้องการของเกษตรกรในแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริง เพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้มีสิทธิ์เลือกกิจกรรมทดแทนตามที่ตนเองต้องการจริง ๆ

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรวิจัยเฉพาะเป็นรายกิจกรรมย่อยตาม โครงการ คปร. เพื่อที่จะทำให้ได้รับทราบข้อมูลเฉพาะของแต่ละกิจกรรมย่อยที่ทำให้เกษตรกรไม่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานตามโครงการ คปร. เพื่อหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมต่อไป

3.2.2 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินงาน โครงการ คปร. ในอำเภออื่น จังหวัดอื่น หรือ ภาคอื่น ๆ เพื่อรับทราบข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางการวางแผนงานและการปฏิบัติงานให้มีความเหมาะสมต่อไป เนื่องจากสังคมและวัฒนธรรมของ

เกษตรกรในแต่ละท้องถิ่นอาจมีความแตกต่างกันไป รวมทั้งควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินงานโครงการ คปร. ในปีอื่น ๆ ด้วย เช่น ปี 2537 และ 2538 เพื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินงานดังกล่าว อันจะนำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแนวทางในการดำเนินงานตามโครงการ คปร. หรือโครงการอื่น ๆ ที่มีลักษณะของโครงการในทำนองเดียวกันให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

3.2.3 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินงานโครงการ คปร. โดยประเมินจากเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินโครงการและผู้ที่เกี่ยวข้องว่า การดำเนินงานโครงการเป็นไปตามแนวทางหรือแผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่ และบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ และระดับใด

3.2.4 ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่องการตลาด ได้แก่ การประกันภัยพืชผลทางการเกษตร และการประกันราคาผลผลิตทางการเกษตร เพื่อหาแนวทางในการช่วยเหลือเกษตรกรอย่างเป็นระบบ และเป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2536) แผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร
ปี 2537 - 2539 กรุงเทพมหานคร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- กรมส่งเสริมการเกษตร (2540) รายงานผลการศึกษาเรื่องผลสัมฤทธิ์โครงการปรับโครงสร้างและ
ระบบการผลิตการเกษตร กรุงเทพมหานคร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- กองประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2542) การประเมินผลโครงการปรับโครงสร้าง
และระบบการผลิตการเกษตร ระยะที่ 1 (ปี 2537 - 2539) กรุงเทพมหานคร
- กองประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- กองติดตามและประเมินผล ฝ่ายนโยบายและแผน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
(2542) รายงานการศึกษาข้อเท็จจริงในการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมของรัฐ
ศึกษากรณีโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2537-2539
กรุงเทพมหานคร กองติดตามและประเมินผล ฝ่ายนโยบายและแผน
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
- กองงานนโยบายรัฐ ฝ่ายกิจการนโยบายรัฐ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (2546)
การดำเนินงานโครงการสินเชื่อนโยบายรัฐ กรุงเทพมหานคร กองงานนโยบายรัฐ
ฝ่ายกิจการนโยบายรัฐ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
- _____ (2543) บันทึกข้อตกลงการดำเนินงาน คปร. ปี 2539 กรุงเทพมหานคร
กองงานนโยบายรัฐ ฝ่ายกิจการนโยบายรัฐ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
การเกษตร
- คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2539) โครงการประเมินผลโครงการปรับ
โครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร กรุงเทพมหานคร คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- คณา นนทพัฒน์ (2545) ชัยภูมิ เมืองพระยาแล ชัยภูมิ ชุณหสาส์น
- ชูชีพ พิพัฒน์ศิริ (2540) เศรษฐศาสตร์การวิเคราะห์โครงการ กรุงเทพมหานคร
ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ณัฐพงศ์ คุรุฑา และคนอื่น ๆ (2544) “รายงานวิจัย การประเมินผลโครงการรับจำนำข้าวสาร
ปี 2542/2543 ในเขตจังหวัดสุโขทัย” กรุงเทพมหานคร คณะรัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจตุรัส (2546) “รายละเอียดลูกค้าคงเป็นหนี้
โครงการ คปร. ปี 2539 อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ” ชัยภูมิ

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจตุรัส (อัครสำเนา)

. ที่ 1410/14798 ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2540 เรื่อง “การดำเนินงานสินเชื่อตามแผน
ปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) ปี 2539” ถึง ผู้จัดการสาขา
ทุกสาขา

. ที่ 1410/10708 ลงวันที่ 24 เมษายน 2540 เรื่อง “การดำเนินงานตามแผนปรับ
โครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปี 2539 (แผน คปร.)” ถึง ผู้อำนวยการ
ส่วนงานทุกส่วนงาน และผู้จัดการสาขาทุกสาขา

ธนัน อนุমানราชธน (2544) การวิจัยเชิงปริมาณทางสังคมศาสตร์ เชียงใหม่ เชียงใหม่พิมพ์สวย
ประสิทธิ์ นิธิพานิช (2539) “การดำเนินงานตามโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิต

การเกษตร อ. เมือง จ. อ่างทองเจริญ” ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2544) การวิจัยประเมินผลหลักการและกระบวนการ กรุงเทพมหานคร
เอส แอนด์ จี กราฟฟิค

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2537) สถิติการเกษตรของประเทศไทย ฉบับย่อ ปีเพาะปลูก
2536/37 กรุงเทพมหานคร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

สำนักนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2539) เอกสารประกอบ
การประชุมชี้แจงแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ปีงบประมาณ
2539 วันที่ 30 มิถุนายน 2539 กรุงเทพมหานคร สำนักนโยบายและแผนพัฒนา
การเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

สำนักงานบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2539) รายงานการประเมินผลโครงการปรับ
โครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุวิมล ตีรกานันท์ (2544) การประเมินโครงการ : แนวทางสู่การปฏิบัติ กรุงเทพมหานคร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมคิด พรหมจ้อย (2542) เทคนิคการประเมินโครงการ นนทบุรี โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช

สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยภูมิ (2539) สรุปข้อมูลการสำรวจโครงการปรับโครงสร้างและระบบ
การผลิตการเกษตร ปี 2539 จังหวัดชัยภูมิ วันที่ 2 พฤษภาคม 2539
ชัยภูมิ สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยภูมิ

อำเภอจตุรัส (2545) *บรรยายสรุปข้อราชการ ปี 2545 อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ*
วันที่ 30 พฤศจิกายน 2545 หอประชุมอำเภอจตุรัส ชัยภูมิ

- Alkin, R.C. (1972) "Evaluation Theory Development" In Weiss, C.H. (ed.) *Evaluating Action Programs: Readings in Social Action and Evaluation*. Boston: Allyn & Bacon.
- American Psychological Association. (1955). *Ethical Principles in the Conduct of Research with Human Participants*. Washington, D.C.: Author.
- Kerzner, Harold. (1992). *Project Management: A System Approach of Planning Scheduling And Controlling*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Riecken, H. (1952). "Memorandum on Program Evaluation" In Weiss, C.H. (ed.). *Evaluating Action Programs: Readings in Social Action Research*. Boston: Allyn & Bacon.
- Rossi, P.H. and Freeman, H.E. (1982). *Evaluation: A Systematic Approach*. Beverly Hills, California: Sage.
- Rutman, L. (1977). "Planning and Evaluation Study" In Rutman, L. (ed.). *Evaluation Research Methods: A Basic Guide*. Beverly Hills, California: Sage.
- Suchman, E.A. (1967). *Evaluative Research: Principles and Practice in Public Service and Social Action Programs*. New York: Russell Sage Foundation.
- Turner, J.Rodney. (1993). *The Handbook of Project-Based Management*. London: McGraw -Hill Book.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา (content validity) ของแบบสัมภาษณ์

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ (แบบสัมภาษณ์)

1. นายชัยสิทธิ์ เจริญผล

ตำแหน่ง หัวหน้าแผนกสินเชื่อนโยบายรัฐ
กองงานนโยบายรัฐ ฝ่ายกิจการนโยบายรัฐ
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

2. นายภูมิพงศ์ ศรีโยธา

ตำแหน่ง พนักงานบริหารสินเชื่อเกษตร 7
สำนักงานคณะกรรมการบริหารสินเชื่อเกษตรแห่งชาติ ฝ่ายกิจการนโยบายรัฐ
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

3. นายอลงกรณ์ สันถวชาติ

ตำแหน่ง หัวหน้าหน่วยอำเภอจตุรัส 3
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์เกษตรกร

ภาคผนวก ข

เลขที่แบบสัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์/...../.....

แบบสัมภาษณ์การวิจัย

การประเมินผลการดำเนินงานโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร

ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรรูก้า ธ.ก.ส. อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

คำชี้แจง : โปรดเขียนเครื่องหมาย/ ลงในช่อง หน้าข้อความ หรือกรอกข้อความลงในช่องว่าง
ตามความเป็นจริง

ตอนที่ 1 : สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

1.1 เพศ

 1 ชาย 2 หญิง

1.2 อายุ ปี (ตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไปนับเป็น 1 ปี)

1.3 ระดับการศึกษา

 1 ไม่ได้รับการศึกษา 2 ประถมศึกษา 3 มัธยมศึกษาตอนต้นต้น หรือเทียบเท่า 4 มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า 5 ปวส. หรืออนุปริญญา 6 ปริญญาตรี 7 อื่น ๆ (โปรดระบุ)

1.4 เกษตรกรมีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการเกษตรมาแล้ว ปี

1.5 เนื้อที่ทำการเกษตรปัจจุบันของเกษตรกร ไร่

ลักษณะการถือครองที่ดิน :

 ของตนเอง เช่าผู้อื่น

1.6 ระบบการผลิตเดิมก่อนมีโครงการเฉพาะการผลิตเพื่อจำหน่าย

 1 เกษตรเชิงเดี่ยว หมายถึง ทำการเกษตรชนิดเดียว เช่น ปลูกข้าวอย่างเดียว 2 เกษตรเชิงผสม หมายถึง ทำการเกษตรมากกว่าหนึ่งชนิด

ตอนที่ 2 : ประเมินผลการดำเนินงาน

2.1 การเข้าร่วมโครงการ

2.1.1 แรงจูงใจสำคัญที่สุดที่ทำให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ คปร.

☐ 1 ต้องการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ	☐ 2 ต้องการปัจจัยการผลิต
☐ 3 ต้องการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและปัจจัยการผลิต	☐ 4 ต้องการแก้ไขปัญหาการผลิตเดิม
☐ 5 อื่น ๆ (โปรดระบุ)	

2.1.2 พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ คปร. จำนวน ไร่

2.1.3 เหตุผลสำคัญที่สุดที่เกษตรกรตัดสินใจเลือกกิจกรรมทดแทน

☐ 1 เจ้าหน้าที่แนะนำ	☐ 2 เพื่อนบ้านแนะนำ
☐ 3 การมีประสบการณ์มาก่อน	☐ 4 สื่อต่างๆ แนะนำว่าดี
☐ 5 ศึกษาจากผู้ที่เคยทำมาก่อน	☐ 6 สภาพพื้นที่เหมาะสม
☐ 7 อื่น ๆ (โปรดระบุ)	

2.1.4 พืชชนิดใหม่ที่ปลูกบนพื้นที่ปรับลด

☐ 1 มันสำปะหลัง	☐ 2 ข้าว

2.1.5 กิจกรรมทดแทนตามโครงการ คปร.

☐ 1 ไร่นาสวนผสม	☐ 2 ไม้ผล
☐ 3 ไม้เศรษฐกิจ	☐ 4 ไม้โตเร็ว
☐ 5 ไม้ดง	☐ 6 พืชผัก
☐ 7 ไม้ดอกไม้ประดับ	☐ 8 โคเนื้อ
☐ 9 อื่น ๆ (โปรดระบุ)	

2.1.6 เกษตรกรคาดว่าจะได้รับประโยชน์อะไรจากการเข้าร่วมโครงการ คปร.

	1 ไม่ได้	2 ได้
1) การรวมกันขายผลผลิตเพื่อให้ราคาสูงขึ้น	☐	☐
2) ได้รับความรู้การผลิตตามโครงการฯ	☐	☐
3) มีความสามารถในการชำระหนี้	☐	☐
4) ลดพื้นที่การปลูกพืชที่มีปัญหาด้านราคา	☐	☐

2.2 การใช้สินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ

2.2.1 จำนวนเงินกู้ที่ ธ.ก.ส. อนุมัติเท่ากับที่คณะกรรมการพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ (กพอ.)

อนุมัติหรือไม่

☐ 1 น้อยกว่า	☐ 2 เท่ากัน

2.2.2 เงินกู้ที่ได้รับเพียงพอที่จะใช้ในโครงการหรือไม่

1 ไม่เพียงพอ

2 เพียงพอ

3 อื่น ๆ (โปรดระบุ)

กรณีเงินกู้ไม่เพียงพอ สาเหตุที่ไม่เพียงพอ

1 ธ.ก.ส. อนุมัติเงินกู้ต่ำกว่าที่ขอกู้

2 ขาดบุคคลค้ำประกัน

3 หลักประกันจำนองไม่เพียงพอ

4 การลงทุนสูง

5 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

2.2.3 การอนุมัติสินเชื่อมีความล่าช้าหรือไม่

1 ล่าช้า

2 ไม่ล่าช้า

2.2.4 เกษตรกรคิดว่าจะสามารถชำระคืนเงินกู้และดอกเบี้ยได้ภายในระยะเวลาที่กำหนดตาม

กิจกรรมของโครงการหรือไม่

1 ไม่สามารถชำระได้

2 ชำระได้

3 อื่น ๆ (โปรดระบุ)

2.3 การอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร

2.3.1 จำนวนเงินอุดหนุนปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรได้รับตามโครงการ..... บาท

2.3.2 จำนวนปัจจัยการผลิตที่ใช้ดำเนินงานตามโครงการ

1) ไม้ผล.....ต้น

2) โคเนื้อ.....ตัว

3) อื่น ๆ (โปรดระบุ)

2.3.3 ปัจจัยการผลิตที่จัดซื้อจัดหามีคุณภาพตามหลักวิชาการหรือไม่

1 ไม่มี

2 มี

3 ไม่แน่ใจ

2.3.4 เกษตรกรจัดหาปัจจัยการผลิตเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่

1 ไม่เป็น

2 เป็น

2.3.5 ความเสียหายสำคัญที่สุดของปัจจัยการผลิตหลังดำเนินการตามโครงการ

1 ไม่เสียหาย

2 น้ำท่วม

3 ไม่แข็งแรง

4 โรคระบาด

5 ขาดน้ำ

6 ไฟไหม้

7 อื่น ๆ (โปรดระบุ)

2.3.6 การเติบโตของปัจจัยการผลิตในปัจจุบัน

- 1 กำลังเติบโตดี 2 ให้ผลผลิตแล้ว
- 3 เสียหายบางส่วน 4 เสียหายทั้งหมด

2.4 การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 เกษตรกรได้รับการอบรมให้ความรู้ตามกิจกรรมที่ผลิตในโครงการหรือไม่

- 1 ไม่ได้ 2 ได้

2.4.2 เกษตรกรได้รับการพาไปดูงานกิจกรรมตามโครงการหรือไม่

- 1 ไม่ได้ 2 ได้

2.4.3 เจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ความเหมาะสมของพื้นที่ของเกษตรกรหรือไม่

- 1 ไม่มี 2 มี

2.4.4 กิจกรรมทดแทนตามโครงการที่เลือกเหมาะสมกับสภาพทางกายภาพของพื้นที่ของเกษตรกรหรือไม่

- 1 ไม่เหมาะสม 2 เหมาะสม

2.4.5 หลังจากเกษตรกรเข้าร่วมโครงการมีเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาติดตามตรวจสอบและให้คำแนะนำหรือไม่

- 1 ไม่เคยติดตาม 2 ติดตามประจำ
- 3 ติดตามเป็นครั้งคราว 4 ไม่ทราบว่าต้องมีการติดตาม

2.4.6 หลังจากเกษตรกรเข้าร่วมโครงการมีพนักงาน ช.ก.ส. มาติดตามตรวจสอบและให้คำแนะนำหรือไม่

- 1 ไม่เคยติดตาม 2 ติดตามประจำ
- 3 ติดตามเป็นครั้งคราว

2.5 รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

2.5.1 กิจกรรมทดแทนทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นหรือไม่

- 1 ไม่ใช่ 2 ใช่

2.5.2 แหล่งที่มาของรายได้ในพื้นที่ปรับโครงสร้างการผลิตในปัจจุบัน

- 1 พืชเดิม 2 พืชเสริม
- 3 กิจกรรมทดแทน 4 กิจกรรมทดแทนและพืชเดิม
- 5 กิจกรรมทดแทนและพืชเสริม 6 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 3 : ปัญหาและข้อเสนอแนะ

3.1 ด้านการเข้าร่วมโครงการ

- ปัญหา ทางเลือกของกิจกรรมทดแทนมีให้เลือกน้อยไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง
ของเกษตรกร
- การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง
- เกษตรกรไม่เข้าใจเงื่อนไขการเข้าร่วมโครงการอย่างชัดเจน
- เกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ขาดการทำงานแบบมีส่วนร่วม เช่น การกำหนดพื้นที่
เป้าหมาย
- อื่น ๆ (โปรดระบุ)
- ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มทางเลือกกิจกรรมทดแทนให้หลากหลายตรงตามความต้องการของ
เกษตรกรในแต่ละท้องถิ่น
- ควรมีการประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่าง ๆ ให้ทั่วถึง
- ควรกำหนดเงื่อนไขการเข้าร่วมโครงการอย่างชัดเจน
- ควรให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดพื้นที่เป้าหมายและการทำ
แผนการผลิต
- อื่น ๆ (โปรดระบุ)

3.2 ด้านการใช้สินเชื่อจาก ธ.ก.ส. ตามโครงการ

- ปัญหา ได้รับเงินกู้ไม่เพียงพอตามแผนการผลิต จึงจำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งอื่น
- ธ.ก.ส. จ่ายเงินกู้ล่าช้าไม่สอดคล้องกับขั้นตอนหรือฤดูกาลผลิต
- ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดชำระคืน
- อื่น ๆ (โปรดระบุ)
- ข้อเสนอแนะ ควรอนุมัติเงินกู้ให้เพียงพอตามแผนการผลิต หากหลักประกันไม่เพียงพอ
ควรลดหย่อนหลักประกัน
- ธ.ก.ส. ควรประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดในการร่วมกัน
พิจารณาคุณสมบัติและความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรตั้งแต่เบื้องต้น
เพื่อให้สามารถจ่ายเงินกู้ได้ทันกับฤดูกาลผลิต โดยไม่ต้องเสียเวลามาตรวจสอบ
คุณสมบัติและพิจารณาความสามารถในการชำระหนี้อีกครั้งหนึ่ง
- ควรกำหนดชำระคืนเงินกู้ให้สอดคล้องกับสภาพการผลิตของเกษตรกร
ในแต่ละราย
- อื่น ๆ (โปรดระบุ)

3.3 ด้านการอุดหนุนปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร

- ปัญหา เกษตรกรขาดความรู้ในเรื่องคุณภาพของปัจจัยการผลิตตามหลักวิชาการ
 อื่น ๆ (โปรดระบุ)
- ข้อเสนอแนะ ควรมีการอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรในเรื่องของการพิจารณาคุณภาพปัจจัยการผลิตตามหลักวิชาการ
 อื่น ๆ (โปรดระบุ)

3.4 ด้านการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- ปัญหา เจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีความรู้พื้นฐานทั่วไปแต่ขาดความรู้เฉพาะด้านอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เกษตรกรทำการผลิต ทำให้ไม่สามารถให้คำแนะนำกำกับได้อย่างเหมาะสม
 การอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรไม่สอดคล้องกับชนิดพืชหรือสัตว์ที่เกษตรกรทำการผลิต
 จำนวนเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมีไม่เพียงพอกับจำนวนเกษตรกร
 จำนวนอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินงานมีไม่เพียงพอกับจำนวนเกษตรกร
 อื่น ๆ (โปรดระบุ)
- ข้อเสนอแนะ ควรมีการอบรมให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้เฉพาะด้านตามที่เกษตรกรทำการผลิตเพิ่มขึ้น
 ควรมีการอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรให้สอดคล้องกับชนิดพืชหรือสัตว์ที่เกษตรกรทำการผลิต
 ควรเพิ่มงบประมาณในการจัดหาเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอกับจำนวนเกษตรกร
 ควรเพิ่มงบประมาณในการจัดหาอุปกรณ์ให้เพียงพอกับจำนวนเกษตรกร
 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

3.5 ด้านรายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

- ปัญหา ด้านการผลิต ได้แก่ ภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง อุทกภัย वादภัย และโรคระบาด เป็นสาเหตุให้ผลผลิตทางการเกษตรได้รับความเสียหาย ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอสำหรับใช้จ่ายในครัวเรือน ขาดเงินทุนเพื่อทำการผลิตใหม่ และไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด
 ด้านการตลาด ได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำ ทำให้รายได้ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการลดลง
 อื่น ๆ (โปรดระบุ)

- ข้อเสนอแนะ
- ด้านการผลิต ได้แก่ การประกันภัยพืชผลทางการเกษตร เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรที่ได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติให้สามารถทำการผลิตต่อไปได้ แก้ไขปัญหาการก่อกวนเพิ่มขึ้นของเกษตรกรอันเป็นผลจากความเสียหายจากภัยธรรมชาติ และเป็นการวางพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการช่วยเหลือเกษตรกรจากภัยธรรมชาติอย่างเป็นระบบ
 - ด้านการตลาด ได้แก่ การจำหน่ายผลผลิต การประกันราคาผลผลิต การจัดตั้งตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า เพื่อให้ผลผลิตมีราคาสูงขึ้นและเกษตรกรเกิดความมั่นใจในการผลิตทางการเกษตร เนื่องจากมีการประกันราคาผลผลิตและมีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร
 - อื่น ๆ (โปรดระบุ)

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมสาร
สำนักบรรณสารสนเทศ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายจิระศักดิ์ สานิตเทศ
วัน เดือน ปีเกิด	23 สิงหาคม 2510
สถานที่เกิด	อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปี 2533
สถานที่ทำงาน	แผนกประกันภัยพืชผล สำนักงานคณะกรรมการบริหารสินเชื่อเกษตรแห่งชาติ ฝ่ายกิจการนโยบายรัฐ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
ตำแหน่ง	พนักงานวิเคราะห์ระบบงานสินเชื่อ 8